T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÖRSEL KÜLTÜR ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK AZINLIK YAYINLARININ GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

NESRİN NEZİR KÖSE

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA HATİPLER

EDİRNE 2023

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÖRSEL KÜLTÜR ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK AZINLIK YAYINLARININ GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

NESRİN NEZİR KÖSE

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA HATİPLER

EDİRNE 2023

Tezin Adı: Bulgaristan'daki Türk Azınlık Yayınlarının Görsel Kültür Bağlamında İncelenmesi

Hazırlayan: Nesrin Nezir KÖSE

ÖZET

İnsanoğlu daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak, ihtiyaçlarını karşılarken bir önceki bulunduğu yaşam alanından daha iyi bir yerde olmak için varoluşundan bu yana göç etmektedir. İlk çağlarda iklimsel değişimler, yiyeceklere yakın olma, barınma ihtiyaçlarını karşılamak için göç edilirken, günümüzde savaş, ekonomik krizler, siyasi, etnik ve dini çatışmalar kitlesel göçlerin ana sebeplerinden bazılarıdır.

İnsanın ayak bastığı, elinin değdiği hiçbir yer aynı kalmaz, geldiği yerin kültürünü, dilini, inanç yapısını da yanında getirmektedir. Bulunduğu coğrafyanın sosyokültürel yapısına katkı sağlarken, demografik yapısını da etkilemektedir. Medya, bir ülkenin tarihsel ve kültürel ilerlemesini kronolojik olarak izini sürdürebilmek için en çok başvurulan araçlardan biridir. Etnik çeşitliliği yoğun olan ülkelerde, azınlıkların nüfus olarak diğer yerleşim yerlerine göre fazla olan şehirlerinde, ülkenin resmi dilinin dışında bağlı olduğu etnik kesime yönelik gazete ve dergiler basıldığı bilinmektedir. Bu tür yayınlar söz konusu toplumun sosyokültürel değişiminde, gelişiminde ve ilerlemesinde büyük rol oynamaktadır.

Balkan ülkelerinin tümünde olduğu gibi Bulgaristan'da da çok çeşitli azınlık gruplar mevcuttur. Diğer ülkelerden farklı olarak nüfus bakımından küçük bir ülke olmasına rağmen, nüfusunun %10'unu Türk azınlığı oluşturmaktadır. Bulgaristan'ın her döneminde var olan Türk azınlığının kendini ifade edebilmesi ve bulunduğu ülkede varlığını sürdürebilmesi için kendine ait bazı kültürel öğeleri de barındırması gerekmektedir. Medyayı kullanması, basılı ve görsel yayınlar çıkarması, kültürel varlığıyla kendini öz benliğini koruyabilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, azınlık olarak Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, 1909 -2020 tarihleri arasında, siyasi, kültürel ve etnik baskının yoğun olduğu veya tüm baskı ve yasakların kaldırıldığı dönemler arasında, kendi benliklerini, kültürlerini devam ettirip, bulundukları topraklardaki var oluşlarını, kültürel değerlerini yaşatmada bir araç olan medyayı ne kadar etkili kullandıkları çalışmamızda değerlendirilmiş olup, tirajı ve baskı yılı

bakımından en uzun süre yayımlanan gazete ise Teun A. van Dijk söylem analizine göre incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bulgaristan, Azınlık Yayınları, Görsel Kültür, Görsel İletişim, Söylem Analizi

Thesis Title: Examination of Turkish Minority Publication in Bulgaria in the Context of Visual Culture

Owner: Nesrin Nezir KÖSE

ABSTRACT

Human beings have been migrating for as long as they have existed to achieve better living conditions and to be in a better place than their previous living area while meeting their needs. In ancient times, migration arose due to climate change, the need to be close to food sources, and the need for shelter. However, in today's world, wars, economic crises, political, ethnic and religious conflicts are some of the main reasons for mass migrations.

No place remains the same where people step or touch; they carry with them the culture, language and belief structure of their place of origin. While contributing to the socio-cultural structure of the geographical area in which they settle, they also influence its demographic composition. Media is one of the most commonly used tools to trace the historical and cultural progress of a country chronologically. In countries with a high ethnic diversity, it is known that newspapers and magazines are published specifically for the ethnic group with a larger population in cities compared to other settlements, apart from the country's official language. Such publications play an important role in the socio-cultural transformation, development and progress of that particular society.

As in all Balkan countries, Bulgaria also has a wide range of minority groups. Despite being a small country in terms of population, Bulgaria is unique in that its population includes a Turkish minority, which constitutes about 10% of the total population. In order for the Turkish minority to express itself and maintain its presence in the country, it is necessary for it to possess certain cultural elements. The use of media, the publication of printed and visual materials and the preservation of its cultural identity are of great importance for the Turkish minority in order to maintain its self-esteem. In this context, the Turks living in Bulgaria as a minority, between 1909 -2020, between the periods when political, cultural and ethnic oppression was intense or when all oppression and bans were lifted, they had a role in preserving their

existence and cultural values in their lands, by maintaining their identity and culture. How effectively they use the media, which is a tool, has been evaluated in our study, and the newspaper that has been published for the longest time in terms of circulation and printing year has been examined according to the discourse analysis of Teun A. van Dijk.

Keywords: Bulgaria, Minority Publications, Visual Culture, Visual Comunication, Discourse Analysis

ÖN SÖZ

Bu çalışma, kapsamlı bir araştırmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır, bulunduğum ülkeden farklı bir ülkenin yayınlarını incelemek zaman ve erişilebilirlik açısından bazı zorluklar yaratmıştır.

Bu uzun ve yoğun araştırma gerektiren çalışmam sırasında başta her konuda ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Devrim Köse'ye, bilgisi ve eleştirileri ile çalışmama yön veren saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Mustafa Hatipler'e, Görsel Kültür Anabilim Dalı Başkanımız değerli hocam Prof. Dr. Engin Beksaç'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tez çalışmam sırasında beni hep cesaretlendiren ve güvenen canım annem Bediha Oğuz'a ve sevgili kardeşim Kıymet Oğuz'a sonsuz minnet ve teşekkürlerimle.

Nesrin Nezir KÖSE

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
GÖRSELLER LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Tezin Önemi ve Amacı 2
1.2. Tezin Yöntemi 3
1.3. Tezin Kapsamı 3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE **5**
2.1. Tarihsel Süreci ile Görsel Kültür 5
2.2. Görsel İletişim 12
2.3. Görsel Kültür ve Medya Analizleri 15
2.3.1. Semiyotik Analiz 17
2.3.2. İçerik Analizi 18
2.3.3. Söylem Analizi ve Eleştirel Söylem Analizi 19
2.3.4. Psikanalitik Çözümleme 21
3. BULGARİSTAN'DA TÜRK AZINLIĞI **24**
3.1. Bulgaristan Devleti'nin Kuruluşu 24
3.2. Bulgaristan'ın Azınlık Politikası ve Bulgaristan'daki Azınlıklar 26
3.3. Bulgaristan'da Türk Azınlığı Başta Olmak Üzere Azınlıkların Sosyokültürel Varlıklarını İfade Biçimi 32
4. BULGARİSTAN'DA TÜRK AZINLIĞINA AİT YAYINLAR **38**
4.1. 1908- 1945 Yılları Arasında Türk Azınlık Yayınları 39
4.2. 1945- 1989 Yılları Arasında Türk Azınlık Yayınları 44
4.3. 1990-2020 Yılları Arasında Türk Azınlık Yayınları 56
5. BULGARİSTAN AZINLIK YAYINLARININ GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA ELE ALINMASI **66**
5.1. Seçilmiş Yayının Teun A. van Dijk Eleştirel Söylem Analizi Çerçevesinde İncelenmesi 66
5.1.1. Tematik Yapı 67

5.1.1.1. Haber Başlıkları 67
5.1.1.2. Spotlar/Haber Girişleri 70
5.1.1.3. Fotoğraflar 71
5.1.2. Şematik Yapı 75
5.1.2.1. Ana Olay ve Sunuş Biçimleri 75
5.1.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi 76
5.1.2.3. Haber Kaynakları 76
5.1.2.4. Kelime Seçimi 77
6. SONUÇ 78
KAYNAKÇA 83

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyalist DönemBulgaristan Hükümetinin Müslümanlara Uyguladıkları Politika Süreçleri 29
Tablo 2. Bulgaristan'da 1880/4- 2004 nüfus hareketliği..... 30
Tablo 3. Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün 2011 nüfus sayımı verilerinin etnik grup ve anadil nüfus dağılımı tablosu 32
Tablo 4. Bulgaristan'daki Türk toplumunun kültürel gelişimi..... 32
Tablo 5. Bulgaristan Türklerinin Türkçe Basın Dönemleri 39
Tablo 6. Teun A van Dijk'in Söylem Çözümlemesinde Kullanılan Makro Yapı..... 67
Tablo 7. Nova Svetlina Gazetesi Başlıkları..... 68

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. La Sagrada Familia 5
Görsel 2. Edirne Kakava Şenlikleri 6
Görsel 3. Blombos Mağarası'nda bulunan 73.000 yıl öncesine ait çizim 6
Görsel 4. Göbeklitepe Arkeolojik alanı 7
Görsel 5. Çatalhöyük Neolitik Kenti 7
Görsel 6. Michelangelo'nun Davut Heykeli'nin saat tasarımında kullanılması 10
Görsel 7. Da Vinci'nin Mona Lisa tablosu ile güzellik markası reklamı 11
Görsel 8. Sufrajet Propagandas 13
Görsel 9. "We Can Do It" 14
Görsel 10. Trafik İşaretleri 18
Görsel 11. Hitchcock'un Psycho Filmi Duş Sahnesi 22
Görsel 12. Tuna Gazetesi Bulgarca 38
Görsel 13. Tuna Gazetesi Osmanlıca 39
Görsel 14. Türk Sedası- Turski Glas Gazetesi 41
Görsel 15. Ahali – Ehali Gazetesi 42
Görsel 16. Yeni Işık Gazetesi 47
Görsel 17. 1969 Cumhuriyet Gazetesi 50
Görsel 18. Nova Svetlina- 6 Temmuz 1985 52
Görsel 19. Nova Svetlina 05 Haziran1986 54
Görsel 20. Milliyet Gazetesi 14 Haziran 1989 56
Görsel 21. Hak ve Özgürlük Sayı 1 57
Görsel 22. Hak ve Özgürlük Sayı 7 58
Görsel 23. Hak ve Özgürlük Sayı 8 58
Görsel 24. Hak ve Özgürlük Sayı 10 59
Görsel 25. Güven-Doverie Gazetesi Sayı 2 60
Görsel 26. CırCır – Şturçe Gazetesi Sayı 7- 8 61
Görsel 27. Müslümanlar Dergisi 2020 62
Görsel 28. Hilal Çocuk Dergisi 2019 62
Görsel 29. Çalıntı Gözler Film Afişi 63
Görsel 30. Binbir Gece Dizisi Bulgaristan yayını 64
Görsel 31. Nöbettepe- Nebet Tepe Dergisi 2021 65
Görsel 32. Nova Svetlina Gazetesi 13 Temmuz 1985 71

Görsel 33. Nova Svetlina Gazetesi 9 Temmuz 1985 72
Görsel 34. Nova Svetlina Gazetesi 3 Haziran 1986..... 72
Görsel 35. Nova Svetlina Gazetesi 27 Haziran 1986..... 73
Görsel 36. Nova Svetlina Gazetesi 16 Ocak 1990..... 73
Görsel 37. Nova Svetlina Gazetesi 5 Temmuz 1990 74

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AGİT : Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı

AK : Avrupa Konseyi

BKP : Bulgaristan Komünist Partisi

BM : Birleşmiş Milletler

KEİ : Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı

TDK : Türk Dil Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

1. GİRİŞ

Balkanlar coğrafyası, Türkiye için stratejik, ekonomik ve siyasal açılardan önem taşırken aynı zamanda ortak kültüre sahip olduğumuz Türk nüfusuna da ev sahipliği yapmaktadır. Balkan ülkelerinden özellikle Bulgaristan gibi nüfus bakımından küçük bir ülkede çeşitli azınlık grupları mevcuttur ve bu gruplarından Türkler, ülke nüfusunun %10'unu oluşturmaktadır. Bulgaristan'ın demografik yapısında büyük bir orana sahip olan Türk azınlığı, dini, sosyal ve kültürel olarak kendi toplumundan farklı bir yapıya sahip olan ülke topraklarında, kendi kültürel kimliğini koruyabilmesi için dil, din, eğitim, medya ve siyasal temsil gibi unsurları da kendinde barındırması gerekmektedir. Bu unsurlar, azınlığın toplumsal ve kültürel dokusunun güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Başlığı '' Bulgaristan'daki Türk Azınlık Yayınlarının Görsel Kültür Bağlamında İncelenmesi'' olan bu çalışmada; Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra ülke topraklarında kalan ve azınlık olarak hayatlarını sürdüren Bulgaristan'daki Türk nüfusunun kendi varlıklarını koruyabilmek ve kültürlerini gelecek nesillere taşımak için farklı şehir ve bölgelerde yayımladıkları yayınlar görsel kültürün bir parçası olan görsel iletişim bağlamında incelenmiştir.

Çalışma, giriş ve sonuç kısmı hariç, bölümler sırasıyla; Kavramsal Çerçeve, Bulgaristan'da Türk Azınlığı, Bulgaristan'da Türk Azınlığına Ait Yayınlar ve Bulgaristan Azınlık Yayınlarının Görsel Kültür Çerçevesinde Ele Alınmasıdır. Tezin ilk bölümü olan kavramsal çerçevede görsel kültürün tarihsel süreci, görsel kültür teorileri, disiplinler arası bağları, görsel kültür unsurlarının görsel iletişim üzerinde etkileri örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Kavramsal çerçevenin bir diğer bölümü olan görsel kültür ve medya analizlerinde ise tezin araştırma ve yazım aşamasında kullanılacak analizler hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

Tezin ikinci bölümü olan ''Bulgaristan'da Türk Azınlığı'' kısmında, Bulgaristan'ın kısa tarihine, azınlık politikalarına ve sosyokültürel varlıklarını ifade biçimine değinilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde, Bulgaristan'ın devlet olarak kuruluşundan itibaren Türk azınlığına ait yayınların dönemsel değişimleri örnekler üzerinden anlatılmıştır. Tezin dördüncü bölümünde ise seçilen basılı yayın, eleştirel söylem analizi çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Sonuç bölümünde

ise, tez kapsamında ele alınan yayınların örneklem olarak değerlendirildiği takdirde, ülkenin siyasi geçiş süreçlerinde, Türk azınlık yayınlarının değişimi, topluma etkisi, söz konusu yayınların görsel kültür çerçevesinde incelendiğinde Türk azınlığın kendini ne şekilde ifade ettiği dile getirilmiştir.

İncelenen yayınlar farklı zaman dilimlerinde, farklı siyasi oluşumlar içinde ortaya çıkmışlardır. Bugüne kadar Bulgaristan Türkleri, Azınlık Sorunları, Bulgaristan'da Türk basını ile alakalı birçok kitap ve makale mevcuttur. Fakat bu çalışmaların görsel kültür bağlamında incelenmesi ile alakalı kaynaklar mevcut değildir. Bu nedenle, incelenen yayınların hem görsel hem kültürel alanda incelenmesinin çalışmaya özgünlük katacağı düşünülmektedir.

1.1. Tezin Önemi ve Amacı

Balkan ülkelerinin tümünde olduğu gibi Bulgaristan'da da çok çeşitli azınlık gruplar mevcuttur. Bulgaristan, diğer ülkelerden farklı olarak nüfus bakımından küçük bir ülke olmasına rağmen, nüfusunun %10'unu Türk azınlığı oluşturmaktadır, ki bu da göz ardı edilemeyecek bir rakamdır (Yıldırım, 2018: 60).

Türk azınlığının varlığı, Bulgaristan tarihi bakımından son derece önemlidir. Bulgaristan'ın her döneminde var olan bu Türk azınlığının kendini ifade edebilmesi ve bulunduğu ülkede varlığını sürdürebilmesi için kendine ait bazı kültürel öğeleri de barındırması gerekmektedir.

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, kendini ifade etmesi açısından medyayı kullanması, basılı ve görsel yayınlar çıkarması, kültürel varlığıyla kendi öz benliğini koruyabilmesi büyük önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında belirlenen dönemlerdeki yayınlar bize yol gösterici olmuştur. Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra, ülkede yaşayan Türkler kendilerini ifade etmek için birçok gazete, dergi, süreli yayınlar çıkartmıştır. Bu süreli yayınlar, kimi zaman Türklerin anavatanı olan Türkiye'ye karşı kışkırtma, göçten soğutma, ülkeyi terk ettirmemek ve nüfusu azaltmamak için uygulanan politikalarda maşa görevini üstlenmiş ve kara propaganda uygulanmıştır. Bazı yayınlar ise Türk nüfusunu göçe teşvik etmiş, ilk sayfalarında Türkiye'ye karşı övgü dolu haberler yayımlamış, ya da asimilasyon politikasının etkilerini azaltmak için halkı kendi değerlerine, örf ve adetlerine kısaca kendi benliklerine tekrar döndürmek için

çabalamıştır. Bu çabaların anakronizme düşmeden değerlendirilmesi ve tespitler yapılması önemlidir.

Çalışmanın amacı, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın çıkardığı yazılı ve görsel yayınların durumu ile ilgili dönemsel değişimler göz önünde bulundurularak gerçekçi tespitler yapmaktır. Bu çerçevede, çalışmada, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığa ait yazılı ve görsel yayınlar ihtiyacı karşılamakta mıdır, bu yayınlar söz konusu toplumun kendini ifade edebilmesinde yol gösterici rol oynamış mıdır sorularının cevapları araştırılmıştır.

Çalışma kapsamında, Bulgaristan'ın bağımsızlığından günümüze kadar geçen süreçte Bulgaristan'daki Türk azınlığının yazılı basın aracılığıyla görsel kültür bağlamında var olma çabası karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

1.2. Tezin Yöntemi

Tezin araştırmasında incelenen yayınlar, Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi çerçevesinde haber metinleri çözümlenecektir. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi, tematik ve şematik yapı kullanılarak seçilen yayınları makro yapı üzerinden değerlendirilebilmektedir. Teun A.van Dijk'in eleştirel söylem analizi kapsamında kullanılan makro yapı unsurlarından tematik yapıda başlık, spot yoksa haber girişleri ve fotoğraflar çözümlenmektedir. Şematik yapıda ise; durum incelemesinde ardalan ve bağlam bilgisi, ana olayın girişi ve sonuç incelenirken, yorum kısmında ise söz konusu haberin kaynağı ve haberin yorumları değerlendirilmektedir.

1.3. Tezin Kapsamı

Çalışmanın kapsamı, görsel kültür unsurlarından yararlanarak Bulgaristan'ın 1908- 1945 Krallık Dönemi, 1945- 1989 Halk Cumhuriyeti Dönemi ve 1989 – 2020 Demokratik Dönem olarak üç geçiş döneminde çıkan yayınlardır. Yazılı ve görsel yayınların öncelikle dönemsel, daha sonra ise karşılaştırmalı olarak analizleri yapılmıştır. Görsel iletişim kapsamında yapılan karşılaştırmalı analizlerde, dönemsel değişimlere rağmen, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığı görsel kültür unsurlarını ne derece aktif kullandıkları, kendi benlik ve kültürlerini hem sonraki nesillere aktarıp hem de baskı ve yasakların olduğu dönemlerde kendilerini ne kadar ifade edebilmiş olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

İnterdisipliner bir bölüm olan görsel kültürde yapılan tez çalışmalarında, öncelikle iletişim, tarih, sosyoloji, hukuk ve sanat tarihi gibi alanlarda okuma ve araştırmalar yapılmıştır. Literatür çalışmalarından elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Bulgaristan azınlık basını ile alakalı yerli ve yabancı akademik çalışmalar incelenip, sayısal veriler de değerlendirilmiş, tezin kapsamı ile alakalı çalışmalara atıflar yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın sürecini daha iyi açıklamak adına görsellere farklı bölümlerde yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tarihsel Süreci ile Görsel Kültür

Görsel Kültür; en basit anlamı ile görsel olan ve kültürel olandır. İnterdisipliner bir bölüm olan görsel kültür, birçok bilim dalı ile birlikte hareket eder. Başta sanat tarihi olmak üzere, sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji, iletişim bilimleri ile elde edilen çalışmalarda bütünsel bir sonuca varmaktadır. Görsel kültür, insan eli ile üretilen, görsel, işitsel ve kültürel olanı, var olduğu zaman çerçevesinde anlamlandırmaktadır.

Görsel Kültür, toplumun dinamiklerini çoklu boyutlarda araştıran ve tarihsel sürece yön veren sosyokültürel araştırmalar yapmaktadır. İnsan, varoluşundan itibaren durmaksızın kendini yenileyen ve ilerleyen bir varlıktır, tarih, insanoğlu tarafından yazılmaktadır ve ancak tarihi, insan değiştirebilir. Binlerce yıl önce çizilmiş mağara resimleri, herhangi bir ülkenin herhangi bir bölgesindeki folklorik kostümler, İspanya'nın Barselona şehrinde bulunan Gaudi'nin en ünlü eserlerinden biri olan La Sagrada Familia veya Edirne şehrinde her yıl 6 Mayıs'ta Tunca nehri etrafında Trakya Romanlarının kendine has inanış ve gelenekleri ile kutladıkları, ritüeller bağlamında ise Hıdırellezi çağrıştıran Kakava Şenlikleri görsel kültüre verilecek örneklerdendir (Sol, 2010: 60).

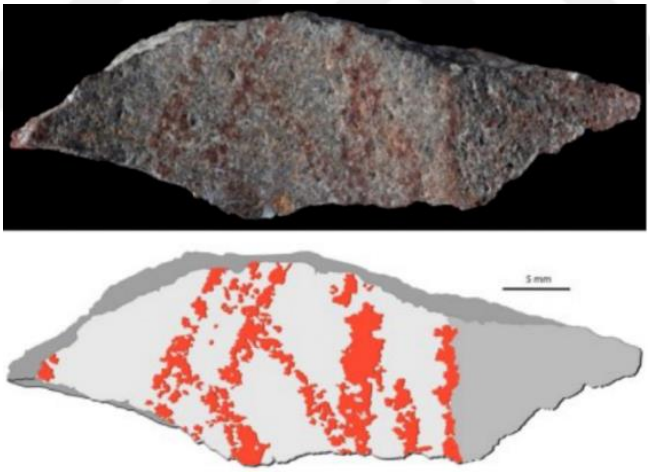

Görsel 1. La Sagrada Familia

Görsel 2. Edirne Kakava Şenlikleri

Görsel Kültür, insanın olduğu her yerdedir, Güney Afrika'da bulunan Blombos Mağarası'nda günümüzden 73.000 yıl öncesine dayanan insan eli ile yapılmış soyut çizimler bulunmuştur. Bu çizimlerin bugüne kadar bulunan en eski çizimler olduğu bilinmektedir. Binlerce yıl öncesinde küçük bir taşın üzerine çizilmiş sembolik çizgilerden zamanın ruhunu yakalayıp, o güne ait yaşamsal ihtiyaçlardan tarihsel değişimlere kadar birçok bilgi, günümüze taşınmıştır.

Görsel 3. Blombos Mağarası'nda bulunan 73.000 yıl öncesine ait çizim

Dünya'nın en eski yerleşim yerlerinden Göbeklitepe Arkeolojik alanı ve Çatalhöyük Neolitik Kenti bu durumun en bilinen örneklerindendir. Şanlıurfa ilinde bulunan Göbeklitepe bugüne kadar bulunmuş en eski tapınaktır, Konya ilinde bulunan Çatalhöyük ise insanların avcı toplayıcı toplumdan, tarım toplumuna geçişin en önemli buluntularından biridir. Kültürler, tarihte görsel izler bırakarak bir sonraki döneme aktarılmaktadır.

Görsel 4. Göbeklitepe Arkeolojik alanı

Görsel 5. Çatalhöyük Neolitik Kenti

Toplumların sosyal, kültürel, tarihsel yapılarını, inanç sistemlerini, adetlerini, eğitim durumlarını bir bütün olarak inceleyen sosyoloji (Merter ve Talas, 2010: 3) yerel ve global çapta görsel ve işitsel açıdan da toplumları anlamaya katkı sağlamaktadır. Sosyolojik olarak toplumları betimleyen belirli semboller aynı zamanda zihinsel yapıları da oluşturmaktadır. Hıristiyan veya Müslüman bir ülkedeki sembolik yapılar, kültürel özellikler söz konusu ülkedeki toplumsal gerçekliği de anlamaya yardımcı olmaktadır.

Hatipler (2016: 25)'e göre, görsel kültür, bir toplumdaki bireylerin oluşturdukları yerel veya uluslararası kültür çerçevesinde anlamlandırmaya çalıştıkları görsel değerlerdir. Hatipler (2016: 25)'in görsel kültür tanımından yola çıkıp örnek verecek olursak, Türkiye'nin inanç kültürünün sembollerinden biri olan Selimiye Camii, günümüzde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün Dünya Kültürel Miras Listesi'nde yer almaktadır. İnsan eli ile inşa

edilmiş bu kültürel eser, Türkiye'nin inanç ve mimari alanında uluslararası çapta temsil eden bir görsel kültür örneğidir.

Barnard (1998: 38), en başta da bahsedildiği gibi ‘’görsel olan’’ ve ‘’kültürel olan’’ın birleşimi ile görsel kültürü tanımlamıştır. Görsel olanın insanlar tarafından üretilmiş, yorumlanmış ve kültür ile bütünleşmiş olanıdır. Burada Barnard (1998:38), Görsel kültürün insanlar tarafından üretilmiş olmasına dikkat çekmektedir. İnsanlar tarafından üretilen, yorumlanan, anlamlandırılan değerler, görsel kültür olarak tanımlanabilmektedir. İnsan eli ile yapılmayan, doğada var olan görseller ise görsel kültür kategorisine girmemektedir.

Sınırları tam olarak belirlenemeyen bir alan olmakla birlikte, sürekli ilerlemekte ve yenilenmekte olan görsel kültür, sinemadan, mimariye, sahne sanatlarına, tiyatrodan, televizyon reklamlarına kadar birçok alanda kendi yerini bulmuş ve dijital çağı yaşadığımız bu dönemde önemi daha da artmaya başlamıştır.

‘‘Görsel kültür imgeyi kavrama dönüştüren, imgeyle beraber koca bir anlam silsilesini adeta bir hap gibi alabilmemizi sağlayan son derece işlevsel bir güçtür. Görülen görüntünün, neden o görüntü olduğunu sorma ve görüntüdeki amacı anlayabilme süreci, görsel kültürün bir parçasıdır’’ (Altın, 2022: 99).

Berger (2013: 10): ‘‘Görme, konuşmadan önce gelir’’ der. İnsanoğlu konuşmaya başlamadan önce görmeye başlar, etrafındaki dünyayı algılaması, kavraması ve sahiplenmesi görme yolu ile olur. Bir hikâyenin anlatımında görsellik olduğunda, anlatılan hikâye benliğimizde daha kalıcı bir yer etmektedir. Görsel Kültür, bir insanın, gördüklerini nasıl gördüğü ve neden öyle gördüğü sorunu üzerinde çalışmaktadır (Çakır, 2014: 166).

Mirzoeff (2013), ise görsel kültürün bir taktik olduğundan, kelimelerden çok görsellerin, resimlerin, görüntülerin yönettiği bir dünyanın varlığından bahsetmektedir. Görselin arkasındaki asıl anlam, bulundurduğu semboller, resmin oluştuğu zamanda vermek istediği mesaj, görsel kültürün temel konularından biridir. Mirzoeff (2013)'in açıklamaları doğrultusunda, günümüzde sinema, siyaset ve medya gibi görseli ön planda tutan alanlar, görsel kültür unsurlarını sembolleri kullanarak dünyada istedikleri konuları diledikleri gibi yönlendirebilmektedir. Siyasi temsilcilerin kıyafetleri, toplum içinde, sahnede veya kamera karşısında duruş şekilleri

ve kullandığı cümleler konuşma esnasında verilmek istenen mesaj için görsel bir bütün oluşturmaktadır. Gündemi değiştirmek veya canlı tutmak yine görüntülerle, görsel unsurlar kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir.

Sloven kültür eleştirmeni Zizek, Lacan'ın teorilerini; sinemanın, edebiyatın, felsefenin herkes tarafından bilinen isimlerinden örnekler vererek, popüler kültür metinlerini açıklamaya çalışmaktadır. Gerçek, aslında bildiğimiz gerçek değildir. Bir şeye dosdoğru bakarsak onu olduğu gibi görürüz. Zizek, anlatımlarında verdiği film örnekleri ve açıklamalarına dayanarak, filmleri gerçekte oldukları gibi değil, onlara yamuk bakarak anlayabileceğimizi söylemektedir. Bu açıklaması Mirzoeff ile aynı görüşte olduğunu göstermektedir. Bu yöntemlerin görsel kültürde en çok kullanılan yöntemler olduğu bilinmektedir.

Çakır (2014: 158)'a göre, insan elinin değdiği ve yaşam döngüsü için sürekli gelişimini sürdüren sinema, mimari, sanat ve medya gibi iletişim araçlarının görsel olarak var olması, görsel kültür alanında çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Görsel kültür, sadece verilen çalışma alanı örneklemlerinde değil, daha birçok alanı kapsadığından dolayı, bu kavram hakkında genel bir çerçeve çizmek oldukça zordur.

Görsel kültürün tarihsel süreç bakımından 1980'li yılların başında modernizm sonrası anlamına gelen post-modernizim döneminde yaygınlaştığı belirtilse de 20. yüzyıl başlarında da fotoğrafın ön planda olduğu benzer çalışmalar da olduğu görülmektedir. Bilimsel bir alan olarak görsel kültür çalışmaları 20. yüzyılda başlamış olsalar da görsel kültürün başlangıcı insanlık tarihinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.

İnsan ilk iletişimini bakarak, sözlü ve görsel unsurları kullanarak yapmıştır. 90'lı yılların başından günümüze görsele dönüş fikri, görsel kültürün birçok alanı kendisinde barındırmasından dolayı kültürel çalışmaların, bilimsel araştırma alanlarında da kullanımı yaygınlaşmıştır. Mitchell, Böhm, Moxey gibi araştırmacılar görsel kültür, görsel dönüş, görsellik teori ve pratiklerinin birlikte uyum içinde çalışabileceği anlamına gelen skopik rejim, yeni ikonoloji ve görüntünün antropolojisi gibi yeni terimlerin bilimsel sözlüğe girmesine katkı sağlamışlardır (Kıosev, 2013: 6).

Görsele dönüş fikrinden kastedilen; siyasi, ekonomik, tarihi, sosyolojik ve sanatsal gerçeklikleri oluşturan çekirdeğe dönüş olarak düşünülmektedir. Medya,

reklam, sanat gibi alanlarda yapılan görsel kültür çalışmaları, ayrıntılara inmekte ve farklı bakış açıları sunmaktadır. Sinema, fotoğraf, televizyon gibi farklı görsel medya araçlarının birbirinden bağımsız olarak incelendiği alışılmış kuram ve yaklaşımların, görselin post-modern küreselleşmesinin gündelik hayata indirgeyip yorumlamak, görsel kültür çalışmalarının daha da hızlanmasına sebep olmuştur.

Görsel 6. Michelangelo'nun Davut Heykeli'nin saat tasarımında kullanılması

İlk örnekte görüldüğü gibi (Bkz. Görsel 6) Michelangelo'nun Rönesans dönemine ait en iyi heykellerinden biri olan Davut heykeli, Japon saat markası tasarımına ağzında pembe şişirilmiş bir sakızla yeniden uyarlanmış ve benzersiz tasarım olarak satışa sunulmuştur.

Görsel 7. Da Vinci'nin Mona Lisa tablosu ile güzellik markası reklamı

Eski ve yeniyi harmanlayan diğer bir reklam ise (Bkz. Görsel 7) yine Rönesans döneminin en değerli eserlerinden biri olan Leonardo Da Vinci'nin Mona Lisa tablosu ise Maybelline adlı güzellik ürünleri pazarlayan bir firmanın reklam yüzü olarak kullanılmıştır. Reklamda özetle, Mona Lisa'nın tabloda olmayan kaşlarına vurgu yapılarak. *"Eğer Mona Lisa bu dört Maybelline göz güzelliğini kullanmış olsaydı…"* sloganı ile piyasaya yeni çıkardıkları ürünleri yanındaki diğer görselde uygulayarak tanıtmaktadır.

Görsel kültürün değişen ve gelişen teknolojiye ayak uydurması, görsel olanı ifade etmesinden dolayı her geçen gün daha da popülerleşmektedir. Günümüz tüketim toplumu görsellerle çevrelenmiş bir dünyada yaşamaktadır. Görsellerin, kişinin belleğinde çarpıcı ve akılda kalıcı bir etki bırakabilmesi için çok iyi tasarlanmış olması gerekmektedir.

Bir fotoğrafın, videonun, filmin veya dizinin akılda kalabilmesi için görsel ve mekânların konumları, renkleri dikkat çekici olması gerekmektedir. İnsanoğlunun bir görsele anlam yüklediğinde, söz konusu görsel, kişinin belleğinde daha uzun süre kalabilmektedir.

2.2. Görsel İletişim

Yeryüzündeki tüm canlılar, duygu ve düşüncelerini birbirlerine iletebilecekleri araçlar geliştirmiştir. Her canlının birbirine mesaj verebilmek için bir yetisi bulunmaktadır. İnsanı, hayvanlar âleminden ayıran iletişim özelliği ise düşünce ve kelimelere dökebilme yeteneğidir.

Cassier (2011: 7)'e göre, insan çevresini ve yönünü bulabilmek için sürekli sembollere ihtiyaç duyan sembolik bir hayvandır. Dünyayı anlayıp algılayabilmesi için sürekli sembollere ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanın sembolik yeteneği, anlamlı işaret ve seslerle iletişim kurabilmesini sağlayan dil kullanımı ile ortaya çıkar. İnsan, kullandığı dil ile din, sanat ve edebiyatı birbirine bağlayarak sembolik dokuyu oluşturmaktadır.

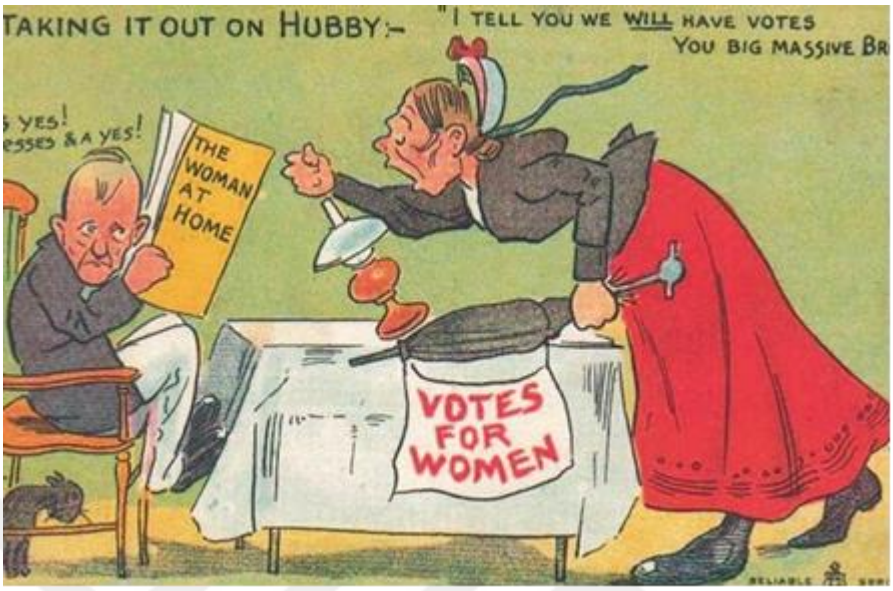
Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre, iletişimin anlamı duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması ve radyo, televizyon, telgraf gibi kitle iletişim araçlarından yararlanarak oluşturulan bilgi alışverişi olarak açıklamıştır (ww.tdk.gov.tr).

Görsel iletişimi ise Kavuran ve Özpolat (2016: 267), görebildiklerimizi algılayabildiğimizin doğrultusunda gerçekleştirdiğimiz paylaşım süreci olarak tanımlayabilmektedir.

Sözlü iletişimden yazılı iletişime ve ardından matbaanın icadı ile seri basılı iletişime geçilmesi dünya tarihinde çağ atlanan bir dönüşüm olarak görülebilmektedir (Öztürk, 2017: 317). El yazması kitaplar olmasına rağmen, çoğaltılması oldukça zordu. Dönemin en büyük teknolojik gelişmelerinden biri olan matbaanın icadı ve Gutenberg tarafından 1450 yıllarında 200 kopya basılan İncil, tarihte kültür aktarımını sözlü iletişimden yazılı iletişime geçişin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Kopya sayılarının çoğaltılması insanların haber almasına da yansımış, günlük ve haftalık gazeteler basılmaya başlanmıştır (Sartori, 2005: 21). 1751-1789 yılları arasında, basıldığı dönem bilimsel bilgiyi yaydığı ve kiliseye karşı aldığı tavır düşüncesinden dolayı yasaklanmış olan Diderot'un Encyclopedie'sinin matbaa sayesinde 24.000 baskıya ulaştığı bilinmektedir (Sartori, 2005: 22).

Medya, sadece günümüzde değil, daha televizyonun olmadığı dönemlerde bile etkili bir güçtü, haber alma ve aktif propaganda gücü olarak da kullanıldığı

bilinmektedir. Bu da günümüz şartlarında olduğu gibi çok büyük kitlelere ulaşılamasa bile, azımsanamayacak bir kitleye ulaşmak için en doğru yöntemin olduğu bilinmektedir.

Görsel 8. Sufrajet Propagandas

Örnek verecek olursak, (Bkz Görsel: 8), 1800'lü yıllarda çizilen afişler toplumda korku yaratmak için propaganda aracı olarak kullanılmıştır (Tanyıldızı ve Soyal, 2021: 213). Kadınların kamusal alanda sigara içmesinin yasak olduğu ve kesinlikle oy haklarının olmadığı bu dönemde, Süfrajetler olarak anılan Amerika ve İngiltere de yaşayan kadınlar bu haklara sahip olabilmek için ölümü göze alıp açlık grevleri yapmışlardır, hapse atılmışlardır. Bu durum da erkekler arasında basılan afişler yolu ile kara propaganda aracı olarak kullanılmış ve kadınlar, engellenmeye çalışılmıştır.

Teknolojinin günümüzden çok daha geride olması, dijital medya ve sosyal medyanın olmaması, süfrajetlere karşı yapılan algı yönetiminin görsel afişler üzerinden yapılması, daha görsel iletişim kavramı olmadan toplumda algı olarak nasıl bir etkisinin olduğunu göstermektedir (Gömceli, 2019: 101).

Bir diğer örnek ise, İkinci dünya savaşı sırasında fabrikalarda çalışacak işçi kalmamasından dolayı yeni bir çözüm arayışına girilmiştir, erkeklerin savaşta olması sebebiyle kadınlar fabrikalarda çalışmaya başlamıştır, yerel basında makale için kadın işçilerin fotoğraflarını kullanmak isteyen bir fotoğrafçı fabrikada çalışan bir kızın

fotoğrafını çeker. Halka moral vermek için çizimler yapan grafikçi Miller fotoğraftan ilham alarak, ‘we can do it’ (yapabiliriz) sloganını ortaya çıkartır (Bkz. Görsel 9) ve Amerikan işçi kadınının kültürel simgesi haline gelmiştir.

Savaş sırasında çizimden etkilenen altı milyon kadın bu çağrıya yanıt verir ve iş gücüne çok büyük bir katkı sağlamıştır. Feminizm propagandası dâhil, farklı politik alanlarda kullanılan görsel, günümüzde popüler kültür malzemesi olarak da birçok yerde kullanılmaktadır.

Görsel 9. “We Can Do It”

19. yüzyılda da televizyonun ortaya çıkması, sesten görüntüye geçişimizin dönüm noktası olmuştur, işitsel algıdan görsel algıya geçtiğimiz televizyon döneminde, radyo aracılığı ile seslerini duyduklarımız, gazetelerden yüzlerini gördüklerimiz tek bir karede insanların evine kadar girmiştir. İstenilen mesajlar doğrudan ekran karşısında ne verilirse almaya hazır insanların fark etmeden bilinçaltına verilmektedir.

Önceleri, bireysel bir olgu olarak değerlendirilen kitle iletişim araçları, yazılı basın ile kitleleri etkileme aracı olarak toplumsal bir olgu haline dönüşmüş ve üzerinde çalışılması gereken bir alan haline gelmiştir. Yeni keşifler, sanayi devrimi, modernleşme süreçlerinden sonra, haber takibi yapan, dünyada olup bitenleri daha kısa sürede öğrenmek isteyenlerin sayısı giderek çoğalmaya başlamıştır.

İçinde yaşadığımız çağın artık dijitale yönelik bir çağ olması, radyo, televizyon ve ardından internetin ortaya çıkışı, dünyamızı küresel bir köye dönüştürmüştür. Dünya, ulaşılabilen küçük bir topluluk haline gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının bu denli ilerlemesi sanatın, edebiyatın, bilimin, felsefenin dijital ortama aktarılıp, dünyanın dört bir yanına hızlı bir şekilde yayılmasına sebep olmaktadır.

Görsel kültür bilgi ve medya teknolojilerinin yoğun olduğu bir dönemde bireylerin karşı karşıya geldiği görsel uyarıcıların çözümlenmesine ve anlamlandırılmasına yarayan ve post-modernizmin ortaya çıkması ile gündeme gelen bir kavramdır (Mamur, 2012: 81).

Varoluşumuzdan bu yana durmaksızın ilerleyen dönüşüm, günümüzde hem sınırları aşmıştır hem de görsel kültürü sınır tanımayan ayrı bir boyuta taşımıştır. Teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesi ve görsel kültürün bu kapsamda yön bulması, görsel iletişime de sembolik anlamlar yüklenip kullanılmasına imkân sağlamıştır.

20. yüzyılın ortalarında, iletişimle alakalı çalışmalar hız kazanmaya başlamışken, iletişim araştırmaları; eğitim, propaganda, reklam, kamu ve insanlar arası ilişkilerle üzerine daha da yoğunlaşmıştır (McQuail ve Windahl, 2005: 20). Modern iletişim süreçleri, iletişimsel eylemi gerçekleştirme araçlarını önceden belirleyen belirli sosyal ve kültürel bağlamlarda gerçekleşmektedir. İletişimin etkinliği, iletişim konusuna ek olarak, yazım stili, yazım biçimi, konuşma dilini belirleyen kanalın da ne olduğuna dikkat edilerek gerçekleşmektedir. Medya aynı anda hem bir iletişim aracı, üretilen reklamlar için bir kanal, kültür endüstrisi, toplumu manipüle etme aracı ve bir bilgi sistemi olarak hareket etmektedir. Görsel kültür araçlarının, görsel medya ile paralel gelişim göstermesi de göz ardı edilemeyecek bir ilerlemenin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Görsel Kültür ve Medya Analizleri

Medya, multidisipliner bir çalışma alanı olarak karakterize edilmektedir. Kendi kurumsal ve ekonomik yapısı olan medyanın karmaşık ve çok yönlü bir olgu olduğu bilinmektedir. Çeşitli yasa ve normlara bağlı olan medyanın, izleyici talepleri, kamuoyu oluşturması, hangi kesime ne şekilde hitap edeceği ile alakalı geniş kapsamlı bir araştırma evreni olduğu bilinmektedir.

İçinde bulunduğumuz dijital çağda, gazete, dergi, radyo ve televizyon dünyasının köklü bir dönüşüm geçirdiği gözlenebilmektedir. İnternetin hayatımızın odak noktası olması ile tek yönlü iletişimden çift yönlü iletişime geçilmiştir. Değişen okuma alışkanlıkları, tutumlar, beklentiler yeni medyanın artan rekabeti ile geleneksel yaklaşımları, düşünmeyi, iletişim davranışlarını önemli derecede etkilediği bilinmektedir. İnternet kullanıcısı, artık sadece bir okur değil, aynı zamanda içerik üreticisi ve tüketici konumuna geldiği bir ortamda, gazetecilik, özünde tamamen yeni bir medya kültürünü temsil etmektedir. Etkileşimli medya olarak da adlandırılan yeni medya ile günümüzden yüz yıl öncesine ait basılı yayınlar internet aracılığı ile evimize kadar gelmektedir.

Gazetecilik, medyanın kendisini oluşturma ve izleyiciye sunma şekli açısından genellikle göz ardı edilmektedir. Gazetecilik, sadece geleneksel alanlarda değil, görsel kültür açısından diğer iletişim araçları kadar toplumu etkilediği bilinmektedir. Bir marka veya bir haber tek bir platformda değil, basılı, çevrimiçi, video gibi farklı platformlarda yer almaktadır ve her platformda o platformun avantajlarından yararlanmaktadır.

Günümüzde, artık birçok marka reklam politikasını değiştirmiş ve ayrımcılık söylemlerini bir kenara bırakıp yeniçağa ayak uydurmuştur. Görselliği en ön planda tutan, yazıya daha az yer veren, reklam görsellerinde algı ve alt metin yaratan markalar her zaman insan beyninde daha kalıcı yer tutmaktadır.

Varoluşumuzdan bu yana durmaksızın ilerleyen dönüşüm, artık hem sınırları aşmıştır hem de görsel kültürü sınır tanımayan ayrı bir boyuta taşımıştır. Orta çağda olduğu gibi toplumsal ayrımcılık, din, dil, ırk savaşları yerine birleştirici, ayrımcılığa karşı olan, yumuşak güç (soft power) kullanılan durumlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, medyayı aktif olarak kullanan siyasilere, kanaat önderlerine, sinema ve reklam sektörüne de yansımıştır. Dünyaca ünlü markalar, medyaya yansıyan toplumsal olaylardan esinlenerek reklamlarını oluşturup bunu da kitle iletişim araçları ile tüm dünyaya yaymışlardır.

Durum öyle bir noktaya gelmiştir ki, markanın adını görmesek bile yapılan reklamın hangi markaya ait olduğunu kolay bir şekilde anlayabiliriz. Görsel kültürü, medyada kullanmak tam da bu konuda hayatımıza farklı bir yön vermektedir. Kitle

iletişim çalışmalarında medyanın karmaşık yapısı, çok yönlü olması, farklı teknik, yöntem ve bilimsel çalışmaların kullanılmasını gerektirmektedir. Bu çalışmalardan bazıları semiyotik analiz, içerik analizi, psikanalitik çözümleme, söylem analizi ve eleştirel söylem analizi olarak sıralanabilmektedir.

2.3.1. Semiyotik Analiz

İnsan gören ve göstergelerle yaşayan bir canlıdır. Yaşamının her alanında kullanılan göstergeler hem hayatı kolaylaştıran hem de verilmek istenen mesajları daha kolay anlamlandırmak için yön göstermektedirler.

Kitle iletişim sürecinde görsel ve dilsel metinleri çözümlemek için kullanılan semiyoloji, yani göstergebilim Çulha (2011: 412)'ya göre, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde aynı dönemlerde ortaya çıkmıştır ve göstergeleri inceleyen bilim olarak adlandırılmaktadır.

Semiyotik analiz; metin, görsel eser, reklam veya herhangi bir kültürel ürünün iletişim biçimlerini incelemek, onların altında yatan anlam ve sembolleri çözümlemek için kavramsal ve teorik bir çerçeve sunmaktadır. Kısaca sembollerin yapısını inceleyerek iletişim biçimlerinin altında yatan anlamları çözmeye çalışan bir araştırma yöntemi olarak tanımlanabilmektedir. Özmakas (2009: 35)'a göre, göstergebilim bir temsil biçimi olan göstergenin bir şeyin yerini tutan, o şeyi üreten ya da niteleyen bir düşünce olduğunu ifade etmektedir.

Tuncer (2020: 75), gösterge bilimi şöyle tanımlamaktadır:

"Toplumsal ve kültürel yapının içinde işleyen kodların ve/ya sistemlerin kullanımıyla şekillenen metinsel/anlatısal yapılar ile ilgilenir. İnsan için sayısız anlamla yüklü olan dünya ve evren ile ilgilenen göstergebilim, evrende görünen/görünmeyen, soyut/somut, elle tutulur ya da değil her şeyi 'gösterge' adı altında inceler."

İletişim bilimleri ile yakından ilişkisi olan göstergebiliminin, işaret sistemlerini, işaret sistemlerindeki öğelerin semantik anlamını ve yorumlamasını analiz ettiği bilinmektedir. Görsel semiyotik grafik, çizim, simge gibi bilginin görülebilen formlar aracılığı ile iletilen görsel metinler, görsel iletişimin göstergebilimidir. Bir işaret sistemi belirli bir şekilde düzenlenmiş herhangi bir işaret

birliğini temsil eder ve işaretlerin belirli bir şekilde organize edilmesi, belirli bir yapıyı temsil etmektedir.

Görsel 10. Trafik İşaretleri

Amerikalı göstergebilimci Morris gösterge bilimi semiyotik, semantik ve pragmatik olarak üçe ayırmaktadır (Stefanova, 2012: 176). Semiyotik yani sözdizimi, bir işaret taşıyıcısı ile diğer işaret taşıyıcısı arasındaki ilişkiyi veya sistemdeki öğelerin düzenini ve sırasını incelemektedir. Semantik, yani anlamsal gösterge bilim, araştırmadaki göstergenin, sahip olduğu şeyle ilişkisini ifade etmektedir, temsil etmektedir veya değiştirmektedir. Pragmatik- edim bilim, adından da anlaşılacağı gibi faydacı yani bir sistemdeki işaretlerin sistemdeki kullanıcılar, sistemi yaratanlar ve yorumlayanlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Gösterge bilimsel okuma, doğru okuma yöntemleri konusunda bize yol göstermektedir (Tuncer, 2020: 75).

Pierce (1978: 121), göstergebilimi üç ana bölüme ayırmaktadır, birincilik, ikincilik ve üçüncülük olarak adlandırdığı çözümleme tekniğinin birincilik olarak adlandırdığı kısım, nesneler arasındaki varlıksal bağlantı, ikincilik kısmı, benzerlik bağlantısı, üçüncülük ise dili de bu bölüme eklediği simgesel ve görüntü bağlantısı olarak nitelendirilmektedir (Nacar, 2021: 46).

2.3.2. İçerik Analizi

İçerik analizi, iletişim sürecinde iletilen mesajların açık, sistematik ve nicel betimlemeler için kullandığı bir araştırma tekniği olarak bilinmektedir (Hansen, 2003: 54). Araştırma evrenindeki tüm veriler aynı sistemle toplanıp çözümlenmektedir. Toplanan veriler, araştırma sorusu kapsamında tasarlanmaktadır (Olgun, 2008: 66).

İletişim bilimlerinde araştırma yöntemi olarak içerik analizi, öncelikle kitle iletişim araçlarının global çerçevede yaygınlaşması ardından, dijital çağın da getirdikleri ile basılı ve görsel yayınların içerik çözümlemelerinde daha sık kullanılmaya başlanmıştır.

İçerik analizi ilk defa on 16. yüzyılda dinsel ve ilahi mesajların gazetelerdeki varlığını ölçmek için kullanılmıştır. 20. yüzyılda ABD'deki öğrencilerin gazetelerle çalışmaları siyaset, spor, suç gibi konuların işlendiği içerik analizleri daha sonra dil ve edebiyat gibi alanları da kapsamıştır (Çilingir, 2017: 149).

Araştırma kapsamı bakımından, genellikle akademik araştırmalarda kullanılan içerik analizi, yöntem bakımından hem ilginç hem de karmaşık bir yapı oluşturmaktadır. Sosyoloji, Tarih, Psikoloji gibi sosyal bilimlerin alanlarında da sıklıkla kullanılmaya başlayan içerik analizi, kelimelerin anlamlarını ilişkilendiren (nitel) veya ölçen (nicel) olarak ikiye ayrılmaktadır (Gül ve Nizam, 2021: 182). Nitel içerik analizinde metin incelemelerinden ortaya çıkan sonuçların iletişim veya etkileşim rolü yorumlanırken, nicel içerik analizinde ise metin okumalarından ortaya çıkan sonuçlar sayı veya yüzdelik olarak kullanılmaktadır.

İçerik analizinin araştırma evreni metinlerden oluşmaktadır, kitap, gazete, dergi, film afişleri, reklam metinleri, internet sayfaları gibi birçok kayıtlı ve yazıya aktarılmış içeriğini çözümlemek için kullanılmaktadır. İçerik analizi, araştırılmak istenen içeriğin nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir olması gerekmektedir.

İçerik analizi genel olarak 6 maddeden oluşmaktadır. Hansen (2003: 60)'a göre, öncelikle problemi tanımlamak, daha sonrasında araştırma evrenini belirlemek ve örneklemi seçmek, üçüncü aşama araştırma kategorilerini oluşturulması ve tanımlanması, dördüncü aşama kodlama cetveli, beşinci aşama sınana bilirliğini ve güvenirliğini ölçmek, son aşama ise veri girişlerinin yapılması, analiz edilmesi ve sonuçların yorumlanması olarak tanımlanabilmektedir.

2.3.3. Söylem Analizi ve Eleştirel Söylem Analizi

Felsefe, sosyoloji, psikoloji, iletişim gibi farklı disiplinlerden yararlanan söylem analizi, dilin yapısını ve kurallarını inceleyen geleneksel dilbilimin aksine, dilin kültürel ve sosyal bağlamda topluma etkisini, konuşma ve metinlerin üretim biçimini ve nasıl anlamlandırıldıklarını incelemektedir. Söylem analizinin alt dalı olan

eleştirel söylem analizi ise, dilin güç ilişkilerini, sembolik yapılarını, iktidarın toplum üzerinde yaratmak istediği algıyı araştırmaktadır. Eleştirel söylem analizi, yazılı metinlerde kullanılan dili, görsellerde verilmek istenen duyguyu, kullanılan sembolleri, verilmek istenen mesajları kişi boyutundan değil, toplumsal boyuttan incelemektedir.

Kelimelerin altında yatan anlamları, topluma hangi şekilde benimsetileceği, sözlerin dizim sırasından vurgulara, yeni bir yazılı veya görsel metinde anlatılmak isteneni, farklı zamanlara göre sonuçlarını belirlemektedir. İçerik analizini de kapsayan eleştirel söylem analizi sadece yazılı metinleri değil, insanlar arasında kullanılan dili de kapsamaktadır (Gül ve Nizam, 2021: 182).

1990'lı yıllarda ele alınmaya başlanan eleştirel söylem analizi, sosyal bir pratik olan dil ile iktidar arasındaki bağlantıya odaklanmaktadır. Önceliği, sosyal problemler olan eleştirel söylem analizinin en bilinen temsilcileri; Norman Fairclough, Ruth Wodak, Ron Scollan, Teun A.van Dijk ve Siegfried Jager'dir (Şah, 2020: 210).

Eleştirel söylem analizinin en eski ve bilinen teorisyenlerinden biri olan Fairclough, sosyal ve dilbilimi tek bir çerçevede ele almasıyla 1990 yıllardan itibaren eleştirel söylem analizinin ayrı bir eksende değerlendirilmesinde önemli katkıları olmuştur.

Fairclough eleştirel söylem analizini analitik bir çerçevede sunmaktadır. Sosyal politikaların önemini vurgulayan Fairclough, söz konusu pratiklerin sosyal düzeni oluşturduğunu savunmaktadır (Şah, 2020: 213). Siyasi ve toplumsal mesajların altında yatan gizli anlamları dil aracılığı ile çözümlenmesi Fairclough'un söylem analizinin en belirgin amaçlarındandır. Eleştirel söylem analizinde dil aracılığı ile şekillenen toplumsal yapılara dikkat çekilirken, çözümlenen hikayelerin de göreceli ve değişken oldukları düşünülmektedir. Medya analiz çalışmalarında, eleştirel söylem analizi kapsamında öne çıkan isimlerden Teun A.van Dijk, yapılan değerlendirmeleri semantik, makro yapı, yerel anlam, biçimsel yapı, küresel ve yerel söylem, dilsel kavrama biçimleri ve bağlam analizi olarak altı ana başlıkta toplamaktadır (Dijk, 2009: 192). Çelik ve Ekşi (2008: 114)'ye göre, Fairclough ve Wodak'ın eleştirel söylem analizlerini sekiz kategoriye ayırmıştır. Öncelikle söylem analizi sosyal problemlere işaret eder, metin ve toplum arasındaki bağdır, yoruma dayalı ve açıklayıcıdır, güç

ilişkileri tutarsız ilişkilerdir, söylem ideolojiktir, tarihidir, toplum ve kültürü meydana getirmektedir ve sosyal eylemlerin bir formu olduğunu belirtmektedir.

Toplumu etkileyen bir konu üzerinde eleştirel söylem analizi yapılması, yazılanların, görünenlerin, gösterilenlerin ardında aslında hangi sembolik açılımlar olduğunu ve nasıl kullanıldığı görülebilmesi anlamına gelmektedir. Bir söylem örneği olan haber metinleri üretilirken, toplumun ekonomik ve siyasi boyutu da göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır. Eleştirel söylem analizi, propaganda, algı, yönlendirme, baskı vb. gibi siyasi gücün toplum üzerinde kurmak istediği hegemonyanın, vermek istediği mesajın ne derece başarılı veya başarısız olduğunu da göstermektedir.

2.3.4. Psikanalitik Çözümleme

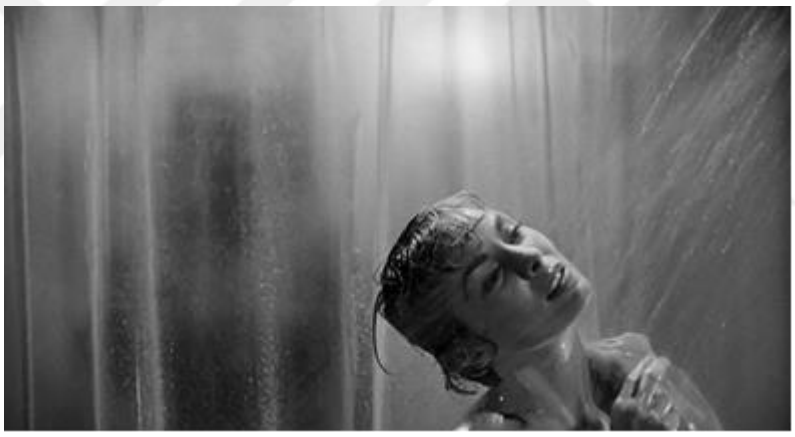
Psikanalitik çözümleme, Sigmund Freud'un ortaya çıkardığı ruh çözümleme yöntemi olarak bilinmektedir. Freud, doğumundan itibaren insan davranışlarını bilinç dışı süreçlere odaklanarak zihinsel ve duygusal durumlarını açıklamaya çalışmıştır (Kalay, 2016: 20). Freud'un psikanalitik çalışmalarını, Fransız Psikanalist Lacan detaylandırmış ve insan gerçekliğinin 3 farklı düzlemine vurgu yapmıştır. Sırasıyla imgesel, simgesel ve gerçek olarak nitelendirdiği bu düzlemlerin arasında insanın kişiliğinin oluştuğu ifade edilmektedir (Tuzgöl, 2018: 43). İmgesel (ayna) olarak adlandırılan ilk evre, çocuğun konuşmaya başlamadan sadece imgelerin etrafında şekillenmeye başlayan varoluşunu ifade etmektedir. Ayna evresi, sinema ve psikanaliz bağlamında incelendiğinde izleyici ve film arasındaki özdeşleşme süreçleri olarak açıklanabilmektedir. Simgesel gerçeklik, çocuğun konuşma, kültürel oluşum ve çevreyi anlamlandırması olarak tanımlanabilmektedir. Gerçek kavramı ise imgesel ve simgeselin dışında kalanların tümü olarak adlandırılabilmektedir (Turan, 2013: 174).

Psikanalitik film çözümlemeleri ile görsel ve metinlerin altında yatan simgeler, sanatsal ve kültürel kodlamalar çözümlenmektedir. Göstergebilimde psikanalitik çözümleme kullanıldığında doğru sonuçlar alınabilmesi için gösterilen ile bilincin algıladığı görüntünün aynı düzlemde anlamlandırılabilmesi gerekmektedir.

1970'li yıllarda Lacan'ın psikanalitik kuramlarının sinema sektöründe de kullanılmaya başlanması ile incelenen filmlerden özellikle Hitchcook'un kullandığı yöntemler dikkat çekmektedir. Tanrı, baba, devlet, yasa gibi anlamlara gelebilen

büyük Öteki'nin varlığı ya da yokluğu, histerik arzuyu, suçluluk aktarımını ile yorumlanmaktadır (Erdoğan, 1996: 243).

Hitchcock filmlerinde dikkatimizi çeken ayrıntılardan biri de bakıştır. Resmi hiçbir zaman, onun bize baktığı noktada göremeyiz, yani göz ve bakış kuruluşları itibariyle asimetriktirler. Nesne-olarak bakış, resme emin bir mesafeden bakmamızı, onu bizi kavrayıcı bakışına amade bir şey olarak çerçevelememizi önleyen bir lekedir. Bakışımız, bakılan resmin içeriğine çoktan dâhil edilmiş olduğu görülmektedir (Zizek, 2005: 198). Odaktaki kişi, nesneyi görür, ancak onu tedirgin eden esas durumun, nesnenin kendisini uzun bir zamandır gözlemlemekte olduğunu, hatta nesnenin kendisine uzun bir süredir bakmakta olduğunu ve onun çaresiz kalmasına neden olan bir noktadan baktığını anlaması sonucunda duyulan tanımlanamayan histir. Lacan'ın *"Bana hiçbir zaman benim seni gördüğüm yerden bakmazsın"* cümlesi bu durumu anlatmaktadır (Zizek, 2005: 200).

Görsel 11. Hitchcock'un Psycho Filmi Duş Sahnesi

Psikanaliz ve sinemayı bir araya getiren ve filmlerinde Freud'un öğretilerinden yararlanan Hitchcock'un üzerinden geçen yarım asırdan fazla zamana rağmen herkesin aklında kalan Pscyho filmi ve onun duş perdesi sahnesi (Bkz. Görsel 11), insanın görsel ve işitsel duyularına doğrudan hitap ederken, resme bakıldığında gösterilen ile bilincin algıladığı görüntü arasındaki orantı görülmektedir.

Sanayi devriminden sonra teknolojinin hızla ilerlemesi, internet tabanlı dijital platformların da ortaya çıkmasıyla, kapitalizmin getirdiği ekonomik rekabet, sinema sektörünü de etkilemiştir. İzler kitlenin dikkatini çekebilmek için daha fazla görsel kullanımı, farklı mekân tasarımları, film ve dizilerde alt metinlerin yerleştirilmesi,

çoğalan semboller, farklı olanı sunmaya çalışan sinema sektörünü bilinçaltı üzerinde günden güne daha da etkileyici ürünler çıkarması için teşvik etmektedir. Bu bağlamda sinema sektöründe psikanalitik çözümlemeye de daha fazla ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

3. BULGARİSTAN'DA TÜRK AZINLIĞI

3.1. Bulgaristan Devleti'nin Kuruluşu

ProtoBulgarlar olarak bilinen eski Bulgarların ilk kayıtları Kafkaslarda yaşadıkları ve Hunlarla birlikte hareket ettikleri yönündedir. İlk Bulgar Devleti 681 yılında, Bizans İmparatorluğu tarafından da tanınan Han Asparuh liderliğinde, başkenti Pliska olarak kurulmuştur (Kuyucuklu, 1992: 395).

893 – 927 yılları arasında Çar Simeon'un liderliğinde Bulgar kültürü altın çağını yaşarken, 1018 yılında gerçekleşen savaştaki yenilgilerinden dolayı Bulgar Devleti, tekrardan Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir ve 167 yıl boyunca 1185 yılına kadar egemenlik altında varlığını sürdürmüştür. 1186 yılında ikinci çarlığını ilan eden Bulgar Devleti, başkentini Tırnova olarak değiştirmiştir (Kuyucuklu, 1995: 396).

Şu anki sınırlara sahip olan Bulgaristan'ın kuruluşu, 93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı dönemine dayanmaktadır. Yaklaşık beş asır hiçbir baskı uygulanmadan, dini ve kültürel değerleri değiştirilmeden Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında kalan Bulgarlar, Osmanlı – Rus Savaşı'nda Rus güçlerini destekleyen Bulgar gönüllü askerleri ile Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmışlardır. Savaş esnasında şu anki Bulgaristan toprakları sınırlarında bulunan birçok Müslüman öldürülmüş, kalanlar ise göç etmiştir. Göçten dolayı boşalan bölgelere Bulgarlar yerleştirilmiştir (Tansü ve Çerkezoğlu, 2020: 497).

Osmanlı'nın yenilgisi ile sonuçlanan Osmanlı- Rus Savaşı sonunda, Ayastefanos Barış Antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı için çok ağır koşulları olan bu antlaşma Rusya'nın Balkanlar'da tek güç olmasının önünü açmıştır. Bu durumdan rahatsızlık duyan diğer büyük Avrupa devletleri Rusya'nın üzerinde baskı kurmuş ve Almanya başkanlığında Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Avusturya- Macaristan ve Osmanlı'nın katılımı ile Berlin Kongresi toplanmıştır. Bu kongrenin sonucunda koşulları Osmanlı için daha yumuşak olan ise Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın maddelerinden biri de Bulgaristan Prensliğinin kurulması olmuştur. Prenslik, Osmanlı'ya bağımlı olmasına karşın, kendi dış politikası, anayasası, bayrağı

ve marşı ile varlığını sürdürmüştür. 1908 yılında ise Bulgaristan tam bağımsızlığını ilan edip 1944 yılına kadar Krallık olarak var olmuştur (Halaçoğlu, 1992: 399).

1946 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar, ülkede çeşitli siyasi oluşumlar ve askeri darbeler gerçekleşmiştir. Türklere hoşgörülü politikası ile bilinen Stamboliyski'nin 1919 yılında kurduğu Çiftçi Halk Birliği'nin ardından 1923 yılında yaşanan askeri darbe ve Stamboliyski'nin öldürülmesi faşist dönemin başlangıcı olmuştur. 1934 yılında yine bir askeri darbe ile yönetimdeki faşist yönetim güçlenmiştir ve 1944 yılına kadar faşist diktatörlük rejimini sürdürmüştür. 1944 yılında Rus ordusunun Bulgaristan'ı işgal etmesi ile Vatan Cephesi yönetimi ele geçirmiştir ve birçok siyasi partinin ve Bulgaristan Komünist Partisi (BKP)'nin de içinde bulunduğu Birleşik Cephe iktidara gelmiştir. 1946 yılında BKP, Bulgaristan'da Halk Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir.

1946 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanından sonra ve Vatan Cephesi dışındaki tüm siyasi partiler yasaklanmıştır, bankalar kamulaştırılmıştır, ekili topraklar kooperatifleşmiştir. Sırasıyla Georgi Dimitrov, Vasil Kolarov, Valko Chervenkov, Anton Yugov ve Todor Jivkov devlet yönetiminin başına geçmişlerdir (Öztürk, 2014: 14).

10 Kasım 1989 yılında, Bulgaristan'da demokratik geçişin ilk adımları atılmıştır, 1991 yılında ise yeni anayasa kabul edilmiştir. Devletin el koyduğu mülkler vatandaşlarına iade edilmiş ve özelleştirmeler başlamıştır. Jelyo Jelev, demokratik sistemle seçilen ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Çok partili sisteme geçilmiştir ve Bulgaristan'daki azınlık haklarını temsil etmek için, çoğunluğunun Türklerden oluştuğu Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi kurulmuştur. Çoğulcu parlamenter sistemi benimseyen Bulgaristan, batı sistemine dayalı hak, özgürlük ve ekonomi politikasını benimsemiş olsa da sanayi ve üretim durduğu için yeni sisteme alışmakta zorlanılmıştır, yatırımlar yabancı sermayeye teşvik edilmiştir. (Kuyucuklu, 1992: 400).

Avrupa'da var olan köklü devletlerden biri olan Bulgaristan, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Avrupa birliği (AB) ve Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü (KEİ) üyesidir, konumu itibariyle hem Karadeniz ve Balkan ülkesi olarak Avrupa kıtasının güneydoğusunda bulunmaktadır. Beş farklı ülke ile kara sınırı ve

Karadeniz ile de deniz sınırı olan Bulgaristan, bulunduğu coğrafi yer itibariyle Avrupa, Asya ve Ortadoğu ülkeleri arasında ulaşım ve ticaret bakımından bir köprü görevini görmektedir (Atasoy, 2010: 2). İçinde barındırdığı Müslüman ve Hristiyan topluluğundan dolayı, batı ve doğunun kimi zaman kaynaştığı kimi zaman çatıştığı tarihi bir geçmişe sahip olmasının yanında kültürel zenginlikleri ile de bilinmektedir. Farklı din ve milliyetlerin, siyasi ve kültürel kuşakların bir arada yaşadığı ve harmanlandığı Bulgaristan, jeokültürel ve jeopolitik bir görünüm arz etmektedir.

3.2. Bulgaristan'ın Azınlık Politikası ve Bulgaristan'daki Azınlıklar

Azınlık kavramını tanımlayabilmek için öncelikle, din, dil, cinsiyet, yaş, doğum yeri gibi birçok kriteri genel bir bakış açısıyla incelemek gerekmektedir. Azınlıklar, bulundukları ülkenin vatandaşı oldukları halde, farklı inanç, dil, kültür ve geleneğe sahiptir ve bu özelliklerini korumak için birlik içinde olan gruplar olarak değerlendirilebilmektedir.

Uluslararası hukuk çerçevesinde ‘’azınlık’’ kavramının tanımı zor olmakla birlikte, her zaman kapsamlı tartışmalara yol açmıştır. Azınlıkları, etnik, dini, ulusal ve dilsel olarak gruplara ayırmak mümkün olabilmektedir. Küçüker (2013: 139)'e göre azınlıklar; *"Belirli sınırlar içinde, bir yerleşim merkezi olmaksızın dağınık halde yaşayan, ancak sosyal ve politik olarak birbirine bağlı büyüklü küçüklü yerleşimlerin bütünü"* olarak tanımlanabilmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) azınlıkları din, dil, kültür olarak genel nüfustan daha az sayıda olması gibi nesnel ölçütler çerçevesinden ve bu grupların din, dil ve kültürlerini ortak bilinç halinde korumaya çalışmasını öznel ölçüt olarak ayırmaktadırlar (Okutan, 2004: 68). BM'nin halklar ifadesinin resmi bir tanımı olmadan, halkların kendi kaderlerini tayin etmesi ilkesini oluşturmayı başarmış olması, azınlıkların tanımlanmasına ilişkin kıstasların söyleminde böyle bir tanıma da gerek olmadığı yönünde olduğudur. Azınlık kavramının tam olarak tanımının olmamasının dışında devletler, azınlık dedikleri grupların kim olduklarını da belirtmekte fikir ayrılığına düşmektedirler.

Azınlık kavramının en bilinen tanımı ‘’Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu’’ röportörü Capotorti'nin 1978 yılında hazırladığı raporda yazıldığı gibi;

"Bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayıca az olan, egemen konumda bulunmayan, o devletin vatandaşı olan, üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik, üstü örtülü de olsa, bir dayanışma duygusu gösteren bir grup" olarak en geniş tanımını vermiştir (Çağlar, 2018: 63).

Avrupa Konseyi (AK) çalışmalarında azınlık tanımı iki şekilde verilmiştir. Bu tanımlardan Venedik Komisyonu'nun önerisine göre azınlık, bir ülkede yaşayan halktan nüfus olarak sayıca az olan farklı etnik, dinsel, kültürel veya dilsel farklılıkları olan ve bunları korumaya çalışan grup olarak tanımlanmıştır (Tunç, 2004: 0).

Diğer bir tanım ise Avrupa Komisyonu Parlamenter Asamblesi'nin ek protokolünde yer almaktadır. Tunç (2004: 0)'a göre azınlıklar:

"Ulusal azınlık, bir devletin ülkesinde ikamet eden ve bundan dolayı o devletin vatandaşı olan, o devletle eskiden beri süregelen, sıkı ve sürekli bağlarını koruyan, ayırt edici etnik, kültürel, dinsel ya da dilsel özellikler gösteren, o devletin ya da o devletin bir bölgesinin geri kalan nüfusundan sayıca az olmasına rağmen, yeterli derecede temsil edilen, kültürleri, gelenekleri, dinleri ya da dilleri dâhil olmak üzere, ortak kimliklerini oluşturan öğeleri hep birlikte koruma kaygısıyla yönelen kişiler grubudur." olarak ifade edilmektedir.

Balkan halklarının tarihi, bağımsızlık mücadeleleri, ulus devlet kurma çabaları, yabancı güçlerin egemenliği, azınlık sorunları ve çözüm çabaları ile şekillenmektedir. Bulgaristan da bu ülkelerden biridir. Osmanlı Devleti'nin 14. Yüzyılın ortalarından itibaren Balkan topraklarında hüküm sürmeye başlayan sosyal, kültürel değişim, etnik hatların yeniden şekillenmesine de sebep olmuştur (Toparlak, 2018: 65). Bugünkü Bulgaristan'ın tamamı Osmanlı egemenliği altına girmiş ve topraklarında büyük bir Türk nüfusu oluşmuştur. Birlikte yaşamanın getirdiği kültürel adaptasyon sürecinde, Bulgarlar Türkçe, Türkler ise Bulgarca öğrenmiştir.

Günümüzde etnik ya da dinsel anlamda Balkanlarda tamamen homojen bir ülke bulunmamaktadır. I.ve II. Dünya Savaşları'nda farklılaşan politikalar, kaybedilip kazanılan ülke topraklarından dolayı etnik grupların yer değiştirdiği bilinmektedir. II.

Dünya Savaşı sonrasında insan hakları ve ayrımcılık sorununa ilişkin olarak AK'nin ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin doğrudan azınlıklarla ilgili hükümleri yoktu. Ülkeler kendi belirledikleri yaslara göre hareket etmekteydi.

Bir ülkede azınlık gruplarının çoğunluk tarafından ötekileştirmeden, asimile etmeye çalışmadan varlığını sürdürebilmesi, söz konusu ülkedeki çoğunluğun farkındalık seviyesi ile paralel gittiği açıktır. Azınlık olarak yaşayan halkı sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim alma hakkı açısından dezavantajlı duruma gelmesi çoğunluğun, azınlığı kendinden görmemesi durumundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bulgaristan topraklarında göç hareketleri, Müslüman azınlıkların sosyolojik ve demografik hareketliliğini yansıtan en önemli olgulardan biridir. Değişen siyasi durumlara tepki olarak Müslüman azınlık, yıllar süren göç hareketliliği yaşamıştır. Bulgaristan Anayasası'nda azınlıklara dair hiçbir madde bulunmamaktadır. Anayasanın 3.maddesine göre Bulgaristan'ın anadili Bulgarcadır ve herkes Bulgarca bilmek zorundadır (Duran, 2020: 18). Türk azınlık, anadili Bulgarca olmayanlar olarak ifade edilmektedir. Bundan dolayı, azınlıklardan bahsederken yasal değil, sosyolojik olarak söz edilebilmektedir (Crampton, 2007: 420)

Bulgaristan, kuruluşunun ilk yıllarında azınlıkların etnik kimliklerini desteklese de komünist partinin iktidara gelip tek partili yönetime geçmesi ile azınlıklar, baskı altına alınmaya başlamıştır. Ülke politikası Müslüman azınlık grupların isim, din, dil ve kültürlerinden vaz geçirip Bulgar kültürüne göre yaşamak zorunda bırakılmışlardır.

1950'li yıllarının ortalarında ülkenin sözde ''Soya Dönüş'' adı altında sürdürdüğü asimilasyon politikasından dolayı yüzlerce Müslüman baskı ve işkenceye uğramış, yüzbinlerce kişi de göç ettirilmeye zorlanmıştır.

Bulgaristan hükümeti sosyalist dönemde, nüfusça azınlık olan Müslüman vatandaşlarına karşı uyguladığı etnik politika Tablo 1'de gösterildiği gibi üç ayrı dönemde değerlendirilmektedir (Atasoy, 2011: 34)

Tablo 1. Sosyalist Dönem Bulgaristan Hükümetinin Müslümanlara Uyguladıkları Politika Süreçleri

1. 1946- 1956 yılları arası etnik hoşgörü dönemi
2. 1956 – 1984 yılları arası etnik kimliklerini aşındırma politikası
3. 1984 -1989 yılları arasında ise etnik asimilasyon dönemi.

Bulgaristan, tek partili dönemden çok partili döneme geçtiği 1990 yılında ‘’Soya Dönüş’’ süreci son bulmuştur. Göçten sonra ülkede kalan Müslüman azınlıklar kaybettikleri haklarını geri almaya başlamışlardır. Bulgaristan eski Cumhurbaşkanı Petar Stoyanov 1997 yılında Strassbourg’da AK’nin ulusal azınlıkları korunması sözleşmesini imzaladığında ‘’azınlık’’ kelimesi Bulgar toplumunda bilinir hale gelmiştir. Fakat Bulgaristan Parlamentosu 18 Şubat 1999 yılında AK’nin ulusal azınlıkların korunması konusundaki sözleşmesini azınlık kelimesi kullanılmadan büyük çoğunluk tarafından kabul edilip yeniden imzalamıştır. Sözleşmede:’’Bu sözleşmenin uygulanması, hiçbir şekilde Bulgar Devleti’nin iç ve dış güvenliğini ihlal eden uygulamalara izin vermez’’ ifadesi geçmektedir (Koinova, 1997: 147).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin birinci maddesi, Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasası’nın altıncı maddesi ve birçok ülkenin ilk on maddesi içinde yer alan ‘’ Her birey eşit doğar, eşit haklara sahiptir, kanun önünde eşittir’’ derken ırk, din, dil ayrımı gözetmeksizin eşitlikten bahsedilmektedir (Yılmaz ve Kalfa, 2021: 369).

Azınlık ve çoğunluk kavramları gelişen süreçler içinde değişebilmektedir. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmeden önce ülke topraklarında bulunan Müslümanlar nüfusun yarısını oluştururken, 1910 yılından sonra bu oran %13,9’a inmiştir. (Atasoy,2011: 30).

AB’ye girme çabaları, Bulgaristan’ın azınlık politikalarında kısmen de olsa değişimler ve ilerlemeler yaşatmıştır. Ulusal Bulgar televizyon ve radyo kanalları için, Bulgarca dışındaki dillerde program yapılmasına izin veren yasa çıkartılmıştır. Bulgaristan Ulusal Televizyonu’nda akşam haberleri sonrasında 15 dakikalık Türkçe haberler yayınlanmaya başlamıştır. Bulgaristan Ulusal Radyosu bünyesinde bulunan Türkçe Haberler Editörlüğünde ise Türkçe haberler, programlar ve söyleşiler yer almaktadır. AB’deki siyasi süreçler, ülkenin ve siyasi partilerin azınlıklar konusundaki

eksiklik ve düzenlemelerini yerine getirmek için bir fırsat platformu haline gelmiştir. (Yazgan, 2015: 104).

Tablo 2. Bulgaristan'da 1880/4- 2004 nüfus hareketliği

Yıl	Genel Nüfus	Yüzdelik değişim
1880/4	2,950,599	-
1887	3,154,375	6.91
1892	3,310,713	4.96
1900	3,744,283	13.10
1905	4,035,575	7.78
1910	4,337,513	7.48
1920	4,846,971	11.75
1926	5,528,741	14.07
1934	6,077,939	9.93
1946	7,029,349	15.65
1956	7,613,709	8.31
1965	8,227,866	8.07
1975	8,727,771	6.08
1985	8,948,649	2.53
1992	8,487,317	-5,16
2001	7,928,901	-6.58
2004	7,761,049	-2.12

Kaynak: Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Enstitüsü

1880/4 – 2004 yılları arasında Bulgaristan'ın nüfus dağılımını gösteren Tablo 2'ye bakıldığında, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazandığı yıllardan, 1985 yılına kadar nüfusun giderek artığını, 1985-89 Bulgaristan hükümetinin uyguladığı asimilasyon

politikasından kaynaklanan büyük göç hareketinden sonra nüfusta azalma olduğu görülmektedir.

Etnik grup, belirli bir halkın çoğu zaman tarihsel nedenlerden dolayı, kendi kültüründen, sosyal yaşamından farklı bir coğrafyada, kendi halkından ayrı yaşayan gruplar olarak tanımlanabilmektedir. Bu tanım üzerinden Bulgaristan'da yaşayan etnik gruplar etnik kimlik, ana dil ve din olmak üzere üç ana özellikte ayırt edilebilmektedir. Bu üç faktörden din; dindar olmayan gruplar arasında grubun çoğunluğuna göre değişebilmektedir, dil; bir toplumun en ayırt edici özelliğidir, toplumsal yapılar sürekli hareket ve gelişim halindedir. Toplum değiştikçe dil de değişebilmektedir, zenginleşebilmekte veya kendinden daha baskın toplumlarla karşı karşıya geldikçe dil de zayıflayabilmektedir. Bu süreç aynı zamanda dili sınıflandırma konusunda hareketli ve değişken yapabilmektedir. Etnik kimlik duygusu öznel ve psikolojik bir olgudur, dolayısıyla etki ve değişime duyarlı olabilmektedir.

Bulgaristan, AB'de en büyük Müslüman azınlığa sahip olan üye ülkedir. Tarihsel olarak Bulgaristan'da etnik gruplar 1878 öncesi ve bağımsızlığının ilanından sonrası olarak iki döneme ayrılabilmektedir. Osmanlı –Rus Savaşı öncesinde Bulgaristan topraklarında Romanlar, Ruslar, Ermeniler, Ulahlar, Karakaçanlar, Yunanlar, Tatarlar, Yahudiler, Gagavuzlar. 1878 dönemi sonrası, Osmanlı'nın toprak kaybından sonra Bulgaristan topraklarında kalan Türkler, Ukraynalılar ve Araplar olarak sıralanabilmektedir.

Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün 2011 nüfus sayımı verilerinin etnik grup ve anadil nüfus dağılımı tablosuna göre (Bkz. Tablo 3). 6 611 513 toplam Bulgaristan nüfusunun 5 631 759 kişi Bulgarca, 604 246 kişi ise anadilinin Türkçe olduğunu belirtmiştir. 280 979 kişi Romanca, 5 567 kişi Ermenice, 141 kişi ise İbranice olduğunu söylemiştir. Ulahça 1 815, Rusça 15 211, Tatarca 1 367, Arapça 1 321, Yunanca 3 182, Makedonca 1 367, Romence 5 454, Ukraynaca konuşan 1 691 ile birlikte anadilinin ''diğer'' kategorisinde olan 9 946 kişi ile çalışma tamamlanmıştır. Çalışma, gönüllülük çerçevesinde yapılmıştır ve 47 458 kişi konu ile alakalı fikir belirtmemiştir.

Tablo 3. Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün 2011 nüfus sayımı verilerinin etnik grup ve anadil nüfus dağılımı tablosu

3.3. Bulgaristan'da Türk Azınlığı Başta Olmak Üzere Azınlıkların Sosyokültürel Varlıklarını İfade Biçimi

Ülke nüfusunun %10 oluşturan Türkler, uzun yıllardır Bulgaristan gündeminden düşmemektedir. Bulgaristan siyasetinin de öncü konularındandır. Etnik kimlikleri, göç hareketleri, sosyokültürel yapıları geniş bilimsel araştırmalara konu olmaktadır.

Bulgaristan'daki Türk toplumunun kültürel gelişimi Tablo 4'te gösterildiği gibi üç ana akımda incelenebilmektedir.

Tablo 4. Bulgaristan'daki Türk toplumunun kültürel gelişimi

1.Yok edilmeye çalışılan kültürün yeniden canlandırılmaya çalışılması
2. Dini inanç etkisi
3. Küresel kültüre dâhil olma akımı

Bulgaristan'daki Türk halkına birkaç dalga halinde uygulanan asimilasyon politikalardan dolayı 1878-79'dan sonra ülkede kalan Türk nüfusundan günümüze kadar bir milyondan fazlası Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir. Bulgaristan nüfusunda en kalabalık etnik grubu temsil eden Türkler, Kırcaali, Haskovo, Razgrad,

Dobruca, Silistre, Şumnu, Burgas, Eski Cuma şehirlerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar.

Bulgaristan Prensliği ve Krallığı dönemlerinde azınlık okulları, okullarda eğitim verecek öğretmenleri veya eğitim ile alakalı alınacak yeni kanunlar Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederken azınlıklara tanıyacağı hakların taahhüdünü verdiği halde yerine getirmemiştir. Türk ve Müslüman halka ibadet hakkı tanımış fakat Türk okullarına hiçbir destek vermemiştir.

6 Nisan 1909'da imzalanan Müftüler sözleşmesi, 1908'de Bulgaristan'ın bağımsızlığı ilanının yarattığı yeni anayasal düzenlemeye göre değiştirilmiştir. Müftülerin camiler ve Müslüman eğitim kurumlarını yönetmelerine izin verildi. Müslümanlar arası evlilikler, boşanmalar ve miras gibi konular kadılar ve müftülerin birlikte çalışma haklarını geri verilmesi sözleşmenin maddeleri arasındaydı (Crampton, 2007: 443).

1909 Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonra 1925 tarihine kadar Bulgaristan Türklerinin azınlık hakları konusunda bazı antlaşmalar imzalanmış ve haklar korunma altına alınmıştır (Acaroğlu, 1995: 215). Halk arasında Bulgaristan için ‘’ulusal felaket’’ olarak da değerlendirilen 1919 Neuilly (Nöyyi) Barış Antlaşması, Bulgaristan topraklarının kaybı ve ordunun kısıtlanmasının yanı sıra, bu antlaşma çerçevesinde ülke topraklarında ikamet eden tüm azınlıklara eşit haklar ve özgür basın hakkı tanınmıştır (Kamil, 2017: 103). Bulgaristan'da edebiyat ve basın söz konusu tarihler arasında en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır.

1919 yılında çıkan eğitim yasasında Bulgaristan'da yaşayan Türklere, Türkçe eğitim görmeleri için kendi okullarına sahip olma olanakları verilmişti. Fakat kırsal kesimlerde okuma oranı kentsel kesimlere göre çok düşüktü. 1919 yılında Türk çocuklarının sadece %6 'sı okuma yazma bilmekteydi. Bulgaristan hükümetinin girişimleri ile 1926 yılında bu oran %12'ye yükselmiştir (Crampton, 2007: 431).

Savaşlar arası dönemlerde Bulgaristan'daki Türkçe basın, özgür basın olarak nitelendirilebilmektedir. 1920 – 1923 yılları arasında en az 60 farklı Türkçe gazete yayımlanmıştır (Bolat, 2020 :244). 1920 yılında Çiftçi Halk Birliği'nin başına geçen, Türklere tanıdığı hoşgörü ve haklarla bilinen Aleksandır Stamboliyski'nin katkısı büyüktür. 1921 yılında Bulgaristan'daki Türk okullarında Bulgarca eğitim

zorunluluğu kaldırılmış, Türkçe eğitim devam etmiştir. 1923 yılında Stamboliyski'nin öldürülmesinden sonra Türk nüfusuna baskı ve zulüm uygulayan faşist bir hükümet kurulmuştur. Bu durum da Türklerin anavatanlarına dönmeye zorlamıştır. Azınlık basını ise göçü engelleme politikaları yürütmüştür (Yenisoy, 2012: 133).

Komünist rejim döneminde, Bulgaristan topraklarında yaşayan Türk azınlığına karşı farklı bir politika izlenmiştir. 1959 yılında Türkçe eğitim yasaklanmış, Türk okulları kapatılmıştır. Fakat aynı zamanda Bulgar yönetimi, söz konusu tarihe kadar belli başlı Türkçe dergilerde yayımlanan yerli Türk edebiyatçıların eserlerini Türkçe kitap haline getirip basmışlardır (Şimşir, 2009: 307). Böylelikle, anadil eğitiminin yasaklanmasından doğacak tepkileri azaltmaya çalışmışlardır. Bu durumu, Türk azınlığın yararına olduğunu kabul ettirmeye, Türk çocukların yaşadıkları ülkenin dilini daha iyi öğrenebilmesi için yapılan bir durum olduğunu kabul ettirmeye çalışmışlardır.

Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonra kültürel yabancılaşma ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Birçok yerleşim yerinin ismi, söz konusu bölgelerde yaşayanlar tarafından ya da hükümet tarafından değiştirilmiştir. Müslümanların yoğun yaşadığı yerlerde evlerinin yağmalanması, yaşadıkları bölgelerin isimlerinin değiştirilmesi Bulgar papazların Müslüman bölgelere yerleştirilmesi uygulanan baskı politikalarından olduğu bilinmektedir. Basının baskı altına alınması, Türkçe yayınlarının yasaklanması ülkede bulunan Türk azınlığın istenmeyen duruma düşmesi, kendi varlığını sürdürebilmesi için farklı arayışlara yönlendirmiştir. Türk okullarının kapatılması ile yüzlerce Türk öğrencinin eğitim hakkı elinden alınmış ve okullara devam edemeyen öğrencilerden dolayı Türk nüfusunun eğitim oranı giderek düşmeye başlamıştır. İki dünya savaşı arasında Bulgar okullarında veya yabancı dil eğitimli kolejlerde eğitim görmeyi başarmış Türkler de mevcuttu ve bu öğrenciler eğitimlerini tamamladıktan sonra söz konusu okullarda öğretmenlik yapmışlardır (Yavuz, 2009: 226).

Her ülkede olduğu gibi, Bulgaristan da geçiş dönemlerinde sadece siyasi olarak etkilenmemiş, Türkçe derslerin yasaklandığı dönemde Bulgaristan Türk edebiyatı da etkilenmiştir. Türkçe sadece evlerde konuşulan dışarıda yasak olan bir dil haline gelmiştir. Bulgaristan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) döneminde Rus etkisi altına girmiştir. 1960-67 yılları arasında Türkçe kitaplar artmış

olsa da daha sonra Türkçe basılan kitapların sayısı hızla düşmeye başlamıştır (Buttanrı,2005: 33).

Bulgaristan Türkleri, tiyatro alanında da Bulgaristan tarihinde kendilerinden söz ettirmişlerdir. 1952 yılından sonra Kırcaali, Şumnu ve Razgrad tiyatroları kurulmuştur. Türk tiyatrosu Bulgaristan'da birçok Türk köyüne gitmiş ve oyunlarını sahnelemişlerdir. Bulgaristan Türk Devlet Tiyatroları 1954 yılında 8000'e kadar seyirciye ulaşmış ve 140 Türk köyünde gösteriler yapmıştır (Mayer, 1955). Azerbaycan tiyatrolarından yararlanan Bulgaristan Türk tiyatrosu, Türkiye ile komşu ülke olmasına rağmen, Bulgaristan'ın uyguladığı dış politikadan dolayı Türkiye ile hiçbir zaman bir arada olamamıştır (Şimşir, 2009: 321).

1959 -1968 yılları arasında Bulgaristan'da 52 Türk ozan Türkçe şiirler yazmıştır. Kadın ve erkeklerden oluşan Türk ozanlar genellikle Eylülcü Çocuk, Halk Gençliği ve Yeni Işık gazetelerinde şiirlerini yayımlasalar da ara ara Bulgarca gazetelerin Türkçe sayfalarında da kendi şiirlerini yayımlatmayı başarmışlardır ve bazılarının şiirleri kitap haline getirilmiştir (Şimşir, 2009: 313).

1969 yılından önce, Bulgaristan Türk basınında hikâye ve romanlara da yer verildiği bilinmektedir. 1963 yılında ilk Türkçe yerli roman Sabri Tatof tarafından kaleme alınmıştır, Bulgaristan Türklerinin hayatını konu alan kitabının ardından 23 yazarın 30 hikâye kitabı yayımlanmıştır. Çok sayıda yazarın hikayeleri de gazete ve dergi sayfalarında kalmıştır (Şimşir, 2009: 316).

1970 yıllarına kadar Bulgaristan Türklerinin ana dillerini, örf ve adetlerini korumak için ideolojik amaçla da olsa, Reşat Nuri'nin ''Çalıkuşu'', Halide Edip'in ''Sinekli Bakkal'ı, Ömer Seyfettin ve Sait Faik gibi yazarların bazı kitapları Bulgaristan'da da basılmıştır (Erdi, 1998: 65).

Farklı dönemlerde gerçekleşen göç dalgalarından dolayı birçok Türk aydın ülkeyi terk etmiştir, Bulgaristan hükümeti uyguladığı algı politikasında başarılı olmuştur. Asimilasyon sürecinde tamamen sekteye uğrayan Bulgaristan Türk edebiyatı, 1989 göçünden sonra yasakların kalkmasına rağmen, hiçbir zaman eskisi gibi olmamıştır.

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin konuştukları dil, günümüzde Türkiye'de konuşulan dilden farklı olmakla birlikte, Bulgaristan'ın farklı bölgelerinde yaşayan Türklerin de lehçelerinde farklılıklar bulunmaktadır. Razgrad bölgesinde konuşulan Türkçe ile Kırcaali Bölgesi'nde konuşulan Türkçe arasında lehçe bakımından büyük farklar mevcuttur. Coğrafi özellikler Türk kültüründe farklılıklar yaratmaktadır. Bulgaristan yüzölçümü bakımından küçük bir ülke olmasına rağmen kültürel homojenlikten bahsedilememektedir.

Türk toplumunun geleneksel kültürünün Bulgar toplumunun kültüründen ayıran en belirgin farklılığı, bağlı oldukları inanç sistemidir. Ramazan ve Kurban Bayramları, her ne kadar Bulgarlarda da olsa da daha farklı bir şekilde tutulan oruç, iftar ve yine inanç sistemine bağlı olan sünnet en ayırt edici özelliklerdir.

Türk kültürünün Bulgar kültürü ile benzerlikleri de mevcuttur. Bulgaristan'ın Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı köylerinde Bulgarların her yıl 6 Mayıs'ta kutladıkları Aziz Georgi günü ile aynı zamana denk gelen Hıdırellez kutlamaları, farklı anlamları olsa da her iki kutlamada da kurban kesilmektedir. Yine Bulgar kültüründe olmayan kına gecelerinde yüzyıllardır kendi kültürlerine ait ve diğer toplumlardan ayırt edici özelliğe sahip kıyafetlerini giymeye devam etmektedirler.

Bulgaristan'daki Türk azınlık, Bulgarlara göre kendi uluslarının bir parçası, fakat komşu devletin uzantısıdır. Bulgar halkının aksine, Bulgaristan'da yaşayan Türkler Bulgaristan'ı vatanı, Türkiye'yi ise anavatanı olarak görmektedir. Belirli dönemlerde gerçekleşen, zorunlu veya akraba göçleri dönemlerinde bile durum değişmemiştir. Bulgaristan Türkleri, doğdukları ve kendi aidiyetlerini buldukları vatanlarını bırakıp anavatanlarına göç etmişleridir. Göç, sadece fiziksel olarak belli bir topluluğun ülkesini bırakıp bir yerden bir yere gitmesi değil, aynı zamanda edebiyatını, sanatını, örf ve adetini de gittiği ülkeye taşımaktır. Bulgaristan'ın kuruluşundan sonra ülke topraklarında kalan Türkler, edebiyat, sanat ve kültür alanında göz ardı edilemeyecek ilerlemeler göstermişlerdir. 1989 göçü sonrasında ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye büyük bir beyin göçü gerçekleşmiştir.

Bir diğer azınlık olarak Bulgaristan topraklarında yaşayan Pomaklar da Türkler kadar zor süreçlerden geçmişlerdir. Ekonomik, siyasi ve inanç alanlarında sömürülmeye çalışılan Pomak halkı da göçe zorlanmıştır, fakat birçoğu tekrar

Bulgaristan'a geri döndü. Bulgarlar için Pomak halkı kendi uluslarından fakat farklı dinleri olan bir halk olarak görülmektedir.

1940'lı yılların başında Pomaklara büyük baskılar uygulanmaya başlanmıştır. Bulgar halkı Pomakların günümüzde de Bulgar uyruklu olduğunu ileri sürmektedir. Konuştukları dilin Bulgarca 'ya benzer olmasından dolayı Pomaklar, dil propagandasına her zaman açık bir halk olarak görülmektedir (Crampton, 2007: 433). Bulgar hükümeti Pomakları dini azınlık olarak gördüklerinden dolayı birçok dönemde Müslüman Pomakları Hristiyanlığa zorlamışlardır. Pomakların yoğun yaşadığı yerlere Bulgar Rahipleri gönderilmiştir ve geleneksel kıyafetlerinden vazgeçmeleri istenmiştir. Bulgaristan Devleti'nin siyasal durumu değişim gösterdikçe, Müslüman azınlıklar üzerinde oynanan manipülatif krizler de dönemsel olarak değişim göstermektedir. Günümüze kadar süregelen her yeni siyasi oluşum, azınlık politikalarını da etkilemektedir.

1989 yılındaki siyasi değişimler, Müslüman azınlıkların statülerinde de değişimler yaratmıştır. Bulgaristan Komünist Rejimi esnasında uygulanan asimilasyon politikasından dolayı değiştirilen Müslüman isimler geri alınmış, Müslüman toplumların ibadetlerini yerine getirilmesine, yasaklanan kıyafetlerin tekrar giyilebilmesine izin verilmiştir. 1990 yılında kurulan ve kendisini azınlıkların haklarını korumak için yola çıkmış bir siyasi parti olarak tanıtan Hak ve Özgürlükler Hareketi (Dvijenie za Prava i Svobodi), Bulgaristan'da yaşayan Müslüman azınlıkların inanç, eğitim, ekonomi, sosyal yaşama entegrasyon ve siyasette temsil yolunu açmış ve Bulgaristan'daki azınlıkların büyük bir bölümünün desteğini almıştır.

Türk ve Pomak nüfusunun yanında, Bulgaristan topraklarında kendilerini yerli olarak nitelendiren Roman nüfusu da Bulgaristan'ın tüm şehirlerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Yerleştikleri bölgelere göre Türkçe veya Bulgarca konuşmaktadırlar, Türk veya Bulgar olarak kendilerini tanıtmakta, Müslüman veya Hristiyan olarak kendi varlıklarını sürdürmektedirler. Farklı dil ve inanç sistemine bağlı olduklarından dolayı Romanlar, kendi azınlık sorunlarını birlik olamadıklarından dolayı, seslerini duyuramamaktadırlar.

4. BULGARİSTAN'DA TÜRK AZINLIĞINA AİT YAYINLAR

Haber alma insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayanmaktadır. Sözlü, sözsüz iletişim insanoğlunun ilerlemesi, toplumda var olması, kendini ifade edebilmesi için önde gelen eylemlerden biridir. Bulgaristan süreli yayınları, savaşlar ve bağımsızlık mücadelelerinden dolayı, Avrupa'dan yaklaşık iki yüz yıl sonrasından yayımlanmaya başlamıştır. Siyasal ve sınıfsal mücadelelerde yadsınamaz bir rolü olan gazeteler 19. yüzyılın ortalarında Avrupa, ABD ve Balkan ülkelerinde güçlü bir iletişim aracı haline gelmiştir.

Bulgaristan'da en büyük azınlık nüfusuna sahip olan Türklerin, Osmanlı döneminden günümüze farklı amaç ve doğrultularda olmak üzere ayrı dönemlerde Türkçe süreli yayınlar çıkarmışlardır. Dönemin Rusçuk Valisi Mithat Paşa tarafından, 1865 yılında Rusçuk ilinde kurulan Vilayet Basımevinde iki sayfası Bulgarca olmak üzere '' Tuna'' adında Vilayetin resmî gazetesi olarak ilk Türkçe gazete haftada iki defa on iki yıl boyunca yayım hayatına devam etmiştir. Osmanlı- Rus Savaşı'nın başlaması ile gazete yayımı durdurulmuştur (Bekir, 2021: 223).

ДУНАВЪ

Görsel 12. Tuna Gazetesi Bulgarca

Görsel 13. Tuna Gazetesi Osmanlıca

Bulgaristan Türklerinin Türkçe azınlık basını Bulgaristan'ın bağımsızlığının ilanından sonra Tablo 5'te gösterildiği gibi başlıca üç ana başlıkta incelenebilmektedir.

Tablo 5. Bulgaristan Türklerinin Türkçe Basın Dönemleri

1. Krallık Döneminde Türkçe Basın (1908 -1945)
2. Halk Cumhuriyeti Döneminde Türkçe Basın (1945- 1989)
3. Demokrasiye Geçiş Döneminde Türkçe Basın (1990-2020)

4.1. 1908- 1945 Yılları Arasında Türk Azınlık Yayınları

1908 yılında bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan, çarlık ile yönetilen monarşi rejimini II. Dünya Savaşı'na kadar sürdürmüştür. Bağımsızlığından sonra ülke topraklarında kalan Türk nüfusu dönem dönem fikir ayrımlarına düşseler de ortak konuları kendi kültür ve benliklerini korumak olmuştur. Sırasıyla Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı, Bulgaristan Türk basınına sosyal ve ekonomik alanda büyük darbeler vursa da II. Dünya Savaşı'ndan sonra değişen siyasi dönüşüme kadar belli bir çerçevede Osmanlıca ve Türkçe yayımların sayısı 1879- 1945 yılları arasında 97 olarak bilinmektedir (Karagöz, 1945: 66). 1878 yılından sonra Bulgaristan çok etnili bir ülke haline gelmiş ve dolayısıyla her vatandaş Bulgarca dilini henüz öğrenememiştir. Bulgaristan'da çıkan yasaları, kararları tüm ülke halkına

duyurabilmek için Bulgaristan Resmî Gazetesi, Karagöz (1945: 13)'e göre, 1879 yılında Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır. Yayım hayatına bir buçuk sene devam eden bu gazete, bağımsızlık sonrası yayımlanan ilk Türkçe gazete olarak değerlendirilebilmektedir. Fakat Sofya Sv. Kiril ve Metodii Halk Kütüphanesi'nde açık erişim olarak sunulan Bulgaristan Resmî Gazetesi Arşivi'nin başlangıç tarihi 1880 olarak gösterilmektedir.

Bulgaristan'da yayımlanan gazete ve dergiler, sultanın idaresinden diğer ülkelere ve Bulgaristan'a kaçan Jön-Türklerin çıkardığı yayınlar, milliyetçi yayınlar, parti yayınları ve dini yaymak için basını kullananlar olarak ayrılabilmektedir (Yenisoy, 2012: 127).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da oluşan kitlesel göçlerden dolayı Türkçe konuşanların sayısında azalma olmuştur, bu duruma paralel olarak da Türkçe yayımlanan gazetelerde de düşüş yaşanmıştır. Bulgaristan'da Türkçe basınının en yoğun olduğu dönem krallık dönemidir. Sadece Bulgaristan için değil, Türkiye için de yeni dönemlerin başlangıcıdır. II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde Bulgaristan'daki Türkçe basın da en parlak dönemini yaşamıştır. Krallık döneminde yayımlanan 80 gazetenin, Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeler yerine büyük şehirlerde çıkartıldığı görülmektedir. Bu dönemde Sofya'da 26, Filibe'de 16, Kırcaali'de 10, Şumnu'da 9 farklı gazete çıkmıştır. Diğer şehirler, Razgrad, Kızanlık, Eğridere, Yambolu, Rusçuk, Varna, Lom, Plevne, Rahova ve Eskicuma'dır (Şimşir, 2009: 332). Bu gazetelerin çoğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda çıkmıştır.

Acaroğlu (1990)'nun ''Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği (1865-1985)'' isimli eserinde gazete ve dergilerin isim, tarihçe, basım yerleri, yayın süreleri ve hangi dillerde yayımlandığına dair ayrıntılı bilgiler vermektedir. Osmanlıca, Türkçe, Türkçe-Bulgarca, Türkçe-Fransızca, Rumca, Arnavutça gibi çift dilde yayımlanan 161 yayına yer vermiştir. Bu yayınlardan, 1909 yılında haftalık edebiyat, siyaset ve tam tarafsız gazete olarak yayım hayatına başlayan ''Güneş'' 27. sayıdan sonra ahlaki, siyasi ve mutlak suretle tarafsız olarak sadece bir yıl varlığını sürdürebilmiştir. Fransızca da yayımlanan bu gazetenin amacı Osmanlıların fikirlerini Avrupa'ya yaymak olmuştur. 1913-1925 tarihleri arasında Sofya ve Filibe'de yayımlanmış ''Türk Sadası'' gazetesinin başlık ve metinleri Bulgarca da yazılmış, 1920 yılının başında ''Tunca''

olarak gazete isim değişikliğine gitmiştir. Gazetenin sahibi parti üyesi Ahmet Fazıl, 1925 yılında Türkiye'ye göç edene kadar basılmaya devam etmiştir.

Görsel 14. Türk Sedası- Turski Glas Gazetesi

1906- 1920 yılları arasında haftanın beş günü yayımlanan ''Balkan'' gazetesi ayrıca 1916-1918 yılları arasında haftalık olarak yayımlanan '' Resimli Balkan'' dergisini de çıkartmıştır. Konuları tarih, siyaset ve iktisat olan gazete ve derginin metinleri Bulgarca olarak da yayımlanmıştır. Edhem Ruhi'nin Türkiye'ye göç etmesinin ardından kapatılmışlardır.

Kurtuluş Savaşı döneminde yedek subay olarak Kafkas Cephesi'nde savaşan Mehmet Behçet Bey, Ahali Gazetesi'nin ilk üç baskısını İran'da yayımlamıştır I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile Edirne'ye dönmüştür ve gazeteyi Edirne'de çıkartmaya başlamıştır. 1920 yılında Yunanistan'ın Edirne'yi işgalinden sonra gazete kapatılmıştır. Mehmet Behçet Bey'in Bulgaristan'a geçmesinin ardından 1920 yılında Sofya'da ilk sayısı çıkan haftalık bağımsız Türk gazetesi Ahali – Ehali 1924 yılına kadar kültürel ve bilimsel yazılar yayımlamıştır.

Görsel 15. Ahali – Ehali Gazetesi

1920-1923 yılları arasında haftalık çıkan ‘’Ziya – Svetlina’’ gazetesi, komünist düşünceyi desteklemektedir, Türk kadın ve erkeklerini Bulgar Komünist Partisi’nde birleştirmeye çalışmıştır. 1923 yılında gazete tehlikeli olarak görüldüğünden dolayı kapatılmıştır.

Bulgaristan’da yayımını uzun süre devam ettiren haftalık ‘’Deliorman’’ gazetesi 1922-1933 yılları arasında basılıp dağıtılmıştır. Osmanlıca ve Latin tabanlı Türkçe harfleri kullanmış, Bulgarcayı da metinlerine eklemiştir. 1924-1925 yılları arasında haftada iki defa Kırcaali’de Türkçe ve Bulgarca olarak çıkan ‘’Başlangıç-Naçalo’’ gazetesi Osmanlıcadır ve Bulgarlar tarafından yayımlanmıştır.

1925 yılında yayım hayatına bağımsız, siyasal, ekonomik, sosyal gazete olarak haftada iki defa çıkan ‘’Dostluk’’ gazetesinin basımına Sofya’da başlanmıştır, 140.sayıdan sonra basımı Filibe’de devam etmiştir ve tarafsız Müslüman gazetesi olmuştur. 1926 yılında Sofya’da ayda iki defa yayımlanan ‘’Bulgaristan’’ gazetesinin başlıkları ve metinleri Bulgarca da yazılmıştır, gazete haber metinlerinde Türk – Bulgar dostluk ilişkilerine yer vermiştir. 1928- 1929 yılları arasında yayımlanan ‘’Yenilik- Obnova’’ 15 günlük kültürel, iktisadi ve bilimsel gazete Bulgaristan’da Türk harfleri ile çıkan ilk gazetedir. 16 sayı çıkartan gazetenin ömrü sadece bir yıl sürmüştür. Aylık resmî gazete olarak 1929 tarihinde yayım hayatına başlayan ve sadece bir yıl sürdüren ‘’Tebligat’’ gazetesi, Türk vakıfları, okulları, müftülükleri

üzerine hükümetin, Baş müftülüğün, vakıf müdürlüklerinin çıkarttığı yasaları ve haberleri yayımlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Bulgaristan Türk basını ikiye bölünmüştür. Bunlar; Atatürk devrimlerini benimseyen, Bulgaristan'daki Türk halkına benimsetmek için çabalayan gruplar ve Bulgaristan hükümeti tarafından desteklenen Atatürk karşıtı yazılar yazan, Türkiye'deki gelişmelerden uzaklaştırmak ve Türkiye ile Bulgaristan Türkleri arasında bağları koparmak isteyen diğer gruplar şeklindedir.

1928 yılında Türkiye'de yapılan Harf Devrimi ile paralel Bulgaristan'da da basılı yayınlar yeni harflerle çıkmaya başlamış fakat anti – Kemalist gruplar Osmanlıca yayınları çoğaltmış ve bu yayınlar 1934 darbesine rağmen 1944 yılına kadar Bulgaristan'da yayımlanmaya devam etmiştir. Bu gazetelerden Filibe'de 15 günde bir basılan ''Medeniyet'' gazetesi Osmanlıca harflerle basılan İslam haber gazetesidir. 1933-1944 yılları arasında basılan gazete 1931 de kapatılan ''İntibah'' gazetesinin devamı niteliğinde olup, 1944 yılına kadar yayım hayatına devam etmiştir ve bu çalışmada, Türkçe gazete başlığı altında incelenmektedir (Acaroğlu, 1990: 32).

Harf devrimi sonrası Türkçe harflerle çıkan gazeteler, Türkçe dilinin yayılması için çabalarken, aynı zamanda Osmanlıca çıkan gazeteler de varlığını sürdürmüştür. Bu durum okuyucuların gazeteleri anlamasını zorlaştırmış, zamanla basın dili Osmanlıca ve Türkçeden bağımsız ortak okuma dili olan Bulgarcaya dönmüştür.

Bulgaristan siyasi tarihindeki değişimler, özellikle bu dönemde meydana gelen 1934 yılında Sivil Bulgar Hükümeti'nin askeri birliklerce devrilmesinin ardından ayağa kalkmaya çalışan ülke, sosyokültürel anlamda tekrar yıkıma uğratmış, tüm siyasi partilerin kapatılması ile basına da ağır bir darbe vurulmuştur, büyük bir sansür uygulaması ile Türkçe dili ile basılan gazeteler kapatılmıştır.

1934-1941 yılları arası Bulgaristan Türkleri için çok ağır bir dönem olmuştur. Ekonomik anlamda güçsüzleştirme politikaları ve sömürü, yaşatmaya çalıştıkları kültürü ellerinden alınmaya çalışılmış, sanat ve edebiyatın yasaklanmış, Osmanlıca ve Türkçe harflerle çıkan Türkçe gazeteler kapanmaya başlamış, yeni harflerle basılan ''Deliorman'', ''Turan'', ''Yenigün'' gibi gazeteler Kemalist düşünceler yaymaya çalıştığı düşüncesi ile gazetenin yazarları, editörleri, sahipleri ve çalışanları işkenceye

uğramış, bazıları öldürülmüştür, bazıları da göç etmeye zorlanmıştır (Yenisoy, 2012: 2). Bu uygulamalarla, Bulgaristan'da bulunan Türk entelektüel kitle yok edilmek veya asimile edilmek istenmiştir. Türkçe gazetelerin tamamen kapatılması ile Bulgaristan'daki Türk azınlığının siyasi düşünceleri, sola yönelmeye başlamıştır (Acaroğlu, 1995: 216).

1934 yılında Osmanlıca yayımlanan bazı gazeteler hariç Bulgaristan'da yayımlanan Türkçe gazeteler kapatılmaya başlanmış ve 1944 yılında tamamının yayımlarına son verilmiştir. Sadece Protestan misyonerlere ait olan ve Türklerin olmayan ''Hakikat Şahidi'' dergisi kalmıştır. Eski adı ''Şahidü'l Hakik'' olan Hakikat Şahidi dergisi Osmanlıca ve Türkçe harfleri yarı yarıya kullanmıştır. Başyazarı, sonradan Protestanlığa geçen ve ismini Natanail Nazifov olarak değiştiren Seyyid Hüseyin Nazifdir (Şimşir, 2009: 334).

Çoğunlukla gazetelerin basım yeri Filibe olarak görülse de Sofya dahil birçok bölgede Türkçe basın yer almıştır. Yerel gazeteler, bulundukları bölgelerdeki dağıtım kolaylığından dolayı, ulusal gazetelerden daha fazla okuyucuya ulaşmaktadır.

Görüldüğü üzere 1908-1944 yılları arasında birçok süreli yayın çıkartılmıştır. Farklı ideolojileri yaymayı amaç edinmiş bu yayınların ortak özelliği, Bulgaristan'da bulunan Türk azınlığını etkilemek, fikirleri benimsetmek ve yönlendirmek olmuştur. Ortak basım dilinin olmaması medyayı anlamayı daha da zorlaştırmıştır. Ayrıca bu durum Türkçe basılan gazetelerin sayılarında belirgin bir azalma yaşamasının diğer bir sebebi olarak görülebilmektedir. Yaşanan göçlerden sonra gazeteler ile ilgilenecek yazarların sayısının azalması ve dağıtım kanallarının güçlüğü farklı bölgelerde yaşayan azınlık gruplarının birbirinden haber alamaması ve kopmasına da neden olmaktadır.

4.2. 1945- 1989 Yılları Arasında Türk Azınlık Yayınları

Bulgaristan'da 1908- 1944 yılları arasında faşist dönem olarak adlandırılan çok partili yönetim bitmiştir, 1946 Halk Cumhuriyeti dönemine geçiş yaşanmıştır. Söz konusu tarihten sonra Türk azınlığına karşı uygulanan politikalar da değişim göstermeye başlamıştır (Acaroğlu, 1995: 217). Hakların ve halkların eşitliği olarak kendini ifade eden yeni rejim, Türklerin elinden alınan hakları geri vermek için çalışmalar başlatmıştır. Bulgaristan'ın diğer dönemlerden farklı hareket edeceği

düşünülse de özellikle medya yolu ile yapılan propagandalar, hükümetin yaymak istediği düşüncenin de gerçekte öyle olmadığını bu çalışmada da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1908-1934 yılları arasında basın konusunda altın çağını yaşayan Bulgaristan'daki Türk halkının, yeni rejimde kendi sosyokültürel varlığını ifade etmesi için kaynağı bulunmamaktadır. Bulgaristan'daki Türk azınlığına ait tüm yayınlar bir önceki dönemde yasaklanmıştır, tüm gazete ve dergiler kapatılmıştır. Bu sebepten dolayı yeni rejimde Türk nüfusuna ait yeni hiçbir yayın organı kalmamıştır.

Bulgaristan, SSCB'nin etkisi altına girmesi ile başlayan ekonomik, siyasal ve sosyal değişimler sürecinde eski rejimi kınamıştır, Bulgaristan hükümeti kendini Türk dostu ve koruyucusu olarak göstermiştir ve parlak bir gelecek sözü vermiştir (Acaroğlu, 1995: 219). Rejimin ilk yıllarında Bulgaristan'daki Türk azınlığı için eğitim, kültür ve siyasi eşitlik açısından yeni bir hayat başlamıştır. Bütün Türk çocuklarının okula gitmesi için okullar çoğaltılmış, Türk pedagoji fakülteleri açılmış, tiyatro ve sanat evleri kurulmuştur (Cambazov, 2011: 71).

Sosyalist rejim ile Bulgaristan'da yeniden Türkçe gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. 1944 yılından sonra çıkan tüm Türkçe yayınlar Latin harfleri ile basılmıştır ve Türk basını yeni gelen sosyalist rejim himayesi altında yayım hayatına başlamıştır.

İlk Türkçe gazete, Türk azınlığı yeni rejime alıştırmaya çalışan Vatan Cephesi'nin yayın organı olan Vatan Gazetesi 06 Şubat 1945 yılında yayım hayatına başlamış olsa da aynı yıl kapatılmıştır (Cambazov, 2011: 70). Gazetenin yayım süresi her ne kadar az olsa da Bulgaristan sosyalist rejiminde çıkan ilk gazete olarak bilinmektedir.

Bulgar yönetimi, azınlıkları yeni rejim döneminde de tehlike olarak görmektedir. Fakat prenslik ve krallık döneminde yapılan tutumlardan uzak bir politika izlemek istemiştir. Azınlıkların kimliklerini unutturacak eylemleri eğitim yolu ile uygulama politikasına yönelmiştir. Bulgaristan'da bulunan azınlıklar, sosyalist düzen içinde eğitilip, kültür seviyeleri yükseltilerek zamanla Türkiye ve Türkçeden uzaklaştırılıp, kimlikleri silinmeye çalışılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Türkçe dilindeki gazeteler komünist ilkelerin çerçevesinde yayımlanmaya başlamıştır. (Cambazov, 2011: 71)

Bulgaristan'da sadece Türkçe olarak çıkan gazete ve dergiler değil, tüm dillerde çıkan yayınlar devlet denetimi altındadır ve taraflı olduğu bilinmektedir. Ülkedeki tüm basın organları yoğun baskı ve denetim altında ve sansürlü olmasına rağmen, BKP döneminde yayımlanan yerel mecralar, bölgede bulunan kooperatifleri, kendi halkından gelen haberleri, yaşadıkları köy ile alakalı gelişmeleri okuyucuya sunduklarından dolayı, taşrada yaşayan halkın okuma merakını tetiklemişlerdir. Bu yayınlar, her ne kadar hükümetin politikalarını destekliyor olsalar da Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın sosyal, siyasi ve kültürel yaşamında çok büyük katkısı olmuştur.

Bulgaristan'da Halk Cumhuriyeti Dönemi olarak 1946 yılında iktidara geçen totaliter rejim, kitleler üzerindeki baskısını hissettirmek için dönem dönem korku ve paniğe yol açarak azınlıklar üzerinde endişe ve kendi aralarında güven sorunu yaşatmıştır. Kendinden önceki yönetim şeklini kınayarak hareket eden komünist rejim, zamanla faşist dönemdeki baskıcı ve yasakçı iktidar haline dönüşmüştür.

Komünist rejim, çalışmamızda da görüleceği üzere, medyayı kullanarak azınlıkların dil, din, eğitim ve yaşam haklarına yönelik baskılar ve yasaklar uygulamıştır, azınlıklar, iktidara boyun eğmeye ya da göçe zorlanmışlardır. Aynı zamanda Bulgaristan'da oluşan bu kaos durumundan Türkiye sorumlu tutulmuştur ve devam eden baskılar sonucu da Türkiye'nin sınırlarını açma konusunda hükümeti de zor duruma düşürmüşlerdir.

1945 yılında Eski Zağra'da başlayan Türkçe radyo yayınının popülaritesinin artması ve yoğun bir kitle tarafından dinlendiğinin farkına varılmasının ardından, Varna ve Sofya radyoları da Türkçe yayınlara yer vermeye başlamışlardır. Haber bültenleri ve müzik programlarından oluşan Türkçe yayınları günde yarım saat olarak belirlemişlerdir. (Cambazov, 2011: 78)

1945 yılından sonra yeniden canlanmaya başlayan Bulgaristan Türk basını, ülkenin Türk azınlığına uyguladığı siyaseti dönemsel olarak da gözler önüne sermektedir. Her yaş grubuna hitap etmek için farklı yayın organları kullanan Bulgaristan, Türk azınlığı da manipüle etmek için yayım hayatına Işık olarak başlayan gazeteyi kullanmıştır. 1945 yılında Işık adı altında çıkmaya başlayan gazete içerik olarak Türklerin sorunlarından, genel hak ve özgürlüklerinden bahsetmektedir.

Gazetenin ilk makalesinde azınlıkların eğitim, özgürlük, kültürel ve sosyal haklarından bahsetmektedir. Söz konusu makalenin son paragrafında:

"Her azınlığın olduğu gibi, Biz Türklerinde gazetesi çıkacak ve her türk, her istek ve dileğini gazetesine yazacak ve hukukunu bütün millet karşısında müdafa edebilecektir. Bununla beraber biz Türklerde, her nereden gelirse gelsin, reaksiyon propagandalara kapılmayarak Vatan Cephesi hükümetinin daha kuvvetli ve daha sağlam olması için çalışacağız" yazılmıştır (Cambazov, 2011:101).

1945 yılında Milli Vatan Cephesi Yayın organı olan Işık gazetesi yeni rejimin Türkçe yayın organı olarak yayım hayatına başlamıştır. Bulgaristan basın tarihinin en uzun ömürlü gazetesi olan Işık, 1948 yılında BKP'nin Türkçe yayın organı haline gelmiş ve ismini Yeni Işık olarak değiştirmiştir. Azınlığın eğitim, kültür ve sosyal haklarından daha az bahsedilmeye başlanmış, ekonomik, siyasi ve parti haberleri ön plana çıkarılmıştır. Gazete, Türk azınlığa komünizmi sevdirmeyi amaçlamıştır (Şimşir, 2009: 334).

1945- 1992 yılları arasında söz konusu gazetenin ismi sırasıyla Işık, Yeni Işık, Yeni Işık-Nova Svetlina, Nova Svetlina, Işık- Svetlina olarak değişmiştir.

YENİ IŞIK

SSCB-de güçlü, çok dereceli balistik raket atıldı

Görsel 16. Yeni Işık Gazetesi

1947 yılında, gençlere ve çocuklara yönelik farklı içerikleri olan aynı fikir ışığında iki gazete daha yayımlanmaya başlamıştır. Halk Gençliği ve Eylülcü Çocuk isimli bu gazeteler yeni rejimi çocuklara ve gençlere alıştırmaya çalışmışlardır (Şimşir, 2009: 334). Birçok gazetenin aksine Halk Gençliği'nin diğer gazetelerden farkı, Türkçeyi edebi bir dille kullanıyor olmasıydı. Fakat 1970 yılına kadar basılan gazete, Eylülcü Çocuk ve Yeni Hayat dergileri ile aynı zaman zarfında kapatılmıştır.

1949 yılından başlayan ve 1956 yılına kadar süren tarım topraklarının devlet tarafından işletilme politikasından dolayı, çoğunluğu çiftçi olan Türk azınlığının ellerinde çalışabileceği toprak kalmamıştır. Bu durum akrabalarının bir bölümü Türkiye'de olan Türk Azınlığın göç isteğini çoğaltmış, Türkiye'de bulunan akrabaları da Bulgaristan'da yaşayan yakınlarının Türkiye'ye gelebilmeleri için ısrar ederek, Bulgaristan hükümetine baskıları artırmıştır (Şimşir, 2009: 337).

1950 yılında, Türkiye'ye yaşanan göçten sonra parçalanan Türk ailelerinin sıkıntı yaratmamaları için Eski Zağra ve Varna radyolarındaki Türkçe yayınlar durdurulurken, Sofya Radyosu'nda Türkçe Haberler Müdürlüğü kurulmuştur ve yayınlar günde 4.5 saate çıkarılmıştır (Cambazov, 2011: 78). Radyo yayınları işitsel olduklarından dolayı Bulgaristan'daki en ücra köye bile anında ulaşabilmektedir ve okuma yazma bilmeyen Türklerin dahi evine girebilmektedir. Bu sebepten dolayı gazetelerden daha çok popülerleşmiştir ve büyük bir dinleyici kitlesi oluşmuştur. Bulgaristan hükümeti tarafından unutturulmak istenen Türkçe, aksine radyo yayınları aracılığıyla Türk azınlığın Türkçesini zenginleştirmiştir.

1951 yılında Nazım Hikmet, BKP yetkilileri ile Bulgaristan'da Türk nüfusunun yoğun olduğu köyleri gezmiştir ve Türkleri Türkiye'ye göçten vaz geçirmeye çalışmıştır. Ayrıca bulundukları yerde kooperatifler kurmaları için de ikna etmeye çalışmıştır (Ulutaş ve Yavuz, 2020: 928).

1954 yılında Türkçe gazetelerin yanına sosyal, siyasi, sanat ve edebiyat içerikli Yeni Hayat dergisi eklenmiştir. 1985 yılına kadar yayım hayatını sürdüren Yeni Hayat dergisi, Bulgar yazarların Türkçe, Türk yazarların ise Bulgarca yazılar yazması ile bilinmektedir. Bulgarca ve Türkçe çıkan derginin zamanla Bulgarca dil kullanımı çoğalmıştır, kapatılana kadar Türkçe kullanımı %30 lara düşmüştür (Acaroğlu, 1995: 218).

Sosyalist içerikli dergi olan Yeni Hayat başladığı tarihlerde İstanbul Türkçesi diye adlandırılan Türkçeyi kullanmıştır fakat sonrasında Yeni Işık gazetesinin öncülüğünde Türkçe dilinde bulunmayan Azerice veya Bulgarca kelimeleri Türkçe metinlerinde karıştırarak yer vermeye başlamıştır (Şimşir, 2009: 335).

1959 yılında Türk nüfusunun sanat ve eğitimindeki ilerlemeleri iktidarı endişelendirmiş, Türkçe eğitim veren liselerin bir kısmı kapatılmıştır, bir kısmı ise devlet okulları ile birleştirilmiştir.

1960 yılında Yeni Işık gazetesinin ismi Yeni Işık – Nova Svetlina olarak değiştirilmiştir, BKP Merkez Komitesi yayınıdır cümlesi ise tamamen Bulgarca olarak gazetede yerini almıştır. Gazete sayfalarının çoğu Türkçe, bir kısmı ise Bulgarca yayımlanmaya başlamıştır. Bu durum ‘’Soya Dönüş’’ politikasının basın yolu ile kabullendirilmeye çalışılmasının başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

BKP denetimi altında çıkan gazete, parti haberlerini ilk sayfalarına taşımıştır ve Bulgaristan’daki Türk azınlığa sosyalizmi dikte etmeye çalışmıştır. Gazete ayrıca dinsel fanatizmden, gerici milliyetçilik fikirlerinden bahsetmektedir ve halkı ateist fikirler ışığında din, kültür ve geleneklerinden vaz geçirmeye çalışmaktadır (Cambazov, 2011: 158).

1969 yılından itibaren hükümetin aldığı yeni kararlardan Türkçe yayın yapan radyo kanalı da etkilenmiştir Bulgarca haberlere ve şarkılara yer vermeye başlamıştır. Asimilasyon politikasını yavaş yavaş Türk halkına sevdirmeye çalışmıştır. 1985 zorla isim değiştirme dönemine kadar aynı politikayı sürdürmüş ve daha sonrasında ise tamamen kapatılmıştır. Kütüphaneler, okuma evleri Bulgarca dilini kullanmaya başlamıştır. 1950 – 1952 yılında Türkiye’ye göç etmiş aileleri bir araya getirmek için 1968 -1979 yılları arasında imzalanan Türkiye-Bulgaristan yakın akraba göçü anlaşması çerçevesinde binlerce kişi Türkiye’ye göç etmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1990:10).

GÖÇ

kalanlar ağlıyordu

Şükran SONER

Göç başlarken köyde büyük hazırlık basladı

TMTF mahkemenin fesih kararına itiraz etti

3 öğrenci ve bir müteşebbis, silah atkıları iddiası ile yakalandılar

HASAN KUŞÇU

NEVROL CEMAL'

Yassı Demir Alınacak

GÜNAYDIN

Yarından İtibaren

HER PAZAR

ALMAN LİSESİ ELEMAN ARIYOR

T. C. KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI

Görsel 17. 1969 Cumhuriyet Gazetesi

11 Ekim 1969 tarihli (Bkz: Görsel 17) Cumhuriyet gazetesi yazarı Şükran Soner'in yazı dizisinde ele aldığı akraba göçü ile alakalı sayfasında da görüldüğü üzere tüm başlık ve spotlar parçalanan aileler ve Türkiye özlemi üzerine kurulmuştur.

Göç başlığı altında ''Kalanlar Ağlıyordu'', ''Türkiye Kokusu Almak İçin'', ''Ayrılık Zamanı Gelince'', ''Kalanların Hikayesi'', ''Birkaç Milyondan Birinin Hikayesi'' gibi ara başlıklarda bitmeyen dramlara ve Türkiye özlemine vurgu yapılmaktadır.

1970'li yıllarda Yeni Işık- Nova Svetlina Gazetesi'nin yazım dili %15 Bulgarca ve geri kalanı Türkçe olarak yayımlansa da geçen birkaç aylık zaman zarfında durum tersine dönmüştür. Türk yazarlar yazılarını Bulgarca, Bulgarlar ise Türkçe yayımlamaya başlamış ve yazım dilinin çoğu Bulgarca az bir kısmı ise Türkçe olarak kalmış, azınlıkların gelenek, inanç ve kültürlerine karşı yazılar da yayımlanmaya başlamıştır (Cambazov, 2011: 204).

Sadece ulusal değil, Bulgaristan topraklarında BKP döneminde birçok ilde yerel gazeteler de mevcuttu, bunlardan bazıları Bulgarca gazetelerin arasına konulmuş Türkçe eklerdi. Bunlardan bazıları; Stalin Bayrağı (1956-1959), Tuna Gerçeği (1955-1959), Rodop Mücadelesi (1955) şeklinde sayılabilir. Zamanla bu gazeteler ayrı basılan birer Türkçe gazete olarak da yayımlanmıştır. Dostluk, Ziya, Halk Davası gibi Türkçe çıkan gazeteler ise uygulanmaya çalışılan baskı politikasından yumuşama dönemine geçildiğinin sözde göstergesi olarak da değerlendirilebilmektedir (Yenisoy, 2010: 5).

1974 yılında BKP'nin gerçekleştirdiği toplantıda Bulgar Birleşik Sosyalist Milleti oluşturulması kararı alınmıştır. Bu kararla, Türk azınlığın Türkçe eğitim hakkını engelleme çabaları başlamıştır ve Türk çocukları için zorunlu Türkçe dersleri kaldırılmıştır. Türk kimliğini ortadan kaldırma planları hız kazanmıştır. Müslümanların isimlerini değiştirme süreci, kendi din, dil ve kültürlerini korumakta ısrar edenlerin Belene toplama kamplarına götürüldüğü dönemlerde, Bulgaristan'daki Türk basını da hükümet yanlısı olmuştur. Bulgaristan Bulgarlarındır ve Bulgar'dan başka vatandaş yoktur politikası ile süregelen baskılarla birlikte ulusal ve yerel çapta tüm Türkçe gazeteler kapatılmıştır sadece BKP'nin yayın organları ve yüzde yetmişi Bulgarca, yüzde otuzu Türkçe olan Yeni Işık – Nova Svetlina gazetesi ve Yeni Hayat-Nov Jivot dergisi 1985 yılına kadar yayım hayatını sürdürmüştür.

Son sayısı 29 Ocak 1985 tarihinde yayımlanan Yeni Işık- Nova Svetlina gazetesi, 31 Ocak 1985 tarihinden sonra ismini Nova Svetlina olarak tekrar değiştirmiştir ve 1990 yılına kadar BKP Merkez Komitesi Yayını olarak tamamen Bulgarca basılmıştır. Bu şekilde, söz konusu gazetenin Bulgaristan azınlık basını ile alakası kalmamıştır.

1984 – 1989 yılları arasında yürütülen sözde soya dönüş politikalarından dolayı Bulgaristan Türk basını sekteye uğramıştır, isimler, kimlikler, inançlar değiştirilmek için büyük bir politika uygulanmıştır, her şey Bulgarca olmuştur, Bulgaristan'da yaşayan azınlıklara Bulgar Müslümanlar ya da Bulgar Muhammedanlar denmeye başlanmıştır. Türkçe yayın yapan radyolar, kapatıldıkları güne kadar gündemi aktarmayı bırakıp sadece edebiyat ve şiir programları yapmıştır.

1984 yılında başlayan zorla isim değiştirme olayları 1985 yılında Türk bölgelerinin yabancılara kapatılması ve köylerin mühürlenmesiyle daha da zor bir hal almıştır, isminin değiştirilmesini istemeyen binlerce Türk zulüm görmüştür. Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığa karşı uygulanan propagandanın en belirgin aracı olan basın, sadece Türkleri asimile etmeye çalışmamıştır, aynı zamanda Türkler üzerinde Bulgar bilinci oluşturup, göç etmek istedikleri Türkiye'den de uzaklaştırmaya çalışmıştır. "Ulusal Uyanış" adı altında gerçekleştirilen politikalardan 1985 ve 1986 yıllarına ait ve ismi Yeni Işık'ın Bulgarca tercümesi olan Nova Svetlina gazetesi incelendiğinde metin ve görsellerde gerçekleştirilmek istenilen algı çok net olarak görülmektedir.

ИСТИНСКИЯТ ЛИК НА КАПИТАЛИЗМА

Под тежкия валяк на кризата

Bedava yemeğe hücum

Контактите

Görsel 18. Nova Svetlina- 6 Temmuz 1985

Nova Svetlina gazetesinin 6 Temmuz 1985 tarihli basımında (Bkz: Görsel 18) **Kapitalizmin Gerçek Yüzü** başlığı altında verilen köşe yazısında Türkiye konusu işlenmiştir. **Krizin Ağır Çarkları Altında** alt başlık ve spotları Türkiye'de yaşanan krizin korkunç boyutundan bahsetmektedir. 4 Haziran 1985 tarihli Milliyet gazetesinden alınan fotoğrafta **Bir Annenin Dramı- 4 Yavrusundan da Kopuyor – Kurtulsunlar** haberi, Türkçe başlık olarak tercüme edilmeden verilmiştir. Haberin ayrıntılarında Türkiye'de yaşanan krizden dolayı büyük ve küçük çok sayıda şirketin

iflas ettiği ve Turgut Özal'ın partisinde olanların bile durumun düzeleceğinden emin olmadıklarından bahsetmektedir. Son Haber ve Cumhuriyet gibi gazetelerden toplanan haber yorumları yazının içeriğine eklenmiştir. Türkiye'de yaşanan korkunç boyutlardaki krizi farklı örnekler ile vermeye çalışan Nova Svetlina gazetesinin yine 4 Haziran 1985 tarihli Milliyet gazetesinden aldığı fotoğrafta **Bedava Yemeğe Hücum** başlığının üzerinde ellerinde tencereleri ile yere oturmuş yemek bekleyen kadınlar yer almaktadır. Haberin alt başlığı **Fakirlerden çok orta halliler ilgi gösteriyor** şeklinde Türkçe olarak verilmiştir.

Korkunç Gerçek ara başlığının altında verilen haberde ise ülkenin sadece maddi değil ahlaki değerlerinin de bozulduğu vurgulanmaktadır. 30 Mart 1985 tarihli Son Havadis gazetesinden alınan fotoğrafta bir grup yüzü kapatılmış kadın ve bir erkek bulunmaktadır. Türkçe verilen **Satıcı da Mallar da Üniversiteli** haber başlığında Türkiye'de yaşanan krizden dolayı ülkede yaşayan kadınların fahişeliğe yönlendirildiğini, hatta pazarlık işini gerçekleştirenin de fahişeliği yapanların da öğrenci oldukları yazmaktadır. **Fahişelik Yolunda** ara başlığında ise bu durumun yaşanan krizden kaynaklandığını, para kazanmak için evli kadınların bile böyle bir çözüm yolu bulduklarından bahsetmektedir.

Devası Olmayan Travmalar ara başlığında ise içerik olarak Hürriyet ve Günaydın gibi gazetelerden alınan yorumlardan devletin bakıma muhtaç, sayısı iki milyonun üzerinde olan çocuklara bakamadığını ve bu çocukların mafyanın eline düştüğünden bahsetmektedir. Haber ilk fotoğrafa vurgu yaparak, çocuklarından ayrılan annelerin de aynı duruma düşmekten korktuklarını yazmaktadır.

НОВА СВЕТЛИНА

ИЗДАНИЕ НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ НА БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ

РОДИНАТА ПРЕД ИЗБОРИ

ЗЕЛЕН СЕМАФОР ЗА ПРОГРЕСА

ЗА ЧИСТ КОСМОС И ЯДРЕНО РАЗОРЪЖАВАНЕ

ЖИВОТ КАТО ДЪЛГ

НЕ ПОСЯГАЙТЕ НА НАШИТЕ НАЦИОНАЛНИ ЧУВСТВА!

КАТО В ПРИГЧАТА ЗА КРАДЕЦА

Протестен глас

Görsel 19. Nova Svetlina 05 Haziran1986

05 Haziran 1986 tarihli Nova Svetlina gazetesinin (Bkz: Görsel 19) ilk sayfasında da görüldüğü üzere neredeyse tüm sayfayı kaplayan dönemin lideri Todor Jivkov'un fotoğrafının olduğu ve ülkeyi ne kadar kalkındırdığı ile ilgili haberin ardından yine altı kırmızı ile çizilmiş sağ alt köşede okuyucu mektupları yer almaktadır. **Milli Duygularımıza El Uzatmayın** ve **Hırsız Benzetmesi Gibi** başlıkların altında gazeteye gönderilen bazı mektuplardan kesitler verilmiştir.

Bu mektuplardan Stara Zagora şehrinde Balkanturist işletmesinin yöneticisi Maksim Kıdrev, bazı Türk kesimlerinin mümkün olan tüm yollarla Bulgar Müslümanlar üzerinde zorla baskı uygulanıyormuş gibi göstermeye çalıştıklarını, bu çabanın komşu Türkiye'deki siyasilerin konuyu speküle etmesi için kolay zemin hazırladığını, Bulgaristan'ın insan haklarını ihlal ettiğini ve kendi Bulgar isimlerini kendi özgür iradeleriyle aldığını kabullenmek istemediklerini yazmaktadır. Devamında:

"Gerçek şudur ki, Bulgaristan'da değil, aslında Türkiye'de Ahmet Osmanov'un insanlık dışı infazı gerçekleştirilmiştir. Sebebi ise, herkesin içinde Bulgar Müslüman olduğunu ve ırkının Bulgar olduğunu söylemesidir ve Türk güçlerinin bu gerçek duygulara tepkisi bellidir" diyerek mektubunda milli duygular ifade edilmiştir.

Eylemin Sesi ara başlığının altında ise, Tırgovişte şehrinde Bulgar dili ve edebiyatı öğretmenliği yapan Aleksandır Peev'in gazeteye gönderdiği mektubunda daha 1929 yılında dedesinin Türkiye'ye göç etme imkânı olduğunu fakat dedesi ve tüm ailesinin hiç düşünmeden Bulgaristan'da kaldığını yazmakta ve bu konunun Sosyalist Bulgaristan'dan hiçbir zaman ayrılmadan tüm aile ile yaşamaya devam edeceğinden bahsetmektedir.

"Şimdi yine Demokratik Bulgaristan'da tüm aile göçe hayır demektedir. Türkiye, Bulgar isimlerini geri alan vatandaşlar için timsah gözyaşları dökerken, ben bu konuda tepki vermeden duramam, bizi rahat bırakın, 41 yıldır omuz omuza sosyalist düşünceyi inşa ettik, biz işsizlik nedir bilmeyiz, bugünkü Bulgaristan, Bulgar halkının birlik ve beraberliği ile oluşturuldu" ifadelerini kullanmıştır.

Razgrad şehrinden sanatçı Zinaida İlieva ise:

"Biz Şumen Drama Tiyatrosu'ndan isimlerimizi kazanmış bir grup sanatçı olarak, 'Soya Dönüş' politikasını desteklemekteyiz, çünkü bu bizim özgürce aldığımız bir karardır. Sevgimizi ve Bulgaristan Komünist Partisi'ne bağlılığımızın bir göstergesidir" cümlelerinin altına diğer isimleri ve imzaları ekleyip gazeteye göndermiştir.

1984-1989 yılları arasında Bulgaristan, ülkesinde bulunan Türk vatandaşlarının varlığını reddetmiş ve gizli olarak gerçekleştirmeyi hedefledikleri asimilasyon politikası, 1989 yılında açık bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Çatışmalardan dolayı birçok Türk ölümle ve işkence ile tehdit edilmiştir ve öldürülmüştür. 1989 yılında isimleri değiştirilen Türklerin, isimlerini geri almak için protestolar başlamıştır. Bu direniş ve protestoların sonucu Bulgaristan, öncelikle birçok Türk aydınını Batıya sürmüş daha sonra ise Türkiye'ye göç etmek isteyen herkese pasaportlarını vermiştir.

Bu durum ''Büyük Tatil'' olarak adlandırılan 350.000 Türkün Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü ile sonuçlanmıştır. 2 Haziran-22 Ağustos 1989 tarihleri arasında Bulgaristan'ın Türk azınlığa uyguladığı zorunlu göç politikası sadece Türk ve Bulgar kamuoyunda değil, uluslararası boyutta da tepkilere yol açmıştır. 16 Ekim-3 Kasım 1989 tarihleri arasında Sofya'da gerçekleştirilen Avrupa Güvenlik ve

İş birliği Konferansı'nda 10 ülke isim vererek, 7 ülke ise isim belirtmeden Bulgaristan'ı yaşanan insan hakları ihlalinden dolayı kınamıştır (Şimşir, 2009: 442).

Görsel 20. Milliyet Gazetesi 14 Haziran 1989

1989 yılından sonra Bulgaristan siyasi olarak yeniden değişim yaşamış, sosyal ve ekonomik olarak çökmüştür (Alpay, 2019: 3620). Bulgaristan'ın demokrasiye geçiş sürecinde, önceki dönemlerde de olduğu gibi yine Türk azınlığının elinde kendini ifade edebildiği bir yayın organı bulunmamaktadır.

4.3. 1990-2020 Yılları Arasında Türk Azınlık Yayınları

1989 yılına kadar Komünist Partisi tarafından uygulanan asimilasyon politikası, hem Bulgaristan'dan Türkiye'ye büyük bir göçe sebep olmuş, hem de rejim değişikliğine gidilmiştir. Otoriter Jivkov rejimi, yerini demokrasiye geçiş sürecine bırakmıştır. Bulgaristan'da yaşanan göç dalgasından dolayı ülkede bulunan Türk aydınlarının birçoğu Türkiye'ye göç etmiştir, kalanların sayısı ise edebiyatı, kültürü, sanatı yeniden ayaklandıracak kadar fazla değildir. Çok partili döneme geçen Bulgaristan, Müslümanlardan alınan hakları geri vermeye başlamış, Komünist dönemde yasaklanan din, dil, örf, adet ile alakalı düğünleri, ibadet ve bayramların kutlanmasına izin vermiştir.

1990 yılından itibaren Türk azınlığın statüsü, sosyal ve siyasal bakımdan değişmiş ve azınlıklara temsil hakkı doğmuştur. Bulgaristan'ın 1991 yılında yürürlüğe giren yeni anayasasında, ‘’Her birey eşit doğar’’ tümcesi azınlıkların da Bulgar halkı ile aynı haklara sahip olduğunu belirtmek için yazılmıştır. Bulgaristan, 1992 yılında imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini onaylamıştır (Yılmaz ve Kalfa, 2021: 369).

Bulgaristan siyasi hayatının değişimi, Türk ve Müslüman azınlığın da çok partili sistemde söz sahibi olmasına olanak tanımıştır, Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi olarak 1985 yılında Ahmet Doğan ve arkadaşları tarafından kurulan pasif direniş örgütü, silah kullanmadan Türk azınlığın haklarını savunma mücadelesi vermiştir (Şimşir, 2009: 424). 1990 yılında ismini Hak ve Özgürlükler Hareketi olarak değiştiren siyasi partinin resmi olarak Bulgaristan siyasetinde aktif rol alması ile Bulgaristan'daki Türklerin demokrasi sürecindeki varlığını bir kez daha temsili söz konusu olmuştur.

Hak ve Özgürlük

1

ÖZGÜR BULGARİSTAN YURTTAŞINA HAFTALIK GAZETE

DEMOKRASİ VE ULUSAL SORUN

BİR BULGARIN BEYANATI

Görsel 21. Hak ve Özgürlük Sayı 1

Hak ve Özgürlük

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ'NİN YAYINI

7

RAMAZAN BAYRAMINIZ KUTLU OLSUN!

KARŞILIKLI SEVGİ VE SAYGINLIK İÇİNDE

EVSİZLERİN AÇLIK GREVİ

FİLİZ

BAYRAM YAZILARIMIZ 2. SAYFADA

Görsel 22. Hak ve Özgürlük Sayı 7

Hak ve Özgürlük

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER HAREKETİ'NİN YAYINI

8

Görüşmeler

Hak ve özgürlük olmadan barış olmaz

Bulgar ve Türk gazetecilerinin ortak dileği:

Kalemlerimiz varsın hep iyi komşuluk ve dostluk yazsın

ÖZGÜR OLUN

TOMBALA

Kupon №2

Sayı 8 – 1991

Hak ve Özgürlük

Görsel 23. Hak ve Özgürlük Sayı 8

Görsel 24. Hak ve Özgürlük Sayı 10

Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra Türkçe yayınlar artmış ve bu yayınların öncüsü sayılan Hak ve Özgürlük gazetesi ulusal çapta yayımlanmaya başlamıştır. 1990 – 1998 yılları arasında haftalık olarak yayımlanan gazete, içerik olarak Türk kimliğine, dini ve kültürel değerlerine değinmekte, Bulgaristan'da yaşayan azınlıkların hak ve özgürlüklerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca sayılarında Türkiye'den haberler iki ülke arasındaki yakın siyasi ve diplomatik ilişkileri de ilk sayfalarında yayımlamaktadır.

Hak ve Özgürlükler Hareketi, Türk çocukların ya da Türkçe öğrenmek isteyen çocukların okullarda Türkçe okumasına ilişkin taleplerini meclise taşımıştır ve bazı okullarda seçmeli de olsa Türkçe dersler okutulmaya başlanmıştır. Bu duruma istinaden Hak ve Özgürlük gazetesi çocukların da okuyabileceği Filiz ekini yayımlamaya başlamıştır (Yenisoy, 2012: 6).

Komünist dönemde parti yayın organı haline gelen Işık- Svetlina gazetesi demokrasi döneminde tekrar yayımlanmaya başlamıştır. İçerik olarak, azınlıkların hak ve özgürlüklerini savunmaktadır, fakat önceki dönemden kalan adı Türkler arasında benimsenmemiştir ve basıma başlandığı 1991 yılından bir yıl sonra ismini (Bkz. Görsel: 25) Güven- Doverie olarak değiştirmiştir. Yine Türkçe ve Bulgarca

yayımlanmaya başlayan gazete, çocuk eki olarak da aynı şekilde Türkçе ve Bulgarca olan (Bkz. Görsel: 26) CırCır-Şturçe 1996 yılına kadar yayım hayatına devam etmiştir.

Demokrasiye geçiş döneminde azınlık basınında yeniden bir canlanma olduğu görülmektedir. Hak ve Özgürlük gazetesinin başlattığı ulusal azınlık basını çizgisini Işık, Güven ile birlikte çocuklara hitaben CırCır, Mozaik, Balon gibi dergiler de Türkçe dilini geliştirmeleri için önemli kaynaklar olmuştur. Türk azınlık çocukları, Türk kültür ve sanatını daha yakından tanımaya başlamışlardır.

Görsel 25. Güven-Doverie Gazetesi Sayı 2

Görsel 26. CırCır – Şturçe Gazetesi Sayı 7- 8

Bulgaristan'ın AB'ye katılım sürecinde belirlenen bazı kriterler bulunmaktadır. Ayrımcılığa karşı yürütülen bu politika azınlıklara kendini ifade etmekte de özgürlük tanımaktadır. Türkçe Haberler de bu adımlardan en önemlilerinden biridir. 1945 yılında kurulan ve 1985-1989 yılları arasında Türkçe yayınlara kapatılan Bulgaristan Ulusal Radyosu bünyesinde bulunan Türkçe Haberler Editörlüğü de demokrasiye geçiş sürecinde yeniden yayın hayatına başlamıştır.

Yine 1990 yılında Türkçe ve Bulgarca yayımlanmaya başlayan Müslümanlar Gazetesi iki Başmüftülük tarafından Yeşil Müslümanlar ve Kara Müslümanlar olarak yayın hayatına başlamıştır fakat ekonomik zorluklardan dolayı Yeşil Müslümanlar kapatılmıştır. Pomak Müslümanlar için yayımlanan gazete 2015 yılından itibaren (Bkz: Görsel 27) dergi olarak ayda bir Bulgaristan Baş müftülüğü tarafından yayımlanmaktadır. Din ve kültür yazıları içeren derginin Hilal adında (Bkz: Görsel 28) çocuklara yönelik dini içerikli dergisi de bulunmaktadır.

Görsel 27. Müslümanlar Dergisi 2020

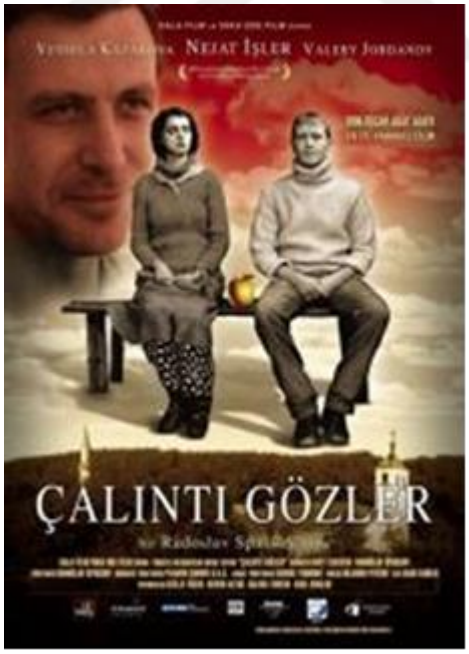
Görsel 28. Hilal Çocuk Dergisi 2019

1999 yılında Bulgaristan Ulusal Meclisi Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çevre Sözleşmesini imzalamıştır, 2000 yılında ise Bulgaristan Ulusal Televizyonu himayesinde Türkçe Haberler Editörlüğü kurulmuştur ve ulusal haberlerin yanında Bulgaristan'daki Türklerin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri hakkında da haberler yayınlamaktadır. Yayın süresinin sadece 10 dakika olması ise yetersiz görülmektedir. Türkçe kitaplar yeniden basılmaya başlanmıştır,

dijital çağın getirdiği yeniliklerle Bulgaristan'daki Türk azınlığı, Türkiye'den evlerine aldıkları uydularla Türkçe kanallar izlemeye başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye ekonomisi ve siyasetini Bulgaristan Türkleri yakından takip etmektedir. Aynı şekilde Türkiye'de yaşayan Bulgaristan göçmenleri de Bulgaristan'dan getirdikleri vericileri kullanmakta, Bulgaristan'daki gelişmeleri takip etmektedir.

2000 yılından sonra Bulgaristan azınlık basınında hem ülke içinde hem de Türkiye'den gazetecilerin desteği ile birçok dergi ve gazete yayımlanmıştır. İki dille çıkan Alev gibi kültür ve sanat içerikli dergiler tüm Bulgaristan'da abone usulü dağıtılmaktadır, Ajans.bg ve T-haber gibi internet tabanlı haber siteleri ise ulusal ve uluslararası haberleri kendi sitelerinde Türkçe olarak yayınlamaktadır.

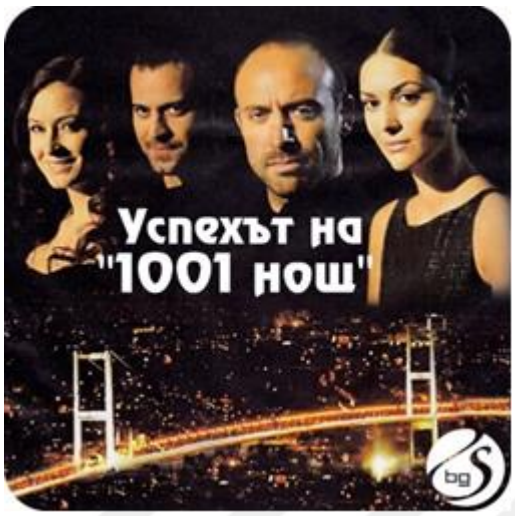
2005 yılından itibaren film ve dizi sektöründe Bulgaristan'da Bulgar – Türk ortak yapımları da hız kazanmaya başlamıştır. Türk sinema oyuncusu Nejat İşler'in baş rollerinde olduğu, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü ve asimilasyon politikasını da konu alan Çalıntı Gözler – Otkradnati Ochi (Bkz. Görsel 29) filmi buna örnek olarak gösterilebilir.

Görsel 29. Çalıntı Gözler Film Afişi

2006 yılından itibaren Bulgaristan özel televizyonlarında Binbir Gece dizisi (Bkz. Görsel 29) Bulgarca seslendirme ile yayınlanmaya başlamıştır. Binbir Gece dizisinin ardından Yaprak Dökümü, Fatmagül'ün Suçu Ne? Arka Sokaklar gibi birçok

Türk dizisi Bulgaristan'da büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Bu şekilde, Bulgarlar yanlış tanıdıkları Türk halkını ve Türkiye'yi diziler sayesinde tanımaya başlamışlardır.

Görsel 30. Binbir Gece Dizisi Bulgaristan yayını

Bulgaristan azınlık basını ekonomik sıkıntılar ve yazarların eksikliğinden dolayı 2000'li yıllarda ulusal yayınların yerini bölgesel ve internet tabanlı yayınlara bırakmıştır. Bu yayınlardan en bilineni Kırcaali şehrinde kurulan Kırcaali Haber'dir. 2006 yılında yayım hayatına başladıktan sonra internet gazeteciliğine de adım atan Kırcaali Haber'in sadece yerel çapta değil, ulusal ve uluslararası boyutta da okuyucu kitlesi bulunmaktadır.

2018 yılında Filibe'de Türk -Bulgar Edebiyat Kulübü tarafından basılı ve internet üzerinden Türkçe ve Bulgarca yayımlanan edebiyat kültür ve sanat dergisi Nöbettepe- Nebet Tepe (Bkz: Görsel 31) yılda dört defa yayımlanmaktadır. Türkiye ve Bulgaristan'dan yazarlara yer veren derginin basım yeri İstanbul olup Türk yazarlar, Bulgarca, Bulgar yazarların da Türkçe yazdığı metinler bulunmaktadır.

Görsel 31. Nöbettepe- Nebet Tepe Dergisi 2021

5. BULGARİSTAN AZINLIK YAYINLARININ GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA ELE ALINMASI

5.1. Seçilmiş Yayının Teun A. van Dijk Eleştirel Söylem Analizi Çerçevesinde İncelenmesi

Bulgaristan'da yaşayan Türk toplumu, değişen siyasi süreçlerden en çok etkilenen azınlıklardan biri olmuştur. Bulgaristan'ın kuruluşundan günümüze kadar her rejim değişiminde, azınlıkların hak ve özgürlükleri üzerinde farklı kararlar alınmış ve tam anlamı ile çözüme kavuşturulamamıştır. Krallık döneminde, söz verilen özgürlükler, yerini Komünizm dönemine geçişte tek tek Türk azınlığın elinden alınmaya başlanmış, anadilde eğitim hakkı engellenmiş, adları değiştirilmiş, ibadet yerleri kapatılmış basın susturulmuştur. Komünizmin ilk yıllarında Türk azınlığın sesi olmak için yayımlanmaya başlayan Işık gazetesi zamanla BKP'nin yayın organı haline gelmiş ve Müslümanlar üzerinde gerçekleştirilmek istenilen asimilasyon politikasını destekleyen bir gazeteye dönüşmüştür. Işık gazetesinin kurulduğu yıllarda kullandığı dil edebi Türkçeden zamanla bozulmuştur, Türkçe cümlelerin arasına Bulgarca ve Azerice kelimeler ekleyerek, Türk azınlığın konuşma ve yazım dilini değiştirmeyi amaçlamıştır.

Bir toplumda, haber söylemleri, içerik üretimleri, kendinden ayrıştırdığı bir toplum üzerinde baskı kurmasına, kültürel ve sosyal yapıyı değiştirmesinde önemli rol oynamaktadır. Van Dijk (2009: 192) var olan ideolojik düşüncelerin dil ve görsel gibi bazı unsurlar kullanarak yeniden üretilebildiğini öne sürmektedir.

İlk basım tarihi 1945 olan başlangıcında yarısı Türkçe, diğer yarısı Bulgarca olan Işık gazetesi, 6 aylık kısa bir sürenin sonunda tamamen Türkçe yayımlanmaya başlamıştır. 1947 yılında ismini Yeni Işık olarak değiştiren gazete rejimin baskısı ile sayfalarının çoğunluğu Türkçe bir kısmı ise Bulgarca 'ya çevirmiştir. 1960 yılından sonra yarısı Türkçe diğer yarısı Bulgarca basılmaya başlamış olan söz konusu gazete ismini Yeni Işık- Nova Svetlina olarak yenilemiştir, 1985 yılından sonra ise gazete yazım dili olarak tamamen Bulgarca 'ya dönmüştür ve Komünist rejimin yerini demokrasi alana kadar Nova Svetlina olarak yayım hayatına devam etmiştir.

Bulgaristan St.Kiril ve Metodi Ulusal Kütüphanesi'nden erişilebilen sayılara dayanarak, asimilasyon sürecinin en yoğun yaşandığı 1985- 1986 yıllarında ve göç sonrası demokrasiye geçilen süreç olan 1990 yılındaki sayıların siyasal değişimle

birlikte Nova Svetlina gazetesinin söz konusu dönemde amaçlanan algının fotoğraf ve haber içerikleri ile nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda, Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı uyguladığı asimilasyon süreci, hükümetle yapılan iş birliği ve Türk azınlığı Bulgarlaştırma kampanyası Tablo 6'da gösterildiği üzere Van Dijk söylem analizinin makro yapı çerçevesinde yorumlanmıştır. Söz konusu yıllara ait gazetelerin erişilebilen sayılarında yapılan haberler, gazetenin basılı hali esas alınarak ve gazetelerin tüm sayfaları değil, sadece Türk azınlık ile alakalı kısımları incelenmiştir.

Tablo 6. Teun A van Dijk'in Söylem Çözümlemesinde Kullanılan Makro Yapı

Eleştirel Söylem Analizinde Makro Yapı
1. Tematik Yapı
a) Başlık, Haber Girişleri, Spotlar
b) Fotoğraflar
2. Şematik Yapı
a) Durum (Ana Olayın Girişi), Sonuç, Ardalan ve Bağlam Bilgisi
b) Haber Kaynakları ve Haber Yorumları

5.1.1. Tematik Yapı

Tematik yapıda; Dijk'in tematik çözümleme olarak belirtilen yapılar göz önüne alınarak, adı geçen gazetelerde yer alan haberlerin başlıkları, başlık olmadığı zaman haber spotları veya haber girişlerini, haberlerde yer alan fotoğrafları ele alınmıştır.

5.1.1.1. Haber Başlıkları

Haber metinlerinde başlıklar ve /veya spotlar, haberin okunup okunmamasını belirleyen en önemli kısımdır. Bir metin üretirken en az kelime ile okurun ilgisini çekmek hedeflenmektedir. Makro yapıda başlık ve/veya spotlar haber okuma sürecinin ana olayıdır. Okurun dikkatini çekmek için yer ve zaman belirlemeden, bilgi eksikliği kullanılarak, haberin kurgusu tam olarak yapılmadan sunulan haberler, okurun algısını

gazetenin haberine göre yönlendirmektedir. Bu bağlamda, Nova Svetlina Gazetesi'nin haber başlıkları Tablo 7'de Dijk'in Tematik Yapı'sı kapsamına değerlendirilmiştir.

Tablo 7. Nova Svetlina Gazetesi Başlıkları

Başlık Numarası	**Haber Tarihi**	**Haber Başlığı**	**Yorum/Değerlendirme**
1	06.07.1985	Bir Annenin Dramı/ 4 Yavrusundan da Kopuyor (Türkçe)	Yer ve zaman bilgisi verilmemiştir. Okurun ilgisini çekmek için başlıkta bilgi eksikliğine gidilmiştir.
2	06.07.1985	Bedava Yemeğe Hücum (Türkçe)	Zaman ve kişi bilgisi verilmemiştir. Başlıkta genelleme yapılarak sunulmuştur.
3	06.07.1985	Alıcı da Mallar da Üniversiteli (Türkçe)	Yer ve zaman bilgisi verilmemiştir. Başlıkta bilgi eksikliğine gidilmiştir.
4	09.07.1985	Fotoğraflar Konuşurken (Bulgarca)	Yer, zaman ve kişi bilgisi verilmemiş. Başlık genelleme yapılarak sunulmuştur.
5	09.07.1985	Bunlara Nasıl Bakarım (Türkçe)	Kişi bilgisi üzerinden genelleme yapılmıştır. Yer ve zaman bilgisi verilmemiştir.
6	09.07.1985	Bu 3 Çocuk da Terkedilecek (Türkçe)	Kişi üzerinden genelleme yapılmıştır. Okurun dikkatini çekmek için yer ve zaman bilgisi verilmemiştir.
7	11.07.1985	Küçük İşçinin Trajedisi (Bulgarca)	Yer, zaman ve kişi bilgisi verilmiş. Kişi üzerinden dikkat çekmek için genelleme yapılmıştır.
8	13.07.1985	Herkesin Hakkı Var, (Bulgarca), Emekliler Soğuktan Titredi (Türkçe)	Yer ve zaman bilgisi verilmemiş, dikkat çekmek için genelleme yapılmıştır.
9	22.05.1986	Kayıtsız Kalamayız (Bulgarca)	Başlıkta bilgi eksikliği var, yer, zaman kişi bilgisi verilmiştir.
10	22.05.1986	Keyfi Kınadılar (Bulgarca)	Başlık dikkat çekmek için eksik bilgi ile verilmiş.

Tablo 7. (devam) Nova Svetlina Gazetesi Başlıkları

11	22.05.1986	Suçlular Cezalarını Çeksin (Bulgarca)	Ülkeler kişiselleştirilmiştir. Başlık dikkat çekmek için eksik verilmiştir. Yer, zaman ve kişi bilgisi verilmiştir.
12	27.05.1986	Bizim Milli Duygularımıza El Uzatmayın. (Bulgarca)	Başlık dikkat çekmek için eksik verilmiştir. Yer, zaman ve kişi bilgisi verilmiştir.
13	27.05.1986	Sözde Demokrasi (Bulgarca)	Zaman, yer ve kişi bilgisi verilmiştir. Başlık dikkat çekmek için bilgi eksikliği ile verilmiştir.
14	27.05.1986	Bulgar Köklerimiz ile Gurur Duyuyoruz (Bulgarca)	Kişi, yer ve zaman bilgisine yer verilmemiştir. Genelleme yapılarak haber verilmiştir.
15	27.05.1986	Deliorman Örgüsünün Bir Parçasıyız (Bulgarca)	Yer, zaman ve kişi bilgisine yer verilmiştir. Başlık haber içeriği ile uyumsuz, başlık haberin içeriğini doğrudan yansıtmamaktadır.
16	31.05.1986	Kendi Yurdumuzu Seviyoruz, Bizi Rahat Bırakın Beyler. (Bulgarca)	Yer, zaman bilgisi verilmemiş, kişi üzerinden genelleme yapılmıştır.
17	05.06.1986	Hırsız Benzetmesinde Olduğu Gibi (Bulgarca)	Başlıkta haber ile ilgili bilgi verilmemiştir. Başlık haberin içeriğini doğrudan yansıtmamaktadır.
18	03.06.1986	Tüm Hayat İçin Bir Nefes. (Bulgarca)	Kişi, yer ve zaman bilgisi verilmiştir. Başlık haberin içeriğini yansıtmamaktadır.
19	06.01.1990	Orada, Çıplak Kırda Gibisin. (Bulgarca)	Haberin başlığı içeriğini yansıtmamaktadır. Dikkat çekmek için eksik bilgi verilmiştir. Kişi üzerinden genelleme yapılmıştır.

Tablo 7. (devam) Nova Svetlina Gazetesi Başlıkları

20	09.01.1990	Sınırların Açılması (Bulgarca)	Kişi, yer ve zaman bilgisi bulunmamaktadır. Başlık, haberin içeriğini yansıtmaktadır.
21	09.01.1990	Bulgar – Türk İlişkileri (Bulgarca)	Başlık haberin içeriğini yansıtmaktadır.
22	11.01.1990	İnsan Doğduğu Yerde Güçlüdür. (Bulgarca)	Yer ve kişi bilgisi verilmiştir. Okurun ilgisini çekmek için başlık, bilgi eksikliği ile verilmiştir.
23	11.01.1990	Bulgar- Türk İlişkileri (Bulgarca)	Başlık, haberin içeriğini yansıtmaktadır. Haberde kişi bilgisine yer verilmiştir.
24	13.01.1990	O, Gergin Günlerde (Bulgarca)	Başlık, habere dikkat çekmek için eksik verilmiştir.
25	16.01.1990	Dönenler Konuşuyor. İllüzyondan Ayrılmak (Bulgarca)	Başlık, haberin içeriğini yansıtmamaktadır.
26	05.07.1990	Bismillahirahmanirahim,İyi Bayramlar, Erkek ve Kız Kardeşlerim – Kurban Bayramı'nı Kutlamak (Bulgarca)	Başlık, haberin içeriğini yansıtmaktadır.
27	07.07.1990	Yok Olan, İşkence (Bulgarca)	Yer, zaman ve kişi bilgisi verilmiş. Başlık dikkat çekmek için eksik verilmiştir.

Tablo 7'de verilen başlıklarda görüldüğü üzere, Nova Svetlina gazetesi haberlerini sunarken zaman bilgisinden kaçınmaktadır. Bulgaristan'daki Türk azınlığı ile alakalı söz konusu tarihlerde toplam 27 haberde üst başlık, alt başlık ve ara başlık kullanılmıştır. Merak uyandıran ve okuyucunun ilgisini çekecek başlıklar bilgi eksikliği yöntemi kullanılarak verilmiştir. Genellikle aynı yazı karakteri ve punto kullanılmıştır. Başlıklarda suçlayıcı ve dramatize cümleler kullanıldığı görülmektedir.

5.1.1.2. Spotlar/Haber Girişleri

Okuyucunun haberi anlayabilmesi ve olay hakkında fikir edinebilmesi için haber başlıklarının, haberin spotu veya haberin girişi ile birlikte verilmesi gerekmektedir. Nova Svetlina gazetesi söz konusu tarihlerde haber başlığı ve spotu

birlikte okunduğundan da haber içeriğini tam olarak okumadан anlaşılmadığı görülmektedir. ‘’Bir Annenin Dramı’’, ‘’Bedava Yemeğe Hücum’’, ‘’Bunlara Nasıl Bakarım’’, ‘’Emekliler Soğuktan Titredi’’, ‘’Alıcı da Mallar da Üniversiteli’’, ‘’Bu 3 Çocuk da Terkedilecek’’ şeklindeki ara başlıklar Türkçe verilmiş olup haber içerikleri Bulgarcadır ve Türkiye’yi suçlayıcı ifadeler kullanılmıştır. Bulgarca başlıklarda ise kişi üzerinden genellemeler yapılmıştır. Haberlerde edilgen cümleler kullanılmış, dramatize edilmiş ve okurun merak duygusunun tetiklenmesi için haberler hikayeleştirilerek verilmiştir.

5.1.1.3. Fotoğraflar

Fotoğraflar, makro yapı kapsamında incelendiğinde, haber konusunu destekleyip desteklemediği, ana olay ile bağlantılı olup olmadığının üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Nova Svetlina gazetesinin söз konusu tarih aralıklarında kullanılan bazı fotoğraf örnekleri verilmektedir.

Görsel 32. Nova Svetlina Gazetesi 13 Temmuz 1985

Görsel 32’de gazetenin başlığı, “Herkesin Hakkı Var, Emekliler Soğuktan Titredi”.

ПРЕГОВОРИТЕ – ПЪТ ЗА ГАРАНТИРАНЕТО НА МИРА

ПРОЕКТ ЗА УТВЪРЖДАВАНЕТО НА ХУМАНИЗМА

КОГАТО СНИМКИТЕ ГОВОРЯТ...

Зашо Агджа „не подлежи на прогноза"?

Görsel 33. Nova Svetlina Gazetesi 9 Temmuz 1985

Görsel 33'te gazetenin başlığı, "Fotoğraflar Konuşurken, Bunlara Nasıл Bakarım, Bu 3 Çocuk da Terkedilecek".

НОВА СВЕТЛИНА

РОДИНАТА ПРЕД ИЗБОРИ

ОКРИЛЯЩИ РЕЗУЛТАТИ

ЧЕТВЪРТИЯТ МАНДАТ НА ЗАХАРИЕВА

ОПАСНИТЕ ИЛЮЗИИ НА ИМПЕРСКОТО МИСЛЕНЕ

ГЛЪТКА ВЪЗДУХ ЗА... ЦЯЛ ЖИВОТ!

Görsel 34. Nova Svetlina Gazetesi 3 Haziran 1986

Görsel 34'te gazetenin başlığı, "Tüm Hayat İçin Bir Nefes".

НОВА СВЕТЛИНА

РОДИНАТА ПРЕД ИЗБОРИ

ДУХОВНАТА СИЛА НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА БЪЛГАРИЯ

НЕ ПОСЯГАЙТЕ НА НАШИТЕ НАЦИОНАЛНИ ЧУВСТВА!

Görsel 35. Nova Svetlina Gazetesi 27 Haziran 1986

Görsel 35'te gazetenin başlığı, "Bizim Milli Duygularımıza El Uzatmayın, Sözde Demokrasi, Deliorman Örgüsünün Bir Parçasıyız".

НОВА СВЕТЛИНА

РАЗДЯЛА С МАЮЗИТЕ

НАШИЯТ ТРУД ЗА НАШАТА РОДИНА

С ВОЛЯТА НА НАРОДА

ТРЯБВА ДА ПОМНИМ

Път е труден

Към демокрацията водят много пътища

Görsel 36. Nova Svetlina Gazetesi 16 Ocak 1990

Görsel 36'da gazetenin başlığı, "Dönenler Konuşuyor. İllüzyondan Ayrılmak".

НОВА
СВЕТЛИНА
ЗЕМЯТА НЯМА ДА ИИ ПРОСТИ
ДЕФИЦИТ НА...?
ЧЕСТИТ БАЙРАМ,
Летният семестър на протеста продължава

Görsel 37. Nova Svetlina Gazetesi 5 Temmuz 1990

Görsel 37'de gazetenin başlığı, "Bismillahirrahmanirrahim, İyi Bayramlar, Erkek ve Kız Kardeşlerim, Kurban Bayramı'nı Kutlamak".

Yukarıda verilen örneklerde Nova Svetlina Gazetesinin 1985-1986 ve 1990 yıllarına ait basılı yayınlarında 1985 yılına ait gazetelerde dramatize edilen haber başlıkları Bulgarca, ara başlıklar Türkçe, spotlar ise Türkçe ve Bulgarcadır. Haberin devamı ise tamamen Bulgarca dili ile verilmiştir. Türkiye'ye göç edilirse çocuklarının veya kendilerinin ne halde olacakları ile ilgili haberlerin etkisini fotoğraflarla artırmaya çalışmaktadır. Haber içeriği ve fotoğraflar tamamen olumsuz ve yargılayıcı dille sunulmuştur.

1986 yılına ait Türk azınlığı ile alakalı haberlerde, Bulgar olmanın üstünlüğü ve Komünizm rejiminden çıktığı halde Bulgaristan'da yaşamanın Türkiye'deki sefaleti yaşamaktan çok daha iyi olduğu vurgulanmaktadır. Bulgar milli duygularının ön planda olduğu haberlerde, birlik ve beraberlik içerikleri ile okuyucunun algısını göç düşüncesinden vaz geçirip ülkede kalarak Bulgaristan'ı birlikte kalkındırılacağından bahsedilmektedir.

Türkiye hakkında yargılayıcı dil kullanan gazete, Bulgaristan hakkında ise tüm haberlerinde olumlu dil kullanmıştır. Fotoğraflar kişi üzerinden genelleme

yapılarak sunulmuştur. Fotoğraflar, metin içindeki acı ve dramın hikayeleştirilerek kullanılması için desteklenmiştir.

Rejim değişikliğinin olduğu, komünizmden demokrasiye geçiş süreci olan 1990 yılına ait gazetelerde Türk azınlığı ile alakalı haberlerde Müslümanlardan alınan hak ve özgürlüklerin geri verildiğine vurgu yapılmaktadır, fotoğraflar içeriği destekler nitelikte daha yumuşak ve olumlu dil kullanarak verilmiştir. Göç sürecinin ardından geri dönenlerin yaşadıklarına yer veren gazete, Bulgaristan'ın daha yaşanır bir ülke olduğundan, göç edenlerin pişmanlıklarından bahsetmektedir.

5.1.2. Şematik Yapı

Şematik yapıda durum ve yorum başlıkları adı altında haber girişleri, sonuçları, ardalan ve bağlam bilgisi durum kategorisinde, haberin kaynağı ve haber ile alakalı yorumlar ise yorum kategorisinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda söz konusu gazete ele alınmıştır.

5.1.2.1. Ana Olay ve Sunuş Biçimleri

Çalışmada elde edilen verilere göre Nova Svetlina gazetesi söz konusu tarihler arasında Türk azınlığı hakkında yapılan haber başlıklarında, ana olayın üzerine dikkat çekmek için bilgi eksikliğine gidilmiştir. Ancak, ana olay, olayın sunumu ile birlikte ele alındığında bütünsel bir anlam oluşturmaktadır. 06.07.1985 tarihli ''Bir Annenin Dramı'', '' 4 Yavrusundan da Kopuyor'' başlıklı haberler, Türkiye'de yoksulluk ve çaresizlikten dolayı annelerin çocuklarından ayrıldığı ve yetiştirme yurtlarında dahi çocuklara bakma imkânı olmadığından bahsedilmektedir. Okuyucu üzerinde olumsuz bir algıya sebep olan bu haber, içeriğinde yoksulluğun Bulgaristan'da değil, Türkiye'de yaşandığından bahsetmektedir. Bu da yaşanan kriz konusunda okuru taraf olmaya yönlendirmektedir. Yayımlanan haberler ekonomi, hak ve özgürlük temelli olup, editör yorumlarına yer verilmektedir.

Rejimin değişmesi ile gazetenin ana olayları sunuş biçimi de değişmektedir. Ülkeler arası yürütülen siyasi eylemlere göre haber başlıkları da durumu destekleyen metinler sunmaktadır. 1985-1986 yılına ait haberlerde milli duyguların tetiklenmesi amaçlanırken, 1990 yılına ait gazete haberleri din, dil, ırk gözetmeksizin birlik ve beraberliğe vurgu yapılmaktadır.

05.07.1990 yılına ait ‘’Bismillahirrahmanirrahim, İyi Bayramlar Erkek ve Kız Kardeşlerim’’ haber başlığından da anlaşılacağı üzere, ülkede yaşanan baskıların sonlandığı olumlu bir dille aktarılmaktadır, haber içeriklerinde Türk kelimesi yerine Müslüman vatandaşlarımızı kullanmaları da dikkat çekmektedir.

5.1.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Ardalan ve Bağlam bilgisi gazetenin, yayımlandığı sürece Türk azınlığı ilgilendiren haberlerin siyasi ve toplumsal içerik açısından anlaşılabilmesi için sebep-sonuç ilişkisinin kurulabilmesidir.

Nova Svetlina gazetesi söz konusu tarihlerde Türk azınlığın göç, hak ve özgürlüklerine yönelik yansıttığı haberlerde Türkiye ile alakalı olan kısımlarında ardalan bilgisi kullanmadığı, Bulgaristan’ı ilgilendiren haberlerde ise ardalan bilgisi sadece olumlu ve kısıtlı verilmektedir.

Nova Svetlina Gazetesi haberleri sosyokültürel, siyasi ve toplumsal açıdan yansıtmaktadır. Göç ile Türkiye’ye gidenlerin mağduriyetlerini, hayat hikayelerini, siyasi liderlerin olaylar ile ilgili söylemlerini okura birlikte sunmaktadır. Göç ile ülkeyi terk eden vatandaşlarının sadece ekonomik boyuttan yaşadıkları sefaleti değil, kültürel ayrım bağlamında da sıkıntı yaşadığından bahsedilmektedir.

5.1.2.3. Haber Kaynakları

Nova Svetlina gazetesi 1985 yılında, Türkiye ile Türk azınlığına yönelik sunduğu haberlerde, Türkiye ile alakalı olanları Cumhuriyet, Güneş, Milliyet gibi Türk ulusal basınından fotoğraflar kullanarak, kendi editoryal ekibi tarafından yorumlanarak sunulmuştur. 1986 yılında haber kaynakları, kendi muhabirleridir.

Gazete, haber metinlerini genellikle kendi gazete muhabirlerinin kişiler üzerinden genelleme yapılarak hikayeleştirilen röportajları oluşturmaktadır. 1990 yılında yayımlanan haberlerde ise göç ile Türkiye’ye giden ve Bulgaristan’a geri dönenlerin bizzat kendileri haber kaynağını oluşturmaktadır.

5.1.2.4. Kelime Seçimi

Haber metinlerinde kullanılan kelimeler, söylem analizinin en önemli bölümünü kapsamaktadır. Kelime seçimleri, haberi oluşturanların ve medya kuruluşunun görüşleri hakkında bilgiler vermektedir.

Nova Svetlina gazetesi, Türk azınlığı ile alakalı içeriklerini oluştururken, Türkiye ile alakalı olan haberlerinde, yaşanan ekonomik ve sosyal mağduriyetlerinin üzerinde durulmuştur. Özellikle göç ile ülkeyi terk eden vatandaşlarının yaşadıkları sıkıntılar ülke genelinden yer ve zaman bilgisi kullanmadan sunulmuştur. İncelenen haberlerde sık kullanılan ve vurgu yapılan kelimeler ‘’pişmanlık’’, ‘’terkedilmek’’, ‘’umutsuzluk’ ’ekonomik kriz’’ olduğu gözlemlenmektedir. Bulgaristan ile alakalı olan haber içeriklerinde ise, ‘’birlik’’, ‘’mücadele’’, ‘’kardeşlik’’ gibi olumlu ifadeler kullandığı görülmektedir.

6. SONUÇ

Bulgaristan, bulunduğu Balkan coğrafyasında en fazla Türk nüfusa sahip olan ülkedir. Bundan dolayı bulunduğu ülkede, kendi varlığını sürdürebilmesi için sosyal, kültürel, siyasi, edebi ve sanatsal olarak da var olması gerekmektedir. Bu şekilde hem kendi toplumunda hem de bulunduğu coğrafyada sosyokültürel zenginliğini gelecek nesillere aktarabilmektedir.

Çalışmada, 1909-2020 yılları arasında Bulgaristan'da azınlık olarak yaşayan Türklerin, Bulgaristan halkının bir parçası alarak bulunduğu toplumda söz hakkı sahibi olabilmesi için çıkardığı yayınlar ağırlıklı olarak incelenmiş olup, söz konusu yayınlar ile birlikte tarih, siyaset ve sosyokültürel yaşam alanındaki gelişmeler de ele alınmıştır.

Osmanlı topraklarından ayrılmasının ardından, okuma yazma oranının çok düşük olduğu dönemde birçok Türkçe gazete yayımlanmıştır, hepsi farklı amaçlar dahilinde olsalar da Stamboliyski'nin azınlıklara tanıdığı hak ve özgürlükler çerçevesinde, söz konusu dönemde okuma yazma oranı çoğalmıştır, hatta Türk okullarında Bulgarca zorunluluğunu kaldırması, okuma yazma oranını ikiye katlamıştır. 1920-1923 yılları arasında 60 farklı Türkçe gazete yayımlanmıştır, 1923 yılında Stanboliyski'nin öldürülmesi ile Türk nüfusuna baskılar çoğalmıştır.

1928 yılında, Türkiye'de gerçekleşen harf devriminin ardından Bulgaristan'da da hem Türkçe hem de Osmanlıca gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. Bu durum Türklerin gazeteleri anlamaması ile sonuçlanmış ve ortak basın dili Bulgarca olarak belirlenmiştir.

Bulgaristan'da azınlıkların üzerinde her dönem farklı politikalar yürütülmüştür. Basını yasaklayan Bulgaristan, aynı dönemde Türk ozan ve yazarların kitaplarını basıp çoğaltmıştır, ayaklanmaları ve göçü bu şekilde engellemeye çalışmıştır. Dönemsel olarak yaşanan göçler Bulgaristan'daki aydın nüfusun azalmasına yol açmıştır, görsel ve yazılı yayınlarda da bu duruma paralel olarak azalma göstermiştir.

1934-1941 yılları arasında Türk nüfusu üzerinde yeniden güçsüzleştirme politikaları uygulanmıştır, sanat ve edebiyat yasaklanmıştır, var olan gazeteler

kapatılmıştır. Türk azınlığın söz konusu tarihlerdeki siyasi düşünceleri sol düşünceyi destekleme yönüne doğru kaymıştır.

1945 yılında çok partili dönemin sona ermesi ile tek partili döneme geçen Bulgaristan'da, azınlıkların hiçbir yayını kalmamıştır, hepsi kapatılmıştır. Bu durumu kendisine bir artı olarak gören Bulgaristan, Türk azınlığı üzerinde farklı bir politika izlemiştir, Türk kimliklerini unutturmayı eğitim yolu ile amaçlamıştır. Yeni rejimde ülkedeki diğer tüm yayın organları gibi, Türkçe gazete ve dergiler de devletin himayesi altında yayımlanmıştır. 1950'li yıllarda Türkçe eğitim verebilecek öğretmenler yetiştirilmiştir, Türkçe sınıflar açılmıştır, fakat 1960 sonrasında, Türk okulları yavaş yavaş kapatılmaya başlanmıştır, Bulgar okulları ile birleştirilmiştir.

Bulgaristan'da 1970 sonrasında Türkçe dersler tamamen kaldırılmıştır. Gizli asimilasyon süreci olarak değerlendirilebilen bu süreç görsel ve yazılı basına yansımıştır. 1945 yılında Işık adı altında Türklerin sesi olarak yayımlanmaya başlayan gazete 1985 yılında ismini Nova Svetlina olarak değiştirmiştir ve söz konusu tarihten demokratik rejime geçene kadar tüm sayfaları Bulgarca olarak yayımlanmıştır.

Sözde ''Soya Dönüş'' politikasının en yoğun yaşandığı 1984-1989 yılları arasında Türk ve Müslüman varlığı reddedilmiştir, her vatandaş Bulgar olarak nitelendirilmiştir. 1990 yılına kadar geçen sürede Bulgaristan'da Türk azınlığının haklarına dair hiçbir öğeden bahsedilememektedir. Siyasal ve sosyal haklarından mahrum bırakılan Türk azınlığı demokratik döneme geçerken, yeniden kendini ifade edebilmek için bir yayın organına sahip olmadığı görülmüştür. Gazete, dergi veya radyoların yönetim kadrosunda bulunan aydınlar, göçe zorlanmıştır veya işkence görüp mesleklerinden vaz geçirilmişlerdir.

Ekonomik ve sosyal olarak büyük çöküş yaşayan Bulgaristan'ın demokratik yönetime geçmesi ile, ana dilde eğitim hakkı yeniden gündeme gelmiştir, fakat hala gerçekleşmemiştir. Teknolojinin gelişmesi ile Türkiye'deki görsel ve yazılı basının Bulgaristan'dan da takip ediliyor olması, Türkçe'nin gelişmesinde katkıda bulunmakla birlikte, kurumsal bir Türkçe eğitim sisteminin olmaması dilin korunmasında engel teşkil etmektedir.

Köy ve şehir bazında bakıldığında, genellikle yaşlı nüfusunun olduğu köylerde Türkçe bilen kesim çoğunlukta olup, cümle aralarına Bulgarca kelimeler

ekleyerek konuşmaktadırlar. Bulgaristan'ın farklı şehirlerinde yaşayan Türkler, Türkçeyi günlük konuşma dili olarak kullanmadığı için, daha az bilmektedir. Yeni dönem gazete ve dergilerin ulaşabildiği yerlerde dilin korunması daha muhtemelken, bu durum tüm ülke için geçerli olamamaktadır. Türkiye'deki televizyon kanallarının Bulgaristan'da da izlenebilmesi bu durumu az da olsa değiştirebilmiştir.

Dijital çağın getirdiği yeniliklere de ayak uyduran Bulgaristan'daki Türkçe basın, 2000'li yıllardan itibaren hem internet tabanlı hem de Türkiye'den de destek görerek yazılı ve görsel medyayı ülke çapında yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Bulgar – Türk yapımları ve Bulgarca alt yazılı Türkçe diziler çoğalmıştır, bundan dolayı Bulgaristan vatandaşları Türk aile yapısını daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur.

Türk azınlığın ana dili eğitimi konusunu meclis gündeminden düşürmeyen, demokratik sisteme geçişte kurulan ve hala varlığını sürdüren Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi, Türk azınlığın çoğunun oylarını almayı başaran tek parti konumundadır. Her ne kadar parti içinde kopmalar ve partiden ayrılanlar yeni parti kurmaya çalışsa da Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman azınlığı kendi kültür ve haklarını korumak için tek bir parti etrafında toplanmaktadır.

Bulgaristan'da din eğitimi konusu günümüzde hala çözülmemiş konulardan biri olarak süregelmektedir. Ülkede bir Başmüftülük kurulmuş olmasına rağmen maddi yetersizliklerden dolayı eğitim faaliyetlerini gerçekleştirememektedir. Baş müftülüğün yayın organı olan Müslümanlar dergisi ise ülkenin tamamına ulaşamamaktadır.

Yaşanan siyasi değişimleri daha iyi anlamak adına gazete analizi yapılmıştır. Buna göre; Bulgaristan'ın Türk ve Müslüman vatandaşları açısından en zorlu dönemi olarak nitelendirilen 1984-1989 sözde ''Soya Dönüş'' sürecinde Türkçe yayın organı olarak Işık gazetesi adı altında yayımlanmaya başlayan, daha sonra tamamen Bulgarca dilinde haberlerine yer veren Nova Svetlina gazetesinin 1985-1986 ve 1990 yıllarına ait sayılarının sadece Türk azınlığına ait haberleri Teun A van Dijk söylem analizinin makro yapı kapsamında incelendiğinde, gazetenin konu ile alakalı toplam 27 haber yayımladığı görülmüştür. İncelenen haber başlıklarında yer, zaman ve kişi bilgisi vermekten kaçınıldığı ve bilgi eksikliğine gidildiği görülmüştür. Haber başlığı ve spot aynı anda okunsa bile, haber içeriği okunmadan anlaşılamamaktadır. Sadece Türkçe

bilen okurun dikkatini çekmek için Türkçe başlıklara da yer veren gazetenin başlıklarında olumsuz cümleler kullandığı görülmektedir.

Konu ile alakalı haberlerde gazete, mağduriyet ve suçlayıcı ifadeler söz konusu olduğunda okurun duygusunu daha da dramatize edip, olumsuz algı yaratmak için fotoğraf kullanımına özen göstermiştir. Yoruma dayalı veya Bulgaristan'ı ön plana çıkartan olumlu düşünceler yansıtmak istediği haberlerde ise fotoğraf kullanımından kaçınmıştır.

Haberleri genellikle taraf olmaya yönlendiren şekilde yorumladığı görülmüştür. Türkiye ile alakalı haberlerde, Türkiye'de yayımlanan gazetelerden kesitler kullanmış ve kendi yorumunu eklemiştir. Bulgaristan ile alakalı haberleri ise kendi ekibi hazırlamıştır.

Rejim değişikliğinin ardından 1990 yılına ait haberlerde ise başlıklar tamamen Bulgarca olup, iki ülke arasındaki ilişkilere yer verilmiştir, özellikle Türkiye'ye göç ile gitmiş, yaşam koşullarından memnun kalmamış kişileri kullanmıştır ve hikayeleştirerek haberlerine yansıtmıştır. Nova Svetlina, Türkiye ile alakalı haberlerde sebep sonuç ilişkisini kullanmadığı, Bulgaristan ile alakalı söylemlerinde ise olumlu yönde sebep sonuç ilişkisi kullandığı görülmüştür. Kelime seçimlerini Bulgaristan'ın çıkarları doğrultusunda yansıttığı, içeriklerinde ise hak ve özgürlük temelli cümleler kullandığı, 1985 ve 1986 yıllarına ait yayınlar Türkiye'yi suçlayıcı nitelikte olup, Türkiye ile alakalı haberlerinde ise sadece olumsuz cümleler kullandığı görülmüştür.

Bütünsel olarak tüm dönemlere bakıldığında, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığı 1909-2020 tarihleri arasında bulunduğu topraklarda sürekli hak ve özgürlük mücadelesi içinde var olmaya çalışmıştır. Tüm rejim değişikliklerinde sosyal, kültürel ve hukuksal hakları ellerinden alınmıştır, her yeni gelen yönetimle tekrar kendilerine toplumda bir yer bulmak için çabalamışlardır. Özellikle 1984-1989 yılları arasında tamamen asimile edilme politikasından Türkçe basını da etkilenmiştir, var olan gazeteler hükümet çıkarları doğrultusunda çalışmıştır, kara propagandayı başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir.

Bulgaristan'ın yaşadığı keskin siyasi değişimler, Türk azınlığı da derinden etkilemiştir. Tüm geçiş süreçlerinde azınlıkları etkileme politikaları öncelikle medya

yolu ile gerçekleşmiştir. Kültürel değerlerin manipüle edilmesi, hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması, dil ve inançlarının değiştirilmeye çalışılması ağır medya propagandaları ile gerçekleşmiştir.

Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ettiği dönemden, demokratik döneme geçişine ve sonrasında AB'ye üye olmasına kadar geçen süreçte azınlık hakları üzerinde sürekli durulmuştur ve her defasında ilk olarak azınlıkların hakları ellerinden alınmıştır. Tüm geçiş dönemlerinde Türklere ait yayınlar tek tek kapatılmıştır.

Demokratik rejimde baskı ve yasaklar kalkmış olduğu halde yeni nesil, kendi kültür ve benliklerine önceki nesiller kadar bağlı olmadığı görülmüştür. Bunda, ülke politikasının payı büyük olmasına rağmen, ekonomik var olma çabası, kültürel ve sosyal var olmanın önüne geçmektedir.

AB'ye girdikten sonra serbest dolaşım hakkına kavuşan Bulgaristan vatandaşları, yaşadıkları ekonomik sıkıntılardan dolayı Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamıştır ve ülkede yayın çıkartabilecek aydın kesimin az olması azınlık basını daha da zor duruma sokmuştur. Ülke topraklarında çıkan yayınlar göz önünde bulundurulduğunda, belirli bölgelerde basılı ve internet tabanlı yayınlar bulunmaktadır, fakat Türk azınlığın yaşadığı her ile veya her köye ulaşamamaktadır. Devlet televizyonu ve radyosunda az da olsa Türkçe yayınlar mevcuttur fakat Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığı, kendi kültürel varlığını devam ettirebilmek adına Türkçe yayınların çoğalması için özel bir çaba göstermemektedir.

Sonuç olarak, Türk azınlığın kendi dilini koruyabilmesi için hala yeterli girişimlerde bulunulmadığı görülmüştür. Sadece medya alanında değil, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda da yeterince destek görmeyen Türk nüfusu, ilerleyen dönemlerde toplumda kendine daha iyi bir yer bulabilmek için anadilini daha az kullanacağını, kültürel alanda ise bulundukları ülkenin koşullarına ayak uydurmak için asimile olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acaroğlu, M.T. (1990). *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği* (1865-1985), Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Acaroğlu, M.T. (1995). *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Alpay, E. (2019). The Role of The Newspaper Hak ve Özgürlük in Shaping Turkish İdentity in Bulgaria (1991-1995), *Turkish Studies*, C. 14, S. 7, s.3615-3629.

Altın, M. S. (2022). *Görsel İletişimde Disiplinler Arası Yaklaşımlar*, Kriter Yayınları, İstanbul.

Atasoy, E. (2010/1) Bulgaristan'ın Coğrafi- Jeopolitik Konumu ve Yansımaları. *U.Ü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.* C. 11, S. 18, s.1-35

Barnard, M. (1998). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. (Çeviri: Güliz Korkmaz), Ütopya Yayınevi, Ankara.

Bekir, H. (2021). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kadar Filibe'de Türkçe Basın. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, C. 3, S. 2, s. 221-243.

Berger, J. (2013). *Görme Biçimleri* (Çeviri: Yurdanur Salman), Metis Yayınları, İstanbul.

Bolat, M. (2020). Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği (1906-1933). *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 23, s. 223-251

Buttanrı, M. (2005). Bulgaristan Türk Edebiyatı. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* C. 5, S. 2, s.27- 45

Büchsenschütz, U. (2000). *Maltsinstvenata Politika v Bılgariya: Politikata na BKP Kım Evrei, Romi, Pomatsi i Turtsi 1944-1989*, (Çeviri: İvo Georgiev), IMIR Yayınları, Sofya.

Cambazov, İ. (2011). *Bulgaristan Türk Basını Tarihinde Yeni Işık- Nova Svetlina.* Erkam Matbaası, İstanbul.

Cassier, E. (2011). *Sembol Kavramının Doğası*, Hece Yayınları, Ankara

Cırcır Gazetesi, Yıl: 1992, Sayı 7- 8, s.1

Cırcır Gazetesi, Yıl: 1992, Sayı 7- 8, s.3

Crampton, R.J. (2007) *Oxford History of Modern Europe* – Oxford University Press, Oxford.

Cumhuriyet Gazetesi, Yıl:11.10.1969, s.5

Çağlar, A. (2018). Kazakistan'ın Ulus İnşa Süreci ve Ekonomi Politiği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 1, S. 8, s. 60-84.

Çakır, M. (2014) *Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü*, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2013) Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.* C. 27, S. 27, s.99-117

Çilingir, A. (2017) İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme- *Erciyes İletişim Dergisi*. C. 5, S. 1, s. 148- 160

Çulha, O. (2011). Gösterge Bilim (Semiyotik)Tekniği Kullanılarak Kanada Fotoğraflarının İncelenmesi- *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 7, S. 13, s. 409-424.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), (1990). *Bulgaristan'dan Türk Göçleri*. Ankara

Dunav- Tuna Gazetesi, Yıl: 1865, Sayı 1, s.1

Duran, B. (2020). Kültür Politikası ve Uygulamaları, Bulgaristan Türklerinin Kültürel, Ekonomik ve Siyasi Sorunları, Talepleri, Çözüm Önerileri. *Seta Yayınları Dergisi,* s. 17- 21

Ehali- Ahali Gazetesi, Yıl: 1921, Sayı 1, s.1

Erdi, İ. B. (1998). Bulgaristan Türk Romanlarında Türk Dünyası*, 4. Türk Dünyası Kurultayı Bildiri Kitabı,* Antalya, s. 65-70.

Erdoğan N (1996). Sinema ve Psikanaliz, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 70, s. 243.

Gömceli, N. (2019). Süfraj Hareketinin İngiliz Tiyatrosundaki Yankılarına Bir Örnek: Elizabeth Robins ve Votes For Women 1907. *DTCF Dergisi Journal*, S. 59, s. 100- 124.

Gül, S, S. ve Nizam, K, Ö. (2021). Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 42: Özel Sayı 1 s.181-198.

Güven- Doverie Gazetesi, Yıl: 21.04.1992, Sayı 2, s.1

Hak ve Özgürlük Gazetesi, Yıl: 11-17.02.1991, Sayı 1, s.1

Hak ve Özgürlük Gazetesi, Yıl: 15- 21.04.1991, Sayı 8, s.1

Hak ve Özgürlük Gazetesi, Yıl: 29.04- 05.05.1991, Sayı 10, s.1

Hak ve Özgürlük Gazetesi, Yıl: 8-14.04.1991, Sayı 7, s. 1

Halaçoğlu, Y. (1992). "Bulgaristan", *TDV DİA*, C. 6, s. 396-399.

Hansen, A. (2003) *İçerik Çözümlemesi İletişim Araştırmalarında İçerik Çözümlemesi* (Çeviri: M.S. Çebi). Alternatif Yayınları, Ankara.

Hatipler, M. (2016). *Ekonomik Boyutuyla Görsel Kültür ve Kültür Endüstrisi*. Değişim Yayınları, İstanbul.

Hilal Çocuk Dergisi, Yıl: 2019, Sayı 11, s 1

http://www.sanliurfa.gov.tr/gobeklitepe (Erişim Tarihi: 10.01.2023)

http://www.serialiofbg.eu/2015/03/1-1001.html (Erişim Tarihi: 05.05.2023)

https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/en-eski-cizim-kesfedildi (Erişim Tarihi: 03.02.2023)

https://boxofficeturkiye.com/film/calinti-gozler--2006025/foto-galeri (Erişim Tarihi: 05.05.2023)

https://censusresults.nsi.bg/census/reports/2/2/r9.aspx (Erişim Tarihi: 10.12.2022)

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1438016 (Erişim Tarihi: 17.03.2023)

https://filmhafizasi.com/pscyho-hitchcockun-dus-perdesi/ (Erişim Tarihi: 26.03.2023)

https://kaynaklarlatarih.blogspot.com/2019/02/secme-hakkn-savunan-kadnlara.html (Erişim Tarihi: 17.03.2023)

https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html (Erişim Tarihi: 10.01.2023)

https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.09.2022)

https://tr.pinterest.com/pin/1034139133161969657/ (Erişim Tarihi:10.01.2023)

https://tr.pinterest.com/pin/56998751525130915/ (Erişim Tarihi: 03.02.2023)

https://tr.pinterest.com/pin/600808406529200755/ (Erişim Tarihi: 03.02.2023)

https://tr.pinterest.com/pin/817966351041690725/ (Erişim Tarihi: 10.01.2023)

https://www.arabam.com/blog/otomobille-yasam/trafik-levhalarinin-anlamlari/ (Erişim Tarihi: 17.03.2023)

https://www.nsi.bg/Census_e/Census_e.htm (Erişim Tarihi: 10.12.2022)

Kamil, İ. (2017). Neuilly Barış Antlaşması ve Bulgaristan- Yunanistan Nüfus Mübadelesi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 60, s 91-118.

Karagöz, A. (1945). *Bulgaristan Türk Basını 1879-1945*, Üniversite Matbaası, İstanbul.

Kavuran, T. ve Özpolat, K. (2016). Görsel İletişim Aracı Olan Dergilerin Tasarlanma Süreci. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 26, S. 2, s 267- 276.

Kiosev, A. (2013) *Vizualna Kultura, Vizualni İzledvaniya (Görsel Kültür, Görsel Çalışmalar*), Piron Yayınları, Sofya.

Koinova, M. (1997). Ethnic and Religious Minorities in Bulgaria. *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*. C. 2, s. 147 -158

Korkmaz, N. Ve Öztürk, A. (2017). Bulgaristan Türklerinin Göç Süreci Ve Göçmenlerin Türkiye'deki İskân Ve İş Gücüne Dayalı Entegrasyonu. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*. C. 3, S. 1, s.268-289.

Krasteva, A. (1998). *Communities and İdentities*. Petekston Yayınları, Sofia.

Kuyucuklu, N. (1992). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 6, s.391-396

Küçüker, S. D. (2013). Antik Grek yerleşim terminolojisinde "Ethnos". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. C. 53, S. 32, s.137-154.

Mamur, N. (2912). Görsel Kültürün Çağdaş Sanat Uygulamalarında Sorgulanması. *Sanat ve Tasarım Dergisi*. C. 10, S. 1, s.79-90.

Mayer, N. (1955) *Türk Ahalinin Tiyatro Kültürü*. Otçestven Front, Sofya.

McQuail, D. ve Windahl, S. (2005). *İletişim Modelleri*. (Çeviren: K. Yumlu), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Merter,F ve Talas,M. (2010). *Sosyoloji.* Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Milliyet Gazetesi, Yıl: 14 Haziran 1989 s.1

Mirzoeff, N. (2013). *The visual culture reader*. 3.Baskı, Routledge, New York.

Müslümanlar Dergisi, Yıl 2020, Sayı 6, s.1

Nacar, A. (2021). Lipton Ice Tea Reklam Örneğini Gösterge Bilimsel Yöntem ile Çözümleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*. S. 6, s. 43- 56

Nebettepe- Nöbettepe Dergisi, Yıl: 2021, Sayı 2, s.1

Nova Svetlina Gazetesi Yıl: 05.07.1990, Sayı 78, s.1

Nova Svetlina Gazetesi- Yıl: 06.07.1985 S. 5

Nova Svetlina Gazetesi, Yıl: 03.06.1986, Sayo 65, s.1

Nova Svetlina Gazetesi, Yıl: 05.06.1986 s. 1

Nova Svetlina Gazetesi, Yıl: 09.07.1985, Sayı 81, s. 5

Nova Svetlina Gazetesi, Yıl: 16.01.1990, Sayı 6, s.1

Nova Svetlina Gazetesi, Yıl: 27.05.1986, Sayı 62, s.1

Nova Svetlina Gazetesi, Yıl:13.07.1985, Sayı 83, s. 5

Okutan, Ç. (2004). Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. C. 59, S. 2, s. 59-75

Olgun, K.C. (2008). Nitel Araştırmalarda İçerik Analizi Tekniği. *Sosyoloji Notları,* İdeal Copy, Ankara.

Özmakas, U. (2009). Charles Sanders Pierce'in Gösterge Kavramı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* C. 1, S. 2, s.32-45

Öztürk, G. (2017). Sözlü İletişimden Matbaaya: İletişim Devrimleri ve Toplum. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC,* C. 7, S. 2.

Öztürk, İ. M. (2014) *Türkiye'nin Balkanlarda Batı ve Doğu İttifakına Bağlı İki Sınır Komşusuyla Siyasi İlişkileri, Bulgaristan ve Yunanistan (1945 -1960)*. Ankara. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sartori, G. (2004). *Görmenin İktidarı- Homo Videns Gören İnsan* (Çeviri: Gül Batuş-Bahar Ulukan). Karakutu Yayınları, İstanbul

Sol,S. (2010). Edirne Kakava Şenlikleri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 12, S. 1, s 60-73

Stefanova, R. (2013). Знаковост На Съвременните Визуализации На Данни В Интернет (Znakovost Na Sıvremennite Vizualizatsii Na Danni V İnternet) New Bulgarian University. Sofia s.176 https://eprints.nbu.bg/id/eprint/2578/1/Statia_04.pdf (Erişim Tarihi: 21.09.2022)

Şimşir, B. (2009). *Bulgaristan Türkleri*. Bilgi Yayınevi, Ankara.

Tansü, Y, E. ve Çerkezoğlu, S. (2020). Bulgarların Kökeni ve Bağımsızlık Hareketleri, *Asia Minor Studies*, C. 8, S. 2, s 497

Tanyıldız, N.İ, Soyal, G. (2021). Covid -19 Afişlerinin Korku Çekiciliği Bağlamında Göstergebilimsel Analizi: ABD ve Hindistan'daki Afişlerden Örnekler. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, C. 7, S. 1, s. 210-225

Toparlak, B. (2018). Kitap Tanıtımı: Osmanlı Dönemi Balkanlar'da Kültürel ve Sosyal Hayat. *İzlek Akademik Dergi*, C. 1, S. 1, s.65-69

Tuncer, E, S. (2020). Göstergebilimin Çözümleme Modelleri Işığında Reklam Anlatıları. *Ata İlet. Dergisi,* S. 20, s 73-102

Tunç, H. (2004). Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 2.

Turan, M. (2013). Kuyu Filmindeki Arzu Kavramının Psikanalitik Yaklaşım Çerçevesinde Çözümlenmesi. *Selçuk İletişim Dergisi.* C. 7, S. 4, s. 169-185

Tuzgöl,K. (2018).Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi.* C. 1, S.1, s.41- 53

Türk Sadası Gazetesi, Yıl: 1917, Sayı 1195, s1

Ulutaş, S.O ve Yavuz, R. (2020). Bulgaristan Komünist Rejimi sonrası Türklere Yönelik Propaganda ve Algı Çalışmalarına Örnekler. *Selçuk İletişim Dergisi*. C. 2, S. 13. s.920-941

van, Dijk, T.A. (2009). *News, Discourse and İdeology in The Handbook Of Journalism Studies*. Editors: Karin Wahl- Jorgensen and Thomas Hanitzsch.

Yavuz, R. (2019). Bulgar Milliyetçiliği ve Bulgaristan Türkleri üzerine bir değerlendirme. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi.* C. 1, S. 2, s.221-232

Yazgan, H. "Avrupa Birliği Genişlemesinde Azınlık Koşulu: Doğu Genişlemesi ve Türkiye", *Uluslararası İlişkiler*, C. 12, S. 47, s. 99-114.

Yeni Işık Gazetesi, Yıl: 1955

Yenisoy, H. (2010). Bulgaristan'da Türkçe Basın Hayatı (1865-2009-2-). *Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi.* C. 7, S. 82.

Yenisoy. H. (2012). *Bulgaristan'da Türkçe Basın (1865-2010)*. Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi. S. 16. s.127-170

Yıldırım, B. (2018). *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu*. İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Yılmaz, E.M. ve Kalfa, Z. (2021). Ayrımcılık Sorunu Bağlamında Bulgaristan'daki Türk Azınlık 1989 Sonrası Dönem. *Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, C. 129, S. 255, s. 363-378

Zizek, S. (2005) *Yamuk Bakmak, Popüler Kültürden Jaques Lacan'a Giriş.* (Çeviri: Tuncay Birkan). Metis Yayınları, İstanbul.